Жонатан Свифт

ГУЛЛИВЕРИҢ СЫЯХАТЫ

Чагалар үчин гүррүң берен Т. Габбе

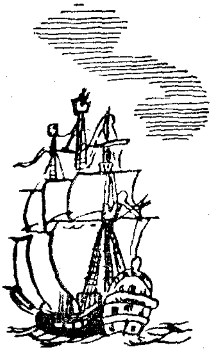

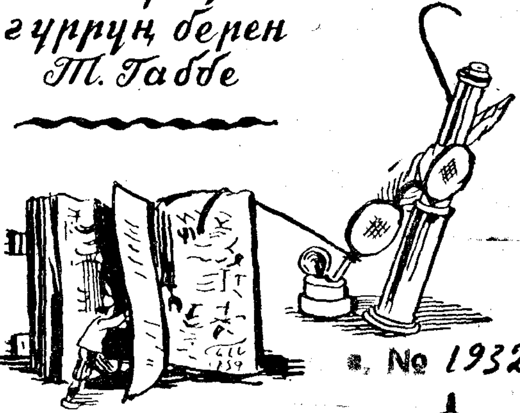

№ 19324 3

„Түркменистан" неширияты
Ашгабат
1966

8 И(инл)
С 28

Гулливер укудан оянанында эййәм җахан ягтылыпды. Ол аркан ятырды. Гүн болса онуң эдил йүзүне шөхлесини чайярды.

Гулливер гөзүни овкалаҗак болды велин, элини бутнадып хем билмеди. Онуң голтугындан тә дызына ченли бүтин гөвреси инчеҗик йүп билен берк саралгыды. Эллеридир аяклары хем йүп билен торланып чыкыпды; хер бир бармаҗыгы-да йүп билен багланыпды. Хатда Гулливериң гүр узын сачлары хем йүпҗагазлар билен өрүлип, ере какылан кичиҗик газыҗаклара мәкәм оралгыды.

Гадырлы чагалар, сизиң көпиңиз Гулливериң кимдигини билйән дәлсиңиз. Эгер шейле болса, элиңиздәки китабы окап чыкың.

XVII асырың гөрнүкли иңлис сатирик языҗысының бу китабы дүнйәниң көп халкларының диллеринде энчеме гезек чап эдилди. Бу эсерде бир деңизчиниң гәми хеләкчилигине сезевар болуп, лилипутларың хем дөв ялы әпет адамларың юрдуна дүшүши барада гүррүң берилйәр.

Русчадан терҗиме эден Акмырат ОРАЗОВ.

Гулливер
лилипутларың
юрдунда

1

«АНТИЛОПА» атлы үч богалдаклы гәми гүнорта океана уграярды.

Онуң ызкы бурнунда гәми врачы Гулливер дурды, ол дүрби билен пристана середйәрди, ол ерде онуң аялы хем ики саны чагасы: оглы Жонни билен гызы Бетти галыпдылар.

Гулливериң деңзе уграяны илкинжи гезек дәлди. Ол сыяхат этмеги сөййәрди. Хениз ол мекдепде окан вагтлары какасының иберйән пулларының хеммесини диен ялы деңиз карталарыны ве чет юртлар хакындакы китаплары алмага харч эдйәрди. Ол географияны хем математиканы җан эдип өвренйәрди, чүнки бу ылымлар деңизчи үчин бейлекилерден хас зерур герекди.

Какасы Лондоның шол замандакы мешхур врачларының бирине Гулливери окатмага берипди. Гулливер онуң элинде бирнәче йыл окады, эмма шонда-да деңиз хакында пикир этмегини гоймады.

Врачлык ишиниң оңа непи дегди. Окувы гутарып, «Ласточка» гәмисине врач болуп ише гирди ве онуң үстүнде үч ярым йыл йүзүп гезди. Ондан соңра болса, ики йыла якын Лондон шәхеринде яшап, Гүндогар ве Гүнбатар Хиндистана бирнәче гезек сыяхата гитди.

Гулливер йүзйән вагтларында хич вагт тукат болмаярды. Өз каютасында өйлеринден алып гайдан китапларыны окаярды, кенарда болян вагтлары, бейлеки халкларың яшайшына сын эдйәрди, оларың дилини ве дәп-дессурларыны өвренерди. Гайдышыны болса ёлдакы гөрен-эшиден затларының хеммесини ызыгидерли язярды.

Гулливер бу сапар хем деңзе угранында яны билен уллакан язгы депдерини алды.

Шол депдериң биринҗи сахыпасында шейле сөзлер язылыпды: «Биз 1699-нҗы йылың 4-нҗи майында лабырымызы йыгнап, Бристолдан уградык».

2

«Антилопа» Гүнорта океанда бирнәче хепделәп хем айлап йүзди. Угурдаш ел өвүсйәрди. Сыяхат шовлуды. Эмма гүнлериң биринде Гүндогар Хиндистана гечиленде апы-тупан турды. Тупандыр толкунлар гәмини нәбелли тарапа ыкдырып алып гитдилер.

Гәминиң трюмындакы азык ве сүйҗи сув гутараңкырлапды.

Он ики саны матрос ядавлыкдан ве ачлыкдан өлди. Бейлеки галанлары болса зордан херекет эд-

йәрдилер. Толкун гәмини эдил хозуң габыгы ялы ондан-оңа урярды.

Гараңкы, тупанлы гиҗелериң биринде шемал «Антилопаны» гөни учутлы гая тарап алып барярды. Матрослар муны хас гич, иш-ишден геченден соң гөрдүлер. Гәми даша дегип, чым-пытрак болды.

Диңе Гулливер билен бәш саны матроса шлюпка мүнүп халас болмак башартды. Олар көп вагтлап деңизде сувуң йүзүнде гайып гездилер, ахырсоңунда халыс ысгындан дүшдүлер. Толкун болса барха гүйҗейәрди, иң соңунда бир улы толкун олары ёкары гөтерди-де, шлюпканы агдарып гойберди.

Гулливер сува чүмди, сувуң йүзүне чыкан вагты болса онуң даш-төверегинде хич ким ёкды. Ёлдашларының хеммеси гарк болупды.

Гулливер чем гелен тарапына йүзүп уграды, оны шемал ве толкун өңе итеклейәрди. Ол зол-зол сувуң дүйбүни барлаярды, эмма аягы ере дегмейәрди. Ондан аңрык болса онуң йүзмәге гурбаты ёкды. Гулливериң өл болан гейими ве чишен аякгабы оны ашак чекйәрди. Ол хопугып, зордан демини алярды.

Ахырында бирден онуң аягы гаты ере етди.

Мунуң өзи сай ерди. Гулливер аягыны ювашлык билен чәгә басып, юваш-юваш йөрәп уграды, ол бүдрәймеҗек болуп җан эдйәрди.

Йөремек барха аңсатлашып уграды. Илкибада сув онуң омзуна, соңра гушаклыгына ондан соң болса дызына чыкды. Ол инди кенар голайҗакдадыр дийип пикирленип башлады. Эмма бу ерлерде деңзиң дүйби бичак япгытды. Шонуң үчинем Гулливер дызына чыкып дуран сувуң ичи билен узак махаллап гитмели болды.

Ахырсоңунда сув хем чәгелик ызда галды.

Гулливер гөк сонар болуп дуран юмшак хем келтежик отлы өлеңлиге чыкды. Ол өзүни лампа ере гойберди-де, элини яссанып, сүйжи ука гитди.

3

Гулливер укудан оянанда, эййәм җахан ягтылыпды. Ол аркан ятырды, гүн болса эдил онуң йүзүне шөхлесини чайярды.

Гулливер гөзүни овкалажак болды велин, элини бутнадып хем билмеди; туруп отурмак иследи, эмма гымылдап билмеди.

Онуң голтугындан тә дызына ченли бүтин гөвреси инчежик йүп билен берк саралгыды. Эллеридир аяклары хем йүп билен торланылып чыкылыпды, хер бир бармажыгы-да йүп билен багланыпды. Хатда Гулливериң гүр узын сачлары хем йүпжагазлар билен өрүлип, ере какылан кичижик газыжаклара мәкәм оралыпды.

Гулливер эдил тора дүшен балыга меңзейәрди.

«Белки, бу мениң дүйшүмдир» дийип, ол пикир этди.

Бирденкә бир җандар онуң аягына дырмашып чыкды, ол йөрәп дөшүне етди-де, эңегиниң янында сакланды.

Гулливер гөзүниң гытагы билен серетди.

Бу нәхили тәсин зат! Эдил онуң алкымының астында кичижик, эмма хакыкы адамжык дур-ла. Онуң элинде яй хем пейкам, аркасында-да сагдагы бар. Ол адамжыгың бойы болса бир гарышдан узын дәл.

Яңкы илкинжи адамың ызы билен Гулливериң үстүне ене шонуң ялы атыжыларың кырка голайы гелип мүнди.

Гулливер хайран галмакдан яңа җынссыз гыгыранына хем дуйман галды.

Адамҗыклар алҗырадылар-да, дыр-пытрак болдулар.

Гачып баряркалар олар бүдрәп йыкылярдылар, ене-де туруп, бир-бириниң ызындан өзлерини ере оклаярдылар.

Биркүч минут Гулливериң янына гайдып хич бири гелмеди. Йөне онуң гулагының дүйбүнде чекиртгәниң сесине меңзеш бир сес эшидилйәрди.

Эмма басым олар батыргайланып, ене-де онуң аягына, элине, омзуна дырмашып башладылар, олардан бири хас батырсырап, Гулливериң йүзүне якынлашып, онуң эңегине найза билен дүртүшдирип гөрди-де, инчеҗик, эмма ачык сес билен:

— Гекина дегуль — дийип гыгырды.

— Гекина дегуль, гекина дегуль — дийшип, инчеҗик сеслер чар төверекден алып гөтердилер.

Гулливер чет юрт диллериниң көпүсини билйән хем болса, бу сөзлериң манысына дүшүнмеди.

Гулливер көп вагтлап аркан ятды. Онуң эллери, аяклары чишди.

Ол бар гүйҗүни йыгнап, чеп элини ерден ёкары гөтерҗек болды.

Ахырсоңунда элини ерден галдырды.

Дашына йүзлерче инчеҗик йүп саралан газыҗаклары гопарышдырды-да, элини галдырды.

Эдил шол минутың өзүнде ашакдан бири:

— Тольго Фонан — дийип, гаты-гаты җыңңылдады. Гулливериң элине, йүзүне, бойнуна пейкамларың йүзлерчеси бирбада санҗылды. Ол адамҗыкларың пейкамлары иңңе ялы инчеҗик хем йитиди.

Гулливер гөзүни юмды-да, агшама ченли гымылдаман ятмагы йүрегине дүвди.

«Гараңкыда бошамак аңсат дүшер» дийип ойланды.

Эмма өлеңликде агшама ченли ятмак миессер болмады.

Онуң саг гулагының янында эдил бири тагта чүйҗагаз какян ялы тыркылдылар эшидилди дурды.

Чекичҗиклер бир сагатлап тыркылдадылар,

Гулливер келлесини бир тарапа азаҗык өвүрди. Ондан артык өвүрмәге йүплер ве газыҗаклар мүмкинчилик бермейәрдилер. Ол шонда эдил келлесиниң янында яңыҗа агачдан ясалан секини гөрди. Бирнәче адамҗык оңа мердиван сөейәрдилер.

Соңра олар гачдылар ве басганчаклардан басып, секиниң үстүне эгни узын плащлы бир адамҗык чыкды.

Онуң ызы билен бойы онуңкыдан ики эссе диен ялы келтеҗик бир адамҗык онуң плащының сыйыны гөтерип гелйәрди. Ол огланҗык хызматкәр болара чемели. Ол огланҗык Гулливериң күлем бармагындан улы дәлди.

Иң соңунда эллери гезелен яйлы ики саны атыҗы чыкды.

Плащлы адам:

— Лангро дегюль сан! — дийип, үч гезек гыгырды-да, ини-бойы берёзаның япрагы ялы тогарлангы кагызы ачды.

Шол сагадың өзүнде элли дагы адам Гулливериң янына ылгап гелди-де, онуң сачына даңлан йүпҗагазлары кесишдирди.

Гулливер келлесини өврүп, плащлы адамҗыгың окаян задына диң салды. Адамҗык окады ве көп вагтлап гүрледи. Гулливер хич зат дүшүнмеди, йөне хер ничик хем болса, этиячдан баш атды-да, бош элини йүрегиниң үстүне гойды.

Гулливер өз яны-на геленин мөхүм бир адамдыгыны, гөрнү-шине гөрә патыша-нын илчисидигини анды.

Гулливер илки би-лен өзүни нахарла-макларыны илчиден сорамагы йүрегине дүвди.

Гәмиден гайдалы бәри ол дуз датман-ды. Ол бармагыны галдырып, бирнәче гезек додагына етир-ди.

Плащлы адамҗык бу ышарата дүшүнен болара чемели, ол секиден дүшди вели, шол бада Гулливерин гапдалына бирнәче узын мердиванлар сөелип башлады.

Чәръек сагат гечмәнкә болса, егшерилишип гел-йән йүзлерче хаммаллар ичи иймитли себетлери ар-каларына алып, мердивана дырмашып уградылар.

Себетлерде улулыгы нохут ялы мүнлерче нан, улулыгы хоз ялы түссә тутулып какадылан бут улу-лыгы бизин синегимиз ялы говрулан җүйҗе бар-ды.

Гулливер ики саны буды, үч саны наны бир агыз этди. Ол бир нахарына бәш саны говрулан өкүзи, еди саны гүне какадылан гойны, он докуз саны как-мач эдилен җоҗугы, ики йүзе якын говрулан җүй-җедир газы ийди.

Тиз вагтда себетлер бошады.

Шондан соң адамжыклар Гулливериң элиниң янына ики саны ичи шераплы челеги тогалап гетирдилер. Челеклер гаты әпетди. Хер бири стаканча барды.

Гулливер челеклериң илки бириниң, соңра болса бейлекисиниң агзыны ачды-да, бирнәче ювдумда челеклери бошатды.

Адамжыклар хайран галып, эллерини чарпдылар. Соңра олар ышарат билен бош челеклери ере ташламагы ондан хайыш этдилер.

Гулливер икисини хем бир эли билен оклап гойберди. Челеклер ховада гайып, такырдашып, хер бири бир яңа тогарланышып гитдилер.

Өлеңликде топарланышып дуранлар:

—Бора мевола! Бора мевола — дийшип гыгырышып аркан чекилдилер.

Шерап иченсоң, Гулливериң басым укусы тутды. Ол укының арасында адамжыкларың онуң үстүнде эйләк-бейләк ылгашяндыкларыны, дагдан ашак сүйшүп гайдышлары ялы, онуң ики ян гапдалындан ашак сүйшүп гайдышларыны, оны таякдыр найза билен дүртеклешишлерини, ол бармагындан бейлеки бармагына бөкүшлерини дуйярды.

Ол ятмага пәсгел берйән бу бөкүжилериң он-он бәш саныcыны агдарып гойбермек иследи, эмма олара хайпы гелди. Хер хили хем болса, олар яңыжа оны мыхмансөерлик билен тагамлы нахардан доюрдылар, берен нахарларының хатырасына оларың элини-аягыны дөвүшдирмек болса эдепсизлик боларды. Онуң үстесине-де Гулливер дөшүниң үстүнде ондан-оңа ылгашып йөрен адамжыкларың батырлыкларына хайран галман дуруп билмеди. Ёгсам Гулливер олары бир гезек питикләнинде ёк эдип билжекди.

Ол олара үнс бермезлиги йүрегине дүвди-де, гүйчли шерапдан серхош болуп, басым ука гитди.

Адамҗыклар шуңа хем гарашярдылар. Олар билгешли өзлериниң әгирт мыхманларыны бихуш этмек үчин, шераплы челеклериң ичине укы гетирйән дерман сепипдилер.

4

Гулливери тупаның элтен юрдуна Лилипутия дийилйәрди. Бу юртда лилипутлар яшаярдылар.

Лилипутияның агачлары бизиң смородинамыздан узын дәлди, иң улы җайлары болса, столдан песди. Гулливер ялы әпет адамы Лилипутияда хич ким хич хачан гөрмәнди.

Император оны пайтагта гетирмеги буюрды. Шонуң үчин хем оны бихуш эдипдилер.

Императорың буйругы боюнча бәш йүз нечҗар йигрими ики тигирли әпет улы араба ясады.

Араба бирки сагатда тайяр болды, эмма онуң үстүне Гулливери йүклемек аңсат дәлди.

Онуң үчин хем лилипутларың инженери бир зат ойлап тапды.

Олар арабаны уклап ятан әпет пыяданың эдил гапдалында гойдулар. Соңра пүрсҗагазларың сегсен санысыны дикдилер, оларың уҗунда болса блоклар барды, ол блоклардан бир уҗы гаңраклы танаплары гечирдилер. Танаплар ушлыпдан ёгын дәлди.

Хеммеси тайын болансоң, лилипутлар ише башладылар.

Олар Гулливериң гөвресини, ики аягыны ве ики элини пугта йүплер билен орап берк багладылар, соңра шол йүплерден гаңраклары илдирип, блоклардан гечен танаплары чекмәге башладылар.

Бу иш үчин докуз йүз саны сайлама пәлван Лилипутияның хемме күнжүнден йыганды.

Олар аякларыны ере дирәп, гарадере батып, ики эллери билен гүйчлериниң етдигинден танаплары дартярдылар.

Бир сагатдан соң, олара Гулливери ярым бармак ёкары галдырмак, ики сагатдан соң, бир бармак ёкары галдырмак, үч сагатдан соң оны араба йүклемек башартды.

Көшгүң атханаларындан сайланып, иң улы атлардан бир мүң бәш йүз ат алынды, оларың улулыгы яңы болан пишик чагасы ялыды, олар онларча хатар эдилип араба гошулды. Арабачылар гамчыларыны булайлап башладылар ве араба ёл билен Лилипутияның баш шәхери болан Мильдендо тарап йөрәп уграды.

Гулливер хениз хем уклап ятырды. Эгер-де императорың гвардия офицерлериниң бири төтәнден оярмадык болса, Гулливер шәхере барянча уклап ятжакды.

Бу вака шейле болды.

Арабаның тигри сыпды. Шоны бежермек үчин, оны сакламалы болды.

Шол вагт яш йигитлериң бирнәчеси Гулливер уклап ятырка онуң йүзүниң нәхилидигини гөрмек ислэпдилер. Оларың ики санысы арабаның үстүне мүнүп, букулышып, онуң йүзүниң янына барыпды. Үчүнжи гвардия офицери, атың үстүнде үзеңңә галып, элиндәки найзасы билен Гулливериң бурнунық чеп дешигине дүртүп гойберди.

Гулливериң бурны гижәп, гаты асгырды.

— Апчхи — диен сес яңланып гитди.

Батыр йигитлери ел алып гиден ялы болды.

Гулливер болса оянды. Ол арабакешлериң гам-

чысының сесини эшидип, өзүни бир яңа элтйәндиклерине дүшүнди.

Атлар узын гүн ак көпүк болуп, Лилипутияның ёлы билен баглы Гулливери чекип барярдылар.

Диңе гиҗәниң бир вагты арабаны сакладылар.

Иймлемек ве сува якмак үчин атлары арабадан бошатдылар.

Бүтин гиҗеләп арабаның ики тарапында-да мүңләп гвардиячылар шөвүр чекдилер: олардан бәш йүзүси эли отлы кесиндили ышык берйәрдилер, галан бәш йүзүси болса яйларыны гезәп гелйәрдилер.

Атыҗылара эгер Гулливер гымылдайса, ерли ерден оңа бәш йүз пейкамы бирден атмалы дийип буйрук берлипди.

Даң атан бадына араба ёла дүшди.

5

Шәхериң дервезесиниң янындакы мейданда ики саны минаралы гадымы гала барды. Гала ташланыпды, онда бирейййәмден бәри хич ким яшамаярды.

Бу бош галаның янына лилипутлар Гулливери алып гелдилер.

Бу гала Лилипутияда иң улы җайды. Онуң минаралары адамың боюна барабар диен ялыды. Гулливер ялы әпет адам хем онуң гапыларындан эмедекләп аркайын гирип билҗекди, ортакы залда болса ол өр туруп хем билҗекди.

Лилипутияның императоры Гулливери шу ерик ерлешдирмекчиди.

Эмма Гулливер муны билмейәрди. Ол өз арабасының үстүнде ятырды, чар тарапдан болса онуң янына лилипутлар топар-топар болшуп ылгашып гелйәрдилер.

Атлы гаравуллар хөвесеклери ковушдырярдылар, эмма шейле-де болса, Гулливер даңылгы ятырка он мүңден говрак адамҗык Гулливериң аягының, дөшүниң, омзуның, дызының үстүнде гезмелешип йөрдүлер.

Бирденкә онуң аякларына бир затлар урулды. Ол башыны бираз галдырды-да, өңлери гара тутулы, эл-

лери чермелен бирнәче лилипуты гөрди. Оларың эллеринде кичиҗик чекич ялпылдаярды. Булар көшк демирчилериди, олар Гулливериң аягына зынҗыр урярдылар.

Галаның диварындан онуң аягына ченли тогсан бир саны зынҗыры чекипдирлер, зынҗырларың ёгынлыгы адатдакы сагат багы ялыды, олары отуз ики гулп билен Гулливериң топугына беркидипдилер. Зынҗырың узынлыгы Гулливере галаның өңүндәки мейданчада гезмелемәге ве өз өйүне гирип чыкмага мүмкинчилик берйәрди.

Демирчилер ишлерини гутарып гитдилер, гаравуллар йүплери кесишдиренсоңлар, Гулливер хем өр турды.

— А-ах, Куинбус Флестрин! Куинбус Флестрин! —дийип, лилипутлар гыгырышдылар.

Бу лилипутларың дилинде: «Даг адам! Даг адам» диймекликди.

Ерли адамларың бирини басаймайын дийип, Гулливер даш-төверегине гөзүни айлап, кә бир аягыны, кәте-де бейлеки аягыны басярды.

Бу вагта ченли шунуң ялы овадан юрды гөрмек Гулливере миессер болманды. Бу ериң баглары, чеменлери гүлханалара меңзейәрди. Деряларың дуры сувы чалт акярды, шәхер болса узакдан оюнҗак ялы болуп гөрүнйәрди.

Гулливер хөвес билен середип дуршуна өзүниң даш-төверегине пайтагтың илатының хеммесиниң диен ялы йыгнанандыгыны дуйман галыпды.

Лилипутлар онуң аягының янында йөрмелешип йөрдүлер, онуң көвшүниң токасыны эллэп гөрйәрдилер, олар ёкарлыгына середенлеринде болса шейле бир аркан гайышмалы болярдылар велин, шляпалары келлелеринден сыпып ере гачярды.

Огланҗыклар ким даш зыңып, Гулливериң бурнуна етирмешек дийшип җедел эдйәрдилер.

Алымлар болса Куинбус Флестрин нireден пейда болдука дийшип, өз араларында пикир алышярдылар.

— Гадымы китапларымызда мүң йыл мундан озал деңиз бизиң кенарымыза бир элхенч заты чыкарып ташлапдыр дийлип язылыпдыр — дийип, алымларың бири айдяр.— Куинбус Флестрин хем деңзиң дүйбүнден йүзүп чыкандыр өйдйәрин.

— Ёк, деңзиң элхенч задының балыгыңкы ялы жабрасы ве гуйругы болмалы. Куинбус Флестрин айдан гачандыр — дийип, бейлеки алым җогап берди.

Лилипутларың акылдарлары дүнйәде башга юртларың бардыгындан бихабардылар, олар хемме ерде лилипутлар яшаяндыр өйдйәрдилер.

Алымлар Гулливериң төверегинде башларыны яйкашып, көп ойландылар. Эмма Куинбус Флестриниң нireден пейда боланыны билип билмедилер.

Эллери найзалы атлы гошунлар болса етишибилдиклеринден мәрекәни коврдылар.

— Пеплам селян! Пеплам селян! — дийшип, атлылар гыгырышярдылар.

Гулливериң тигирленип гелйән алтын гутуҗыга гөзи дүшди. Гутуҗыга алты саны гыр ат гошулгыды. Гутуҗыгың гапдалы билен болса башы тәчли алтын шлёмлы бир гыр атлы-да аты йүзин салдырып гелйәрди.

Шлёмлы адамҗык Гулливериң эдил көвшүниң янына атыны чапдырып гелди-де, оны дуран еринде саклады. Аты харлап чарпая галды.

Шол вагтың өзүнде атлының янына ики тарапдан хем офицерлер ылгашып гелип, онуң атының

жылавындан тутдулар-да, ювашлык билен Гулливериң аягының янындан аңыррак алып гитдилер.

Гыр атлы адам лилипутларың императорыды. Алтын каретада отуран болса, императорың аялыды.

Дөрт саны хызматкәр огланжык болса чеменликде махмал мата яздылар, алтын чайылан кичижик креслоҗык гойдулар-да, каретаның гапысыны ачдылар.

Императорың аялы чыкды-да, көйнеклерини дүзедишдирип, креслода отурды.

Императорың аялының төверегинде, алтын чайылан күрсүжиклерде онуң көшк ханымлары тегеленип отурдылар.

Олар шейле бир пажарлы гейнипдирлер велин, эхли чеменлиге алтын-күмүшден безелен, хер хили өвсүп дуран йүпек көйнек язылан ялы болды.

Император атдан бөкүп дүшди-де, Гулливериң дашындан бирнәче гезек айланды. Онуң ызы билен уламалары барярдылар.

Гулливер императоры сынламак үчин, бир гапдалына гышарып ятды.

Онуң алыженаплары өз көшк адамларына гаранында дырнак чемеси узынды. Онуң бойы бир гарышдан дагы хем гечйәрди, шонуң үчин хем, белки, ол Лилипутияда иң узын адам хасапланян болса герек.

Императорың элинде жорап чишинден сәхел узынрак яланач шпага барды. Онуң алтындан ясалан дессесинде ве гынында бриллиантлар ялдыраярды.

Онуң император алыженаплары келлесини аркан гайшардып, Гулливерден бир зат сорады.

Гулливер совала дүшүнмеди, эмма нәхили хем

болса өзүниң кимдигини ве нireден гелендигини императора гүррүң берди.

Император диңе эгнини йыгырды.

Шондан соң Гулливер яңкы затлары голланд, латын, грек, француз, испан, итальян, түрк диллеринде гүррүң берди.

Эмма лилипутларың императоры бу диллери билмейән болара чемели. Ол Гулливере баш атды-да, атына мүнүп, ызына Мильдендо тарап йүзин салып гитди. Онуң ызы билен императорың аялы өз ханымлары билен гитди.

Гулливер болса кетегиниң агзында зынҗыра бagланан көпек ялы болуп, галаның өңүнде галыберди.

6

Агшама ченли Гулливериң төверегинде иң азындан үч мүңден говрак лилипут топланды — шәхериң хемме илаты ве гоңшы обаның хемме дайханлары топланды.

Хеммелер Куинбус Флестриниң — Даг адамының нәхилидигини гөрмек ислейәрдилер.

Гулливери найзалы, яйлы, гылычлы гаравуллар саклаярдылар. Гаравуллара Гулливериң янына хич кими гойбермели дәл хем ол зынҗырдан бошап гачып өтәгитмезлигине эсеван болмалы дийлип буйрук берлипди.

Галаның өңүнде ики мүң солдат хатара дурды, эмма шейле хем болса, шәхер илатының бир топарына оларың арасындан гечмек башартды.

Бирнәчелери онуң көвшүниң өкҗесине серетсе, бейлеки бир топары оңа дашҗагаз зыңярдылар я-да онуң кемзорының иликлерини нышаналап пейкам атярдылар.

Мергенлик билен атылан пейкам онуң бойнуны сыдырдып гечди, икинҗиси тас чеп гөзүне дегипди.

Гаравулларың начальниги беззатлары тутуп, эл-аягыны баглап, Куинбус Флестриң элине бермеги буюрды.

Бу хемме җезадан бетерди. Солдатлар алты санысыны тутуп, оларың эллерини-аякларыны баглап,

найзаның тыгсыз тарапы билен ителешдирип, олары Гулливериң аягының янына сүрүп элтдилер.

Гулливер эглип, ол адамҗыклары бир эли билен йыгнап алды-да, олары кемзорының җүбүсине салды.

Ол диңе бирини элинде саклап, оны ики бармагы билен ювашҗа тутды-да, ёкары галдырып, оңа середишдирип башлады.

Адамҗык ики эли билен Гулливериң бармагындан япышып, җынссыз гыгырмага башлады.

Гулливериң бу адамҗыга хайпы гелди. Ол мылайымлык билен кемзорының җүбүсинден пычагыны чыкарып, лилипутың эли-аягы даңлан йүплери кесишдирмек исләди.

Лилипут Гулливериң ялдырап дуран дишлерини, элиндәки әпет гезлиги гөрүп, өңкүсинден хем бетер гыгырмага башлады. Ашакдакы мәреке болса горкусындан яңа доңан ялы болуп дурды.

Гулливер ювашлык билен илки йүпүң бирини, соңра бейлекисини кесди-де, адамҗыгы ерде гойды.

Соңра ол җүбүсинде чабаланышып ятан бейлеки лилипутлары хем гезекли-гезегине гойберишдирди.

— Глюм глефф Куинбус Флестрин — дийшип, мәреке гыгырышды.

Лилипутларың дилинде мунуң «яшасын даг адамы», диен манысы барды.

Гаравулларың начальниги болса бу болан вакаларың хеммесини императорың өзүне айтмак үчин, өз ики саны офицерини көшге иберди.

7

Шол вагт император Бельфаборак көшгүниң иң төрки залында Гулливери нәтмели диен меселәни чөзмек хакында гизлин маслахат чагырыпды.

Министрлер ве маслахатчылар өзара докуз сагатлап жеделлешдилер.

Бирнәчелери Гулливери басымжак өлдүрмели дийййәрди. Эгер-де Даг адам зынжыры гырып гачса, ол бүтин Лилипутияны басалап вейран эдер. Эгер-де ол гачмаса-да, империяның элхенч ачлыга сезевар болмак горкусы бар, чүнки ол хер гүнде бир мүң еди йүз йигрими секиз лилипутың иййән наныны ве этини иййәр. Муны гизлин йыгнага чагырылан бир алым хасап эдипди, чүнки ол бичак хасапданды.

Бейлекилери болса Куинбус Флестрини өлдүрмек хем дири гоян ялы горкулы. Шейле улы маслыгың порсамагындан еке меркези шәхерде дәл, белки, бүтин империяда мерги кесели башлар диййәрдилер.

Дөвлет секретары Рельдрессер императордан сөз сорап алды-да, хич болманда Мельдендоның төверегине гала салынянча, Гулливери өлдүрмели дәлдигини белләп гечди. Даг адам бир мүң еди йүз йигрими секиз лилипутдан наны, эти көп иййәр, эмма ол оңа дерек ики мүң лилипутча ишләп хем билер. Ондан башга-да, эгер уруш болайса, ол бизиң юрдумызы бәш галадан-да говы горар.

Император өз тагтында саяваның ашагында отурып, министрлериң гүррүңине гулак асярды.

Рельдрессель сөзүни тамамланында, император баш атды.

Хеммелер дөвлет секретарының сөзүниң оңа ярандыгына дүшүндилер.

Эмма шол вагт Лилипутияның әхли флотуның командири адмирал Скайреш Болголам өз еринден турды-да, шейле дийди:

— Даг адам, дүнйәде иң гүйчли адамларың бири, бу догры. Эмма хут шонуң үчин хем оны тизрәк өлдүрмек герек. Эгер-де ол уруш вагты алагада Ли-

липутияның душманларының тарапына гечәйсе, онда империя гвардиясының он полкы хем онуң хөтдесинден гелип билмез. Ол энтек лилипутларың элиндекә херекет этмели, гижә галмалың.

Хазыначы Флимнап, генерал Лимтон ве судья Бельмаф адмиралың пикири билен разылашдылар.

Император йылгырды-да, адмирала баш атды.— Рельдресселе эдиши ялы, еке бир гезек хем дәл-де, ики гезек. Бу гүррүңиң оңа өңкүден-де бетер яранлыгы гөрнүп дурды.

Гулливериң язгыды чөзүлди.

Эмма шол вагтың өзүнде гапы ачылды ве гаравулларың начальнигиниң императорың янына иберен ики саны офицери гизлин маслахат гидип дуран зала ылгап гирди. Олар императорың өңүнде дыза чөкүп, мейданда болан ваканы айдып башладылар.

Офицерлер Гулливериң өз есирлери билен мәхирли боланыны айдып беренлеринде, дөвлет секретары Рельдрессель ене сөз сорады.

Ол узын сөз сөзләп, Гулливерден горкмак герек дәлдигини ве император үчин онуң өлүлигинден дирилигиниң хас пейдалы болҗакдыгыны субут этди.

Император Гулливериң гүнәсини гечмеги карар этди, эмма офицерлериң яс-яңы гүррүңини берен әпет пычагыны ве эгер барлаг вагты тапылайса бейлеки ярагларыны онуң элинден алмагы буюрды.

8

Гулливери барламак ики саны чиновниге табшырылды.

Императорың нәме ислейәнини олар Гулливере ышарат билен дүшүндирдилер.

Гулливер олар билен җеделлешип дурмады. Ол

чиновниклериң икисини хем элине алды-да, илки олары кемзорының бир җүбүсине, соң бейлеки җүбүсине салды, соңра болса олары балагының ве жилетиниң җүбүлерине гечирди.

Гулливер чиновниклери диңе бир гизлин җүбүсине салмады. Ол бу җүбүсинде әйнегини, узага середилйән турбасыны ве компасыны гизләпди.

Чиновниклер өзлери билен панус, кагыз, галам ве сыя гетирипдилер. Олар үч сагатлап Гулливериң җүбүлеринде серменишип, онуң затларыны гөрдүлер ве олары яздылар.

Олар өз ишлерини тамамлансоң, олары иң соңкы җүбүсинден чыкарып, олары ере гоймагы даг адамдан хайыш этдилер.

Шондан соң олар Гулливер билен хошлашып, өз язгыларыны көшге алып гитдилер.

Ол язылан зат шейле:

«ДАГ АДАМЫҢ ҖҮБҮЛЕРИНДЕН

ТАПЫЛАН ЗАТЛАРЫҢ ЯЗГЫСЫ:

1. Кемзорың саг тарапындакы җүбүсинден бизиң уллакан бөлегини тапдык, ол Бельфаборак көшгүниң ортакы залына халы болуп билҗек.

2. Чеп җүбүсинден уллакан гапаклы күмүш сандык тапылды. Онуң гапагы гаты агыр экени. Бизиң өзүмиз оны галдырып билмедик. Бизиң талабымыз боюнча Куинбус Флестрин оны ачансоң биримиз онуң ичине гирдик, ол сандыга гирен бадына дызына ченли бир сары чәгә батды. Ондан булут ялы болуп тозан ёкары гөтерилди, ол тозан бизи ызлы-ызына асгырдып, гөзүмизден боюр-боюр яш дөкдүрди.

3. Балагының саг җүбүсинде әпет бир пычак бар

экени. Эгер оны дикелдип гойсаң, онуң бейиклиги адамың боюндан-да ёкары гечҗек.

4. Балагының чеп җүбүсинде бизиң үлкәмизде гөрүлмедик демирден ве агачдан ясалан машын тапылды. Ол шейле улы ве агыр болансоң, биз нәче сынанышсак-да, оны еринден гозгап билмедик. Бу болса машына хемме тараплайын серетмәге пәсгел берди.

5. Саг тарапдакы ёкары җүбүсинден бизе белли болмадык йылманак ак затдан эдилен бири-бирине меңзеш кагызларың бир топлумы тапылды. Узынлыгы адамының ярпы боюндан, галыңлыгы үч гулач болан бу топлум ёгын йүп билен чатылыпдыр. Биз ёкарсындакы кагызларың бирнәчесини үнс берип середишдирдик, оларың йүзүнде хатар-хатар болуп дуран гизлин гара белликлер бар экени. Бизиң пикиримизче, бу бизе белли болмадык элипбийиниң харпы болара чемели. Харпларының улулыгы бизиң элимизден кичи дәл.

6. Җилетиң ёкаркы чеп җүбүсинден биз гурлушы эдил гапҗык ялы ачылып-япылып дуран балык тутулян тордан кичи болмадык бир тор тапдык. Онуң ичинде гызыл, сары, ак металдан ясалан бир топар агыр зат ятыр. Оларың улулыгы хер хили, эмма формасы бир-бирине меңзеш. Яп-ясы хем тегелек. Гызыллары мисден ясалан болара чемели. Шол тегелеклериң бирини икимиз зордан галдырдык. Аклары күмүшден ясалан болса герек, олар гаты улы дәл. Олар бизиң уршуҗыларымызың галканларына меңзейәр. Сарылары алтындан ясалан болара чемели. Олар бизиң тарелкаларымыздан сәхелче улы, эмма өрән салдамлы. Эгер булар хакыкы алтын болайса-ха гаты гыммат болмалыдыр.

7. Җилетиниң саг тарапдакы ашакы җүбүсин

ёгын зынҗыр салланып дур, ол күмүшден болара чемели. Ол зынҗыр җүбүсиндәки шол металлардан ясалан тегелек уллакан бир зада баглы. Бу задың нәмедиги белли дәл. Онуң бир тарапы буз ялы дуры затдан ясалан, онуң аңырсындан ызлы-ызына тегеленип язылан он ики саны гара белги хем ики саны узын пейкам ачык гөрнүп дур. Ол тегелек задың ичинде бир нәбелли җандар бар болара чемели, ол җандар я диши, я-да гуйругы билен ирмән-арман уруп дур. Даг адам бизе кә сөз, кә-де эли билен ышарат эдип, бу тегелек демир зат болмаса, ол агшам нәвагт ятмалыдыгыны, эртир нәвагт турмалыдыгыны, нәвагт ише башлап, нәвагт гутармалыдыгыны билмеҗекдигини бизе дүшүндирди.

8. Җилетиниң ашакы чеп җүбүсинде көшгүң багының дашындакы гөзенек ялы зат гөрдүк. Шол гөзенегиң йити чишлери билен даг адам сачыны дараяр.

9. Кемзор ве жилет барланып гутарансоң, биз даг адамың кемерине серетдик. Ол әгирт улы бир хайваның дерисинден ясалыпдыр. Чеп тарапында ондан гылыч асылып дур, онуң узынлыгы орта бойлы бәш адамың боюндан хем узынрак саг тарапындан ики бөлүмден ыбарат халта асылып дур.

Ол бөлүмлериң хер хайсында үч саны лилипут адамыны аркайын ерлешдирмек болҗак.

Шол бөлүмлериң биринден биз адамың келлесиниң улулыгындакы көп йылманчак тогалак метал шарлары тапдык, бейлеки бөлүми болса бир гара, еңилҗек ве гаты улы болмадык дәнелерден пүрепүр долы экени. Шол дәнелериң онларчасы бизиң элимизиң аясында ерлешди.

Даг адамы барлан вагтымызда тапылан затларың такык язгысы шейле.

Барлаг вагтында ёкарда ады тутулан даг адам өзүни сыпайы хем парахат алып барды».

Язгының ашагында чиновниклер мөхүр басып, гол чекдилер:

Клефрин Фрелок, Марси Фрелок.

9

Бейлеки гүнүң сәхери Гулливериң жайының әңүнде гошунлар хатара дурдулар, көшгүң адамлары топланыпды. Императорың өзи хем өз янындакылар ве министрлер билен гелди.

Шу гүн Гулливер лилипутларың императорына өз яраглары табшырмалыды.

Бир чиновник язгылары гыгырып окаярды, бейлекиси болса Гулливериң үстүнде жүбүден-жүбә ылгап, хайсы затлары жүбүден чыкармалыдыгыны гөркезйәрди.

Язгыны окаян чиновник:

— Бир бөлек галың биз! — дийип гыгырды.

Гулливер өз яглыгыны ерде гойды.

— Күмүш сандык!

Гулливер жүбүсинден теммәки гутусыны чыкарды.

— Йылманак ак кагызларың йүп билен тикилги топбагы!

Гулливер теммәки гутусының янындакы өз язгы депдерчесини гойды.

— Баг гөзенегине меңзеш узын зат.

Гулливер дарагыны чыкарды.

— Гайыш кемер, гылыч, бир бөлүминде тогалак металлы, бейлекисинде гара дәнели ики гөзли халта.

Гулливер кемерини чөшди-де, өзүниң ханжарыны хем ичи оклы, дәрили халтасыны ерде гойды.

— Демирден хем агачдан ясалан машыны! Ичи мисден, күмүшден, алтындан ясалан тегелек затлы балык тутулян тор! Уллакан пычак! Тегелек демир ящик!

Гулливер сапанчасыны, пуллы гапҗыгыны ве сагадыны чыкарды. Император хемме затдан өңүрти сапанчаны ве ханҗары гөзден гечирди, соңра болса нәхили атыляндыгыны гөркезмеги буюрды.

Гулливер гулак асды. Ол сапанчаны дәри билен пагтабент окланды-да, ёкары атып гойберди. Онуң дәриси, дәриданда гус-гуруҗа дуран экени, чүнки онуң агзы тов билен пугта багланылгыды.

Гулагыңы гапып барян гүммүрди яңланып гитди. Көп адамлар өзүнден гидип йыкылды, император болса йүзүни ики эли билен тутуп, эсли вагтлап гөзүни ачып билмеди.

Түссе даргап, хеммелер рахатлананларындан соң, Лилипутияның хөкүмдары ханҗары, пычагы хем сапанчаны горхана элтмеги буюрды.

Бейлеки затлары Гулливере гайтарып бердилер.

10

Ярым йыллап Гулливер есирликде яшады. Алты саны мешхур алым лилипут дилини өвретмәге хер гүн гала гелйәрди. Үч хепдеден соң ол төверегиндәкилериң нәме барада геплешйәнлерине оңат дүшүнип башлады, ики ай чемеси гечeнсоң болса ол Лилипутияның илаты билен геплешмеги өвренди.

Биринҗи сапаклардан башлап бир җүмләни берк белледи, ол оңа хемме затдан бетер герекди: «Сизиң алыҗенабыңыз, мени бошатмагыңызы товакга эдйәрин».

Ол хер гүн императорың өңүнде дыза чөкүп, шу

сөзлери гайталаярды, эмма император велин хемише:

— Люмоз кельмин пессо десмар лан эмпозо! — диен шол бир сөзүни гайталаярды.

Мунуң өзи: «Сен мениң билен ве мениң империям билен парахатлыкда яшамагыңа маңа касам эдйәнчәң мен сени бошадып билҗек дәл» диймекликди.

Гулливер өзүнден талап эдилйән касамы этмәге хер минут тайынды. Ол хич вагт кичиҗик адамҗыклар билен урушмак ислемейәрди. Эмма император касам дабарасыны гүн-гүнден ыза чекйәрди.

Лилипутлар кем-кемден Гулливер билен өвренишдилер, ондан горкманы гойдулар.

Көпленч ол агшамларына өз галасының өңүнде ерде ятып, адамҗыкларың бәш-алтысына өз аясында танс этмәге ругсат берйәрди.

Мильдендолы чагалар гелип, онуң сачының ичинде гизленпечек ойнаярдылар.

Хатда лилипутларың атлары хем инди Гулливери гөренде харлап, чарпая галмаярдылар.

Император өз гвардиясының атларыны җанлы даг билен өвренишдирҗек болуп, тиз-тизден көне галаның өңүнде атлы гошуның машкыны гечирмеги билгешлейин буюрярды.

Эртирлерине полкуң ве императорың хусусы атханасының атларыны Гулливериң аягының янындан гечирйәрдилер.

Атлы гошунлар онуң ерде гойлан элиниң үстүнден атларыны бөкүп гечмәге межбур эдйәрдилер.

Батыр йигитлериң бири бир гезек атыны хатда онуң зынҗырлы аягының үстүнден хем бөкдүрипдир.

Гулливер энтек хем зынҗырлыды. Ол ишсизлик, тукатлыкдан ише башламагы өз йүрегине дүвди-де, өзүне стол-стулдур кроват ясанды.

Ёкаркы затлары ясамак үчин оңа императорың җеңңеллеринден мүңе якын иң улы ве ёгын агачлар гетирдилер.

Гулливер үчин дүшеги болса, иң өкде ерли тикинчилер тайярладылар. Олар гала лилипутларың адаты улулыкдакы алты йүз дүшеклерини гетирдилер. Оларың йүз эллисини бири-бирине гатлап, Гулливериң боюна лайыклыкда дөрт саны дүшек тикдилер. Олары бир-бириниң үстүне яздылар, эмма шейле хем болса, олар юкалыгы үчин ятмага гатырак болярды.

Эдил шейле эдип хем оңа ёрган, простын тайярладылар.

Ёрган юка болды ве шейле бир йылы дәлди. Йөне Гулливер деңизчи болансоң, совук урмадан горкмаярды.

Гулливер үчин өйлән нахарыны, эртирлик, агшам нахарыны үч йүз ашпез тайярлаярды. Шонуң үчин галаның голайында бүтин бир нахархана көчесини дөретдилер, онуң саг тарапында нахархана ерлешйәрди, чеп тарапында болса ашпезлер өз машгалалары билен яшаярдылар.

Столуң төверегинде адатда хызмат эдйән йүз йигрими лилипутдан көп болмаярды.

Йигрими адамы дагыны Гулливер элине алып, өз столуның үстүне гойярды, галан йүзүси болса ашакда ишлейәрдилер. Бирнәчелери галтакда я-да земмерде нахар чекйәрдилер, бейлекилери болса шераплы челеклери тогалап, столуң аягының янына гетирйәрдилер.

Столдан ашаклыгына пугта йүплер асылыпды.

Айратын блокларың көмеги билен столуң үстүндәки адамжыклар нахары ёкары чекип чыкарярдылар.

Хер гүн даң атан бадына галаның янына алты саны өкүзден, кырк саны гоюндан ве башга-да бир топар овнук хайвандан ыбарат бүтин бир сүри хайваны сүрләп гетирйәрдилер.

Бүтинлигине говрулан өкүзлери, гоюнлары Гулливер пычак билен ики, кәте үч бөлеге бөлүшдирйәрди.

Хинди товугыны ве газлары ол бөлмән бүтинлигине бир агыз эдйәрди, кәкилик, эбек, турач ялы майда гушларың болса онусыны, он бәшисини бирден ювдуп гойберйәрди. Гулливериң нахар иййән вагты лилипутлар онуң дашында топарланышып, оңа середйәрдилер. Бир гезек хатда императорың өзи хем аялыны, хемме огулларыны, гызларыны, өз янындакы адамларының әхлисини алып, шол гең-энайы зада серетмәге гелди.

Гулливер асылзада мыхманларың кресололарыны столуң үстүнде нахар иийлйән эсбапларының янында гоюп, гезегине императорың, императорың аялының, хемме шазадаларың, шазада гызларың саглыкларына ичди. Ол өз мыхманларыны геңиргендирҗек ве гүлдүрҗек болуп, бу гүн хатда бейлеки гүнлерден хас көп ийди, эмма нахар хемишекисинден сүйҗи дәл ялы болуп гөрүнди. Дөвлет хазыначысы Флимнапың оңа тарап гахарлы ве горкулы гөзлери билен середйәни онуң гөзүне илди.

Догрудан хем, эртеси хазыначы Флимнап императора шейле хабар берди:

— Сизиң алыхезретлериңиз, дагларың җанлы дәл-де, өлүлиги говы зат, шонуң үчинем олары нахарламагың гереги ёк. Эгер-де дагларың бири диреләгеде, оны нахарламагы талап этсе, оңа хер гүн

эртирлик хем өйләнлик ве агшамлык нахар берип дурандан, ол өлдүриләйсе акыллылык боларды.

Император оны хошамайлык билен диңледи, эмма онуң билен разылашмады-да:

— Ховлукмаң, гадырдан Флимнап, хер задың өз вагты бар — дийди.

Бу гүррүңден Гулливериң хабары ёкды. Ол галаның янында таныш лилипутлары билен сөхбет эдип отырды ве гамгынлык билен өз кемзорының еңиндәки уллакан йыртыга середйәрди.

Ол бирнәче айдан бәри чалшырынман, бир көйнеги, бир кемзоры, бир жилети гейип йөрди ве басым оларың җиндә өврүлҗегине ховатырланярды.

Ол оны ямамак үчин хайсы хем болса бир галыңрак бир мата сорады, эмма онуң ерине онуң янына үч йүз саны гейим тикиҗи усса гелди. Ол уссалар оңа дыза чөкмеги буюрдылар ве онуң ягырнысына узын мердиван гойдулар.

Шол мердивана мүнүп, старший усса онуң бойнуна барды-да, онуң еңсесинден ере ченли уҗы агыр затлы йүпи саллады. Шу узынлыкда кемзор тикилмелиди.

Еңлерини, яныны Гулливериң өзи өлчеди.

Бир хепдеден Гулливер үчин костюм хәзир болды. Ол өрән оңат болупдыр, йөне велин ол гурама ёргана меңзейәрди, чүнки оны бирнәче мүң бөлек матадан тикмели болупдылар.

Гулливере көйнеги ики йүз саны гейим тикйән аял тайярлады. Оны тикмек үчин, олар тапып билен галың маталарыны алдылар. Эмма шонда-да оны бирнәче гатлап сырдамалы болдулар, чүнки Лилипутиядакы иң галың кендир биз хем бизиң хасамыздан галың дәлди. Лилипут маталарының бө-

легиниң узынлыгы окувчы депдериниң сахыпасының узынлыгы ялы, ини болса онуң ярсы ялы боляр.

Гейим тикиҗи аяллар Гулливериң көйнегиниң өлчегини ол дүшекде ятырка алдылар. Олардан бири онуң бойнуна мүнди, бейлекиси болса онуң дызына чыкды. Узын йүпүң хер уҗундан бири тутуп, оны чекдилер, үчүнҗиси болса шол йүпүң узынлыгыны өлчеди.

Гулливер өзүниң көне көйнегини ере язды-да, гейим тикйән аяллара гөркезди. Олар бирнәче гүнләп онуң еңине, якасына, өңүндәки йыгыртлара сын этдилер, соңра болса бир хепдәниң ичинде эдил шол көйнегиң фасоны ялы көйнеги тикдилер.

Гулливер өрән шат болды. Ол ахырсоңунда башдан-аяга ямасыз, арасса гейинди.

Инди оңа диңе шляпа етмезлик эдйәрди. Эмма мунда хем оңа төтәнлейин бир багтлы вака көмек этди.

Бир гүн императорың көшгүне чопанлар даг адамының тапылан еринде ортасы тегелек өркүчли, гыралары дүз бир гара зады тапандыклары хакындакы хабар билен бир чапар атлы гелди.

Ерли илат оны илкибада толкунларың чыкарып ташлан бир дeңиз хайваныдыр өйтдүлер. Эмма өркүчли зат демини хем алман, гымылдаман ятансоң, оны даг адама дегишли бир зат болса герек дийип хасап этдилер. Эгер-де император алыхезретлери буюрса, оны бәш ата йүкләп, Мильдендо шәхерине гетирип болҗак.

Император разы болды ве бирнәче гүнден чопанлар Гулливериң деңзиң сай еринде йитирен гара шляпасыны гетирип бердилер.

Ол ёлда эп-эсли заяланыпдыр, чүнки гетиренлер

онуң гырасыны дешип, оңа йүп даңып сүйрәп гетирипдирлер. Нәхили хем болса, ол шляпа болансоң, Гулливер оны башына гейди.

11

Императора яранҗак болуп ве тизрәк азатлык алҗак болуп, Гулливер бир гызыклы томаша ойлап тапынды. Ол токайдан бир топар ёгын ве узын агач гетирмеги сорады.

Эртеси еди саны араба билен оңа пүрс гетирдилер. Хер пүрсүң ёгынлыгы таяк ялы болса-да, хер араба секиз саны ат гошулгыды.

Гулливер ол пүрслериң ичинден докуз саны бирмеңзеш пүрси сайлап алды-да, олары инедөрдүл тертипде ере дикди.

Ол таяҗыкларың ёкаркы уҗуна депрек ялы эдип, эляглыгыны чекип даңды.

Нетиҗеде гиң дүз мейданча эмеле гелди.

Онуң төверегине гермев ясады-да, шонуң үстүнде харбы ярыш гечирмеги теклип этди.

Бу оюн императора гаты говы ярады.

Ол йигрими дөрт саны иң говы атлы солдатың көне галаның янына уградылмагыны буюрды-да, өзи хем оларың ярышына томаша этмәге шол ерик уграды.

Гулливер олары атлары билен гезекли-гезегине гөтерип, шол мейданча мүндүрди.

Кернайлар чалынды. Атлылар ики отряда бөлүнип, харбы херекете башладылар. Олар бири-бирлерине күтек пейкамлар ягдырярдылар, өз душманларыны күтек найзалар билен санҗярдылар, ыза чекилйәрдилер, хүҗүме гечйәрдилер.

Бу оюндан императорың гаты хошал боландыгы үчин, оны хер гүн гечирип башлады.

Бир гезек хатда императорың өзи Гулливериң эляглыгының үстүнде хүжүме ёлбашчылык этди.

Гулливер шол вагт императорың аялының отуран креслосыны элиниң аясында саклап дурды. Оңа Гулливериң элиниң аясында яглыгың үстүнде гечйән вакалар гаты оңат гөрүнйәрди.

Хеммеси говы барярды, йөне бир офицериң атының аягы яглыгы дешип, бүдрәп йыкылды-да, үстүнде отураны йыкайды.

Гулливер чеп эли билен яглыгың дешилен ерини тутды-да, саг эли билен атлылары еке-екеден ере дүшүрди.

Соңра ол яглыгың дешилен ерини оңатжа торлады, эмма онуң берклигине ынамы болмансоң, онуң үстүнде харбы оюнлары гечирмәге милт этмеди.

12

Император хем Гулливере бергили болмады. Ол хем өз гезегинде Куинбус Флестрини энайы бир оюн билен гүймемеги йүрегине дүвди.

Бир гүн Гулливер хемишекиси ялы өз галасының босагасында отырды.

Бирденкә Мильдендоның дервезеси ачылды.

Ол ерден узын бир хатар кервен чыкып ук ... угради, иң өңүнде император атың үстүнде, онуң ызы билен министрлер, көшк адамлары ве гвардиячылар гелйәрдилер.

Буларың хеммеси гала тарап гелйән ёла гөнүкдилер.

Лилипутияда шейле бир дәп бар. Бир министр өлсе я-да отставка чыкса, бәш-алты лилипут императоры дарваз ойны билен танс эдип шатландырмагы сорап, оңа йүз тутярлар.

Көшкде я-да баш залда тикин үчин адатда уланылян йүплүгимизден ёгын болмадык урганы ики тарапындан гаты чекдирип, ёкардан баглаярлар.

Соңра онуң үстүнде танс этмеклик хем бөкеҗем атмаклык башланяр.

Ким урганың үстүнде хас ёкары бөксе хем йыкылман сакланса, шол адамҗык министриң бошан ерини эелейәр.

Кәярым император юрды доландырянларың чаканлыкларыны дерңемек үчин, өзүниң хемме министрлерини ве көшк эмелдарларыны урганың үстүнде тәзе чыкыш эдйәнлер билен бирликде танс этмәге межбур эдйәр.

Айдышларына гөрә, бу ярышларда бетбагтчылыклар көп боляр. Лилипутлар ве тәзе чыкыш эдйәнлер урганың үстүнден пырланып ашак гайдярлармыш-да, боюнларыны оңурдайярлармыш.

Эмма бу сапар император урганың үстүндәки танслары көшкде гурман, Гулливериң галасының өңүнде ачык ховада гечирмеги йүрегине дүвди.

Ол өз министрлериниң уссатлыгы билен даг адамы гең галдырмак иследи.

Иң говы бөкүҗи Дөвлет хазыначысы Флимнап болуп чыкды. Ол хемме көшк эмелдарларындан эп-эсли ёкары бөкди.

Хатда өзүниң оюнлары билен бүтин Лилипутияда мешхур болан Рельдрессер хем оны еңип билмеди.

Соңра императора бир узын таяк гетирип бердилер. Ол онуң бир уҗундан тутуп, оны тиз-тиз ёкары галдырып, ашак гойберип башлады.

Министрлер урганың үстүнде ойнамакдан хем кын ярыша хәзирленип башладылар.

Таяк ёкары галанда онуң ашагындан эмедекләп

гечмелиди, ол ашак гойбериленде болса онуң үстүнден бөкмелиди.

Иң говы бөкүҗилер ве иң говы эмедеклəп гечиҗилер императордан гушакларының үстүнден дакмак үчин, гөк, гызыл, яшыл йүплүклери сылаг алярдылар.

Эмедеклəп гечиҗилерден биринҗи болуп иң говусыны — гөк йүплүги Флимнап алды, икинҗи болуп Рельдрессель гызыл йүплүги, үчүнҗи болуп хем Скайреш Болголам — яшыл йүплүк алдылар.

Гулливер бу затлара сын эдип, Лилипутия империясының бу гең көшк дəплерине хайран галярды.

13

Көшк оюнлары ве байрамчылыклар хер гүн диен ялы болярды, шейле хем болса, зынҗырлы отурмак Гулливер үчин гаты тукат болярды. Ол өзүниң бошадылмагыны хем юртда азат гезмегине ыгтыяр берилмегини хайыш эдип, императора ызлы-ызына хайышнама гөндерйəрди.

Ахырсоңунда император онуң хайышларыны канагатландырмагы карар этди.

Гулливериң ганым душманы Скайраш Болголамың болса оны бошатмалы дəл-де, өлдүрмели дийип, бидерек ода-көзе дүшени галды.

Шол вагтлар Лилипутияның урша тайярлык гөрйəни үчин, Болголам билен хич ким разылашмады. Эгер Мильдендо шəхериниң үстүне душманлар чозайса, Даг адам оны горап саклар дийип, хеммелер тама эдйəрдилер.

Гизлин йыгнакда Гулливериң арзасыны окадылар, оңа ыглан эдилен хемме дүзгүнлери берҗай этмəге касам этсе, оны азатлыга гойбермеги карар этдилер.

Бу дүзгүнлер иң улы харплар билен бир узын пергамент кагыза язылыпды.

Ол пергаментиң ёкарсында императорың герби барды, ашагына болса Лилипутияның дөвлет мөхри басылыпды.

Герб билен мөхрүң арасында ине шу сөзлер язылыпды: «Биз, Гольбасто Момарен Эвлен Гердайло Шефин Молли Олли Гой, бейик Лилипутияның кувватлы императоры, әлемиң шатлыгы ве горкусы, бүтин дүнйәде әхли патышаларың ичинде иң акыллары, иң гүйчлүси, иң бейиги,

онуң аягы ериң йүрегине даяныпдур, башы болса гүне дегип дурандыр, онуң гөзлери ер йүзүндәки патышалары титредйәр.

Бахар ялы овадан, гүйз ялы сахы, гыш ялы горкулы.

Эгер ол бизиң хемме талап эдйән затларымызы берҗай этмәге касам этсе, Даг адамы зынҗырдан бошатмага биз алыҗенаплары хөкүм эдйәрис. Талап эдилйән затлар болса ашакдакылардыр:

Биринҗиден, бизиң өз голумыз чекилен ве улы мөхүр басылан ыгтыярнамамызы алман Лилипутияның чәгинден чыкмага Даг адамың хакы ёкдур.

Икинҗиден, шәхер хәкимлерини хабардар этмән, ол бизиң меркези шәхеримизе бармалы дәл, шәхериң бүтин илаты гизленип етишер ялы, ол шәхериң баш дервезесиниң аягында ики сагат гарашмалы.

Үчүнҗиден, оңа диңе улы ёлларда гезмелемек ыгтыяр эдилйәр ве җеңңеллери, отлы мейданлары, экеранчылыгы басгыламак гадаган эдилйәр.

Дөрдүнҗиден, бизиң гадырлы раятларымызың бириниң, шонуң ялы араба ве карета гошулан атларыны, оларың сыгырларыны, гоюнларыны ве итлери-

ни басмазлык үчин, ол гезеленҗе чыканда үнс берип хемише ере середип гезмели.

Бәшинҗиден, эгер-де өзлериниң разычылыгы ве ыгтыяры болмаса, бизиң бейик Лилипутиямызың илатыны элине алып, җүбүсине салмак оңа дүйбүнден гадаган эдилйәр.

Алтынҗыдан, эгер бизиң императорымызың алыҗенабына бир ере гыссаглы хабар я-да буйрук ибермек герек болса, Даг адам шоны онуң аты билен өзүни ве хат букҗасыны айдылан ере бизиң чапарымызы элтмәге, саг-аман ызына алып гелмәге боюн болмалы.

Единҗиден, эгер-де бизиң душманымыз болан Блефуску адасы билен уруш болайса, бизе союздаш болмагы ве бизиң кенарымыза ховп салып дуран гәмилерини ёк этмәге хемме гүйҗүни сарп этмеги вада бермели.

Секизинҗиден, Даг адам бош вагтларында гурлушык ве бейлеки ишлерде бизиң раятларымыза көмек бермәге борчлудыр: эсасы паркың гурлушыгында иң агыр дашлары галдырмалыдыр, чуң гуюлары ве ховданлары газмалыдыр, токай агачларыны гопарышдырмалыдыр, ёллары демрикдирмелидир.

Докузынҗыдан, биз Даг адама юрдумызың инини, боюны әдимләп өлчемеги ве әдимлерини санап, бу хакда өзүмизе я-да дөвлет секретарына айтмагы буйрук эдйәрис. Бизиң табшырыгымыз ики айың ичинде ерине етирилмелидир.

Эгер Даг адам бизиң ондан талап эдйән затларымызың хеммесини гышарныксыз ерине етирмәге мукаддес касам этсе, биз оңа азатлыгы багыш этмеги, дөвлет хазынасының хасабына ийдирмеги ве гейдирмеги, шейле хем байрам ве дабаралы гүнлерде би-

зиң бейик хезретлеримизиң йүзүне йүзүниң дүшмегине мүмкинчилик бермәге вада эдйәрис.

Бу язгылар Мильдендо шәхеринде, Бельфаборак көшгүнде бизиң шөхратлы шалык сүрйән тогсан биринҗи айың он икинҗи гүни язылды.

Лилипутияның императоры Гольбасто Момарен Эвлем Гердайло Шефин Молли Олли Гой.

ЛИЛИПУТИЯНЫҢ ИМПЕРАТОРЫ".

Бу тогаланан пергаменти Гулливериң галасына адмирал Скайраш Болголамың өзи гетирди.

Ол Гулливере ерде отурагада, чеп эли билен саг аягындан тутуп, саг элиниң ики бармагыны маңлайына ве саг гулагының уҗуна етирмеги буюрды.

Лилипутияда шейдип императора вепалылыга касам эдйәрлер.

Адмирал хемме докуз талапы тертип боюнча Гулливере гаты сес билен окап берди, соңра болса шейле касамы сөзме-сөз гайталамага меҗбур этди:

«Мен, Даг адам онуң лилипут алыҗенапларына деркар болан хемме затлары гышарныксыз ерине етирмәге ве онуң шөхратлы юрдуны ерде ве деңизде җан аяман онуң душманларындан горағакдыгыма Лилипутияның гүйчли хөкүмдары, онуң алыҗенабы император Гольбасто Момарен Эвлем Гордайло Шефин Молли Олли Гоя касам эдйәрин».

Шундан соң демирчи уссалар Гулливериң зынҗырларыны айырдылар. Скайреш Болголам оны гутлады-да, Мильдендо гитди.

14

Гулливер азатлык алан бадына, императордан шәхери гөрмәге ве көшкде болмага ругсат сорады.

Шәхер көне галадан бары-ёгы элли әдим даш-

лыкда болса-да, көп айлап ол өз босагасында зынҗырлы отурып, меркезе узакдан середйәрди.

Ругсат берилди, эмма император ондан шәхерде бир өйи, бир айламчаны хем йыкмазлыгына ве төтәнден шәхер илатындан бирини басмазлыгына вада бердирди.

Гулливериң гелмегине ики сагат галанда он ики саны җарчы бүтин шәхери айланып җар чекип чыкдылар. Алты саны адам кернай чалды, алты саны адам болса:

— Мильдендоның илаты! Өйүңизе гириң!

— Куинбус Флестрин, Даг адам шәхере гелйәр!

— Өйүңизе гириң, Мильдендоның илаты — дийип гыгырярдылар.

Шәхер көчелериниң чүңклеринде җарчыларың тыгырян затлары язылан җарнамалар елмедилер.

Эшитмедиклер окадылар, окамадыклар эшитдилер.

Ол кемзорының сыйы билен турбалары ве җайларың эрңегини заяламазлык үчин ве шәхер илатының хөвесеклерини төтәнден гума гарышдырмазлык үчин, Гулливер кемзорыны чыкарды. Бу затларың болмагы болса икучсузды, чүнки йүзлерче, хатда мүңлерче лилипутлар бу гең-энайы томашаны гөрҗек болуп, тамларың үстүне чыкыпды.

Гулливер диңе өзүниң гайыш жилетинде шәхериң дервезесиниң янына барды.

Меркези Мильдендо шәхериниң дашы гадымы диварлыды. Онуң диварлары галыңды ве гиңди. Диварың үстүнде ики ат гошулан лилипут каретасы аркайын йөрәп билҗекди.

Диварларының бурчларында йити учлы минаралары барды.

Гулливер онуң гүнбатар дервезесинден әдимләп

гечди-де, өрән seresaplylyk билен яныңлап, онуң баш көчелеринден гечип гитди.

Гулливер шәхериң кичиҗик көчелеринде гезмәге чемелешҗек хем болуп дурмады: олар даражыкдылар, шонуң үчин Гулливер оларың арасындан гечип билмерин өйдүп горкды.

Мильдендоның хемме җайлары диен ялы үч гатды.

Көчелерден гечип барярка Гулливер эглип, ёкаркы гатларың пенҗирелерине середип гөрйәрди.

Ол пенҗирелериң биринде ак папаклы ашпези гөрди. Ашпез томзагымы, сиңегими, бир заты үтйәрди.

Гулливер хас сиңе середип, онуң хинд товугыдыгыны аныклады.

Бейлеки бир пенҗирәниң өңүнде тикинчи отырды, ол дызының үстүнде бир зат тикйәрди. Гулливер онуң элиниң херекетинден тикинчиниң иңңә сапак сапяныны аңды. Эмма йүплүги ве иңңәни гөрүп билмеди, олар җуда кичиҗик хем инчеҗикди.

Мекдепде чагалар күрсүлериң үстүнде отурып, хат язярдылар. Олар бизиң языпымыз ялы чепден сага, араларың язышы ялы, сагдан чепе, хытайларың язышы ялы, ёкардан ашак дәл-де, лилипутларча — бир бурчдан бейлеки бурча тарап язярдылар.

Гулливер ене ики-үч әдим әдип, императорың көшгүниң янында пейда болды.

Ики гат дивар билен гуршалан көшк Мильдендоның эдил ортарасындады.

Гулливер биринҗи дивардан этледи, икинҗисинден этләп билмеди: бу дивар хашамланып, овадан-ланан кичиҗик минаражыклар билен безелипди, Гулливер олары йыкышдырмакдан горкды.

Ол ики диварың арасында дуруп, нәтмелидигини

пикирленди. Көшкде оңа императорың өзи гарашып дурды, ол болса оңа гечип билмейәрди. Нәтмели?

Гулливер өз галасына доланып гелди-де, ики саны күрсини алып, ене көшге барды.

Ол көшгүң дашкы диварының янына барып, күрсини ерде гойды-да, ики аягы билен онуң үстүне чыкды.

Икинҗи күрсини болса гөтерип, икинҗи диварың аңырсына, эдил көшгүң ичиндәки багда гойды.

Шондан соң, ол екеҗе минараны хем дөвмән, күрсүден күрсә басып, ики дивардан хем аңсат әдимләп гечди.

Гулливер күрсүлери гезекли-гезегине ерде гоюп, барха аңры гитди хем алыҗенапларың яшаян ерине барып етди.

Шол вагт император өз министрлери билен харбы маслахат эдип отыр экен. Ол Гулливери гөрүп, пенҗирәни гиңрәк ачмагы буюрды.

Маслахат залына Гулливер, элбетде, гирип билмеди. Ол көшгүң ховлусында сүйнүп ятды-да, гулагыны пенҗирә тутды.

Министрлер душман Белфуску империясы билен уршы хачан башламагың аматлыдыгыны маслахатлашян экенлер.

Адмирал Скайреш Болголам өз креслосындан турды-да, душманларың гәмилериниң рейдде тайын болуп дураныны лилипутларың үстүне чозмага угурдаш шемалың болмагына гарашяндыкларыны айтды.

Бу ерде Гулливер чыдап дуруп билмеди-де, Болголамың сөзүни бөлди. Нәме үчин ики саны шейле бейик хем шөхратлы дөвлетиң урша тайынлык гөрйәнини ол императордан ве министрлерден сорады.

Императорың ругсат бермегине гөрә, Гулливериң сорагына дөвлет секретары Рельдрессель жогап берди.

Иш шейледи.

Йүз йыл мундан озал хәзирки императорың бабасының энтек мирасдүшер шазада махалы ол эртирлик нахар вагтында юмуртганың түңңи тарапындан дөвүп, онуң габыгына бармагыны кесдирәйипдир.

Шонда император, яраланан шазаданың какасы, хәзирки императорың какасының атасы, юмуртганы түңңи тарапындан дөвмеги өлүм җезасының ховпы астында Лилипутияның илатына гадаган эдйән указ чыкарыпдыр.

Шол вагтдан соң Лилипутияның илаты ики тарапа — юмуртганы түңңи тарапындан хем човлы тарапындан дөвүҗилере бөлүнипдир.

Түңңүчилер императорың указына боюн эгмек ислемән, деңзиң бейлеки тарапына, гоңшы Блефуску империясына гачыпдырлар.

Лилипутларың императоры гачгак түңңүчилере өлүм җезасыны бермегини Блефускувың императорындан талап эдипдир.

Эмма Блефускувың императоры олары җезаламаг-а бейледе дурсун, гайтам олары өзүне гуллуга алыпдыр.

Шондан бәри Лилипутия билен Блефускувың арасында довамлы уруш гидйәр.

— Ине шонуң үчин хем бизиң кувватлы императорымыз Гольбасто Момарен Эвлем Гердайло Шефин Молли Олли Гой сизден көмек ве союздашлык сораяр — дийип, секретарь Рельдрессель өз сөзүни гутарды.

Ийлен юмуртга үчин урушмагың өзи Гулливере дүшнүксизди, эмма ол яс-яңыжа касам эдипди, шонуң үчинем оны ерине етирмәге тайынды.

15

Блефускувың өзи адады, өзем Лилипутиядан өрән гиң богаз билен айрылярды.

Гулливер хәзире ченли Блефуску адасыны гөрмәнди. Харбы маслахатдан соң, ол кенара барды-да, бир бейиклигиң аңырсында гизленип, гизлин жүбүсиндәки дүрбүсини чыкарып, душманларың уруш гәмилерине середип башлады.

Блефускувлыларың догры элли саны харбы гәмилери бар экен, галан гәмилери йүк гәмиси экен.

Гулливер блефускувлыларың кенарларындан гөрәймезлери ялы, бейикликден бәрик эмедекләп гайтды-да, соңра еринден туруп, императорың янына уграды.

Гулливер ол ерде горханадан өзүниң пычагыны гетирип бермеклерини хем иң пугта йүплери иң ёгын демир таяклары тапмакларыны сорады.

Бир сагат геченден соң, арабакешлер бизиң инчежик йүплеримизе меңзеш урганлары, жорап чишлери ялы демир таяклары гетирдилер.

Гулливер узын гиже өз галасының агзында отурып, ол симлерден гаңрак ясады ве гетирилен йүпжагазлары он ики дин эдип ёгын йүп ишди. Эртире ченли ол элли саны ужы гаңраклы мәкәм урган тайярлады.

Гулливер урганларыны эгнине атып, кенара барды. Ол кемзорыны, көвшүни ве жорабыны чыкарып сува гирди. Илкибада ол сувуң сай ери билен гитди,

соңра богазың орталарына баранында йүзди, соңра ене сай ер билен гитди.

Гулливер ярым сагада галман блефускувлыларың гәмилерине етди.

Матрослар сувда Гулливериң әпет келлесини ве эгинлерини гөрүп:

— Йүзйән ада! Йүзйән ада! — дийшип гыгырышдылар.

Гулливер олара элини узатды велин, матрослар алҗырап, горкуларына өзлерини деңзе оклап башладылар. Олар гурбага ялы болшуп, өз кенарларына йүзүп гачдылар.

Гулливер эгнинден урганлары алды-да, харбы гәмилериң бурунларына гаңраклары илишдирип, урганларың уҗуны бири-бирине даңды.

Ине шондан соң, блефускувлылар өз гәмилерини Гулливериң алып гитҗекдигине дүшүндилер.

Отуз мүң солдат яйларының киршини дартып, Гулливере отуз мүң пейкам атдылар. Оларың ики йүзе якыны Гулливериң йүзүне дегди.

Эгер-де онуң гизлин җүбүсинде әйнеги болмадык болса, онуң иши гөрүлҗекди. Ол әйнегини тиз дакынды ве гөзлерини пейкамлардан горап саклады.

Пейкамлар әйнегиң чүйшесине шаплап дегйәрди. Олар Гулливериң яңагына, маңлайына, эңегине дүртүлйәрди, эмма Гулливериң олара питива этмәге вагты ёкды. Ол аягыны ере дирәп гүйҗүниң етдигинден урганлары дартярды, блефускувлыларың гәмилери велин, еринден хем гозганмаярды.

Гулливер ахырсоңы беланың көрүгиниң ниредедигини аңды. Ол җүбүсинден пычагыны чыкарып, гәмилери саклап дуран лабырларың йүпүни кесишдирди.

Иң соңкы гәминиң лабырының йүпүни кесенден

соң, гәмилер ериндeн гозгандылар, хеммеси бир гәми ялы болуп, Гулливериң ызы билен Лилипутияның кенарына тарап сүйшүп уградылар.

Гулливер барха араны ачярды, онуң ызы билен болса блефускувлыларың гәмилери-де оларың шан-шөхратлары-да ара ачып барярды.

16

Лилипутияның императоры ве онуң көшк эмелдарларының хеммеси кенарда дуруп, Гулливериң йүзүп гиден тарапына середйәрдилер.

Бирденкә олар ярым айлав болуп, Лилипутия тарап йүзүп гелйән гәмилери узакдан гөрдүлер.

Олар Гулливериң өзүни сайгарып билмедилер, себәби ол гулагына ченли диен ялы сува чүмүп гелйәрди.

Лилипутлар душман гәмилериниң гелмегине гарашмаярдылар. Гәмилер лабырларыны гөтерйәнчә Даг адамың олары ёк этҗекдигине ынанярдылар.

Шейле хем болса, душманың харбы гәмилери сөвешҗең тертипде Мильдендоның диварларына тарап уграпды.

Император кернай чалып, хемме гошуны топламага буйрук берди.

Гулливер узакдан кернайың сесини эшитди. Ол элинде тутуп гелйән урганларының уҗуны ёкарык гөтерип:

— Яшасын Лилипутияның кувватлы императоры — дийип, гүйҗүниң барындан гыгырды.

Кенарда үмсүмлик аралашды. Лилипутларың барысы хайран галып, шатлыкдан яңа доңан ялы болдулар.

Гулливер диңе сувуң шилдирдисини блефускув-

лыларың гәмилериниң елкенлерини галгадян угурдаш шемалың ювашҗа сесини эшидйәрди.

Бирденкә Мильдендо тарапдакы кенарда мүңлерче шляпалар, папаклар, телпеклер ёкары зыңлып башлады.

— Яшасын Куинбус Флестрин! Яшасын бизиң шөхратлы халасгәримиз! — дийшип, лилипутлар гыгырышярдылар.

Гулливер гуры ере чыкан бадына, император оны гөк-гызыл, яшыл реңкли йүплүклер билен сылагламага буйрук берип, бүтин империяда иң бейик ат болан «Нардак» титулыны багышлады.

Мунуң өзи гөрлүп—эшидилмедик сылагды. Көшк адамлары Гулливери гутламага топулдылар.

Бары-ёгы екеҗе йүплүк — яшыл йүплүк сылаглы адмирал Скайреш Болголам бир чете сайланды-да, Гулливере еке сөз хем айтмады.

Гулливер императора тагзым эдип, хемме йүплүклери орта бармагына дакды, чүнки ол оны лилипутларың министрлериниң эдишлери ялы, билине гушап билҗек дәлди.

Бу гүн көшкде Гулливериң шанына улы байрамчылык дабарасы гуралды. Залларда хеммелер танс эдйәрдилер, Гулливер болса ховлуда гышарып ятан еринден тирсегине сөенип, пенҗиреден середйәрди.

— 17 —

Байрамчылыкдан соң, император Гулливериң янына гелди-де, оңа ене бир бейик иши мәлим этди. Лилипутия империясының нардакы болан Даг адам эдил өңки гиден ёлы билен Блефуску юрдуна барып, душманың галан гәмилерини — йүк, сөвда, балык тутян гәмилерини хем алып гайтмагы табшырды.

— Блефуску дөвлети шу вагта ченли балыкчылык ве сөвда билен яшаярды. Эгер-де онуң элинден флотуны алсаң, ол хемишелик Лилипутия табын болуп, хемме тогалак уччулары гайтарып бермели ве «юмуртганы йити уҗундан дөв» диен мукаддес кануна боюн болмалы болар — дийип, ол айтды.

Гулливер сересаплылык билен императора өзүниң онуң лилипутлык алыҗенапларына хызмат этмэге тайындыгыны, эмма онуң бу мерхеметли табшырыгындан боюн гачыряндыгыны айтды. Онуң өзи яс-яңы бендилик зынҗырындан бошап, онуң нэхили затдыгыны башындан гечирипди, шонуң үчин хем бүтин бир халкы гулчулыга сезевар этмэге милт эдип билмеҗекдигини билдирди.

Император хич зат диймэн, көшге гирип гитди.

Гулливер шу минутдан соң, онуң мерхеметинден хемишелик махрум боландыгына дүшүнди: бүтин дүнйэни басып алмагы арзув эдйэн патыша өзүне гаршы чыкмага милт эден екеҗе адамыны-да багышламаяр.

Догрудан хем шу гүррүңден соң, Гулливери көшге сейрек чагырып уградылар. Онуң бир өзи өз галасының төверегинде айланар йөрерди, инди көшк кареталары онуң гапысында тогтамаярдылар.

Йөне бир гезек дабаралы бир топар пайтагтдан чыкып, Гулливериң яшаян ерине тарап уграды.

Бу блефускувлыларың Лилипутияның императорының янына ылалашык этмэге гелен илчилериди.

Блефускувлыларың алты саны илчисинден ве онуң янындакы бэш йүз адамсындан ыбарат топары инди бирнэче гүндүр Мильдендо шэхеринде болярды. Олар Гулливериң алып гайдан флотуның иң болманда ярысыны гайтарып алмак үчин Блефускувың императорының нэче алтын, нэче мал, нэче гал-

ла бермелидиги хакында Лилипутияның министрлери билен жеделлешйәрдилер.

Ики дөвлетиң арасында ылалашык Лилипутия үчин өрән аматлы, Блефуску дөвлети үчин өрән аматсыз шертлерде баглашылды. Эгер-де Гулливер оларың тарапыны тутмадык болса, блефускувлылара хас хем кын дүшжекди.

Бу арка чыкыжылык Гулливери императорың ве бүтин лилипут көшгүниң оңа болан мерхеметинден бүс-бүтин махрум этди.

Императорың Даг адама нәме үчин гахарланяндыгыны илчилере бири гүррүң берипдир. Шондан соң илчилер Гулливериң галасына барып гөрмеги ве оны өз адаларына чагырмагы карар эдипдирлер.

Блефуску деңизчилериниң ве лилипут министрлериниң кән гүррүң берен Куинбус Флестрини барып гөзлери билен гөрмек олар үчин гаты гызыклыды.

Гулливер чет юртлы мыхманлары мәхирли кабул этди, оларың ватанына бармага вада берди, хошлашанда болса олары атлары билен элиниң аясына мүндүрип, Мильдендоны өз боюның бейиклигинден гөркезди.

18

Гулливер агшам ятжак болуп дурка, онуң галасының гапысы ювашжа какылды.

Гулливер гапыдан бойнуны узатды вели, эгинлерине үсти япык кежебе гөтерип гелен ики саны адама гөзи дүшди. Кежебәниң ичинде махмал креслоның үстүнде бир адамжык отырды. Онуң йүзи гөрүнмейәрди, чүнки ол плаща бүренип, шляпасыны хем гөзүниң үстүне басыпдыр.

Адамжык Гулливери гөрен бадына өз хызматкәр-

лерини шәхере гайтарды ве ярым гиҗе гайдып гелмеги буюрды.

Хызматкәрлери гиденсоң, гиҗеки мыхман Гулливере өрән важып сырың үстүни ачҗагыны айтды.

Гулливер кеҗебәни ичиндәки адам билен бирликде ерден гөтерип, кемзорының җүбүсине салды-да, өз галасына гайдып гелди.

Галаның гапысыны пугта япып, кеҗебәни столуң үстүнде гойды.

Диңе шондан соң, мыхман өз плащыны ачды-да, шляпасыны чыкарды. Гулливер бу адамыны танады, бу яңы-якында Гулливериң бетбагтлыкдан халас эден көшк эмелдары экен.

Гулливериң көшкде болян вагтлары, ол бу көшк эмелдарыны гизлин тогалак уччы дийип хасаплаяндыкларыны төтәнден эшидипди. Гулливер онуң тарапыны тутуп, душманларың оңа мыҗабат эдендиклерини императора субут эдипди.

Инди көшк эмелдары хем Гулливере достлук ягшылыгыны этмек үчин, Куинбус Флестриниң янына гелипди.

— Яңыҗа гизлин маслахатда сизиң тәлейиңиз чөзүлди. Сизиң душман тарапың векиллерини кабул эдендигиңизи ве аяңыза мүндүрип, олара пайтагтымызы гөркезендигиңизи адмирал императора мәлим этди. Хемме министрлер сизе өлүм җезасының берилмегини талап этдилер. Бирнәчелери он ики мүң гошун билен сизиң галаңызың дашыны алып, оны отламагы теклип этдилер; бейлекилер сизиң гейимлериңизе ве көйнегиңизе авы сиңдирип, сизи зәхерләп өлдүрмеги хөдүрледилер; үчүнҗилер болса ачлыкдан өлдүрмеги макул гөрдүлер. Диңе дөвлет секретары Рельдрессель сизи дири сакламагы, эмма ики гөзүңизи оймагы маслахат берди. Гөзүниң оюл-

магы оны гүйчден махрум этмез, хатда оны батыргай хем эдер, чүнки көр адам гөрмейәр. Дүнйәде хич затдан горкмаяр — дийип, ол гүррүң берди.

Ахырсоңунда мерхеметли император Рельдрессель билен ылалашып, эртир йити пейкамлар билен гөзүңизи алмагы буюрды. Эгер башарсаңыз гачың. Мен болсам сизиң яныңыздан гизлин гелшим ялы хем деррев гитмели.

Гулливер мыхманыны ювашлык билен гапыдан чыкарды. Ол ерде оңа хызматкәрлери гарашып дуран экенлер. Гулливер шондан соң көп пикир эдип дурман, гачмага хәзирлик гөрүп уграды.

19

Ёрганыны голтугына алып, Гулливер кенара чыкды. Лилипутларың гаванда лабырда дуран флотуна сересаплык билен барды. Гаванда җанлы-җандар ёкды. Гулливер гәмилерден иң улусыны сайлап алды-да, онуң бурнуна йүп даңды, үстүне кемзорыны, ёрганыны ве көвшүни басып, онуң лабырыны гөтерди-де, деңзе тарап чыкып уграды. Ол ювашлык билен сувы пажжылдатман богазың ортасына етди, аңрык болса йүзүп гитди.

Яңы-якында харбы гәмилери гетирен тарапына йүзүп гитди.

Ине ахырсоңы блефускувлыларың кенары!

Гулливер өз гәмисини бухта салып, өзи кенара чыкды. Төверек үмсүмликди, көшгүң кичиҗик миналары айың ягтысында йылпылдашярдылар. Бүтин шәхер энтек уклап ятырды. Гулливер болса илаты оярмак ислемеди. Ол шәхериң диварының янында сүйнди-де, ёргана бүренип уклады.

Эртир Гулливер шәхериң дервезесини какып, га-

равулларың начальнигинден Даг адамың гелендигини императора айтмагыны хайыш этди. Гаравулларың начальниги дөвлет секретарына айтды, ол болса императора хабар берди. Блефускувлыларың императоры өзүниң эхли көшги билен Гулливериң өңүнден чыкды. Дервезәниң агзында эркеклер атдан дүшдүлер, императорың аялы ве онуң янындакы зенанлар каретадан чыкдылар.

Блефуску көшгүниң адамлары билен гүрлешмек үчин, Гулливер сүйнүп ятды. Ол императордан ада билен танышмага ыгтыяр сорады, эмма өзүниң Лилипутиядан гачаны хакда хич зат айтмады. Император ве онуң министрлери Даг адам олара мыхманчылыга гелендир өйтдүлер, чүнки оны илчилер мыхман чагырыпдылар.

Гулливериң хатырасына көшкде улы той тутдулар. Онуң үчин энчеме семиз өкүзлер ве гоюнлар сойдулар, агшам дүшенде болса оны мейданда галдырдылар, чүнки Блефускувда оңа болар ялы жай тапылмады.

Ол ене лилипутларың гурама ёрганыны бүренип, шәхериң диварының янында ятды.

20

Гулливер үч гүнүң ичинде Блефуску империясының хемме ерини гезип чыкды, шәхерлери, обалары ве мүлклери гөрди. Лилипутиядакы ялы хемме ерде онуң ызына халк хүмер болуп дүшйәрди.

Блефускувың илаты билен геплешмек онуң үчин аңсатды, чүнки олар лилипут дилини лилипутларың блефускувлыларың дилини билшинден кем билмейәрдилер.

Пессежик жеңңеллерде, юмшак отлы өлеңлерде,

инчежик ёлларда гезмелэп, Гулливер аданың бейлеки кенарына чыкды. Ол дашың үстүнде отурып, инди нэтмелидигини пикир эдйэрди: Блефускувың императорының хызматында галмалымы я-да Лилипутияның императорындан гүнэсини өтмегини сорамалымы. Инди ол өз ватанына гайдып бармакдан тамасыны үзүпди.

Бирденкэ ол деңизде гая меңзеш я-да уллакан деңиз хайванының ягырнысына меңзеш гара бир зада гөзи дүшди. Гулливер көвшүни ве жорабыны чыкарып, деңзиң сай ери билен шоны гөрмэге гитди. Басым ол яңкының гая дэлдигине дүшүнди. Гая болса ол акым билен кенара тарап херекет эдип билмезди.

Бу хайван хем дэл. Хеммесинден догрусы ол агдарылан гайык болмалыды.

Гулливериң йүреги гүрсүлдэп башлады. Онуң жүбүсинде дүрби барлыгы дессине онуң ядына дүшди, ол оны гөзүне тутды. Хава, бу гэмиди! Тупан оны кораблдан ёлуп, блефускувың кенарына алып гелен болара чемели.

Гулливер шэхере ылгады, хэзириң өзүнде оңа гайыгы кенара сүйрэп гелер ялы, йигрими саны иң улы гэмини бермегини императордан хайыш этди.

Даг адамың деңизден тапан адатдан дашары гең гайыгыны гөрмек императора гаты гең затды. Ол онуң ызындан гэмилерини иберип, өзүниң йигрими мүң солдатына ол гайыгы гуры ере чекип чыкармага Гулливере көмек этмелидиклерини буюрды.

Кичижик гэмилер уллакан гайыгың янына барып, ондан гаңрак илдирип чекип уградылар. Гулливер болса онуң ызы билен йүзүп, оны эли билен итеклейэрди. Ахырсоңунда гайыгың бурны кенара дегди. Бу ерде болса йигрими мүң солдат оңа даң-

лан йүпден япышып, оны сувдан чыкармага Гулливере көмек этдилер.

Гулливер гайыгың хемме тарапына серетди. Оны ямамак шейле бир кын дәлди. Ол дессине ише башлады. Өңүрти ол онуң дүйбүни ве эрңеклерини оңатҗа бежеришдирди, дешикдир җайрыкларыны дыкышдырып, иң улы агачлардан күрек ве богалдак ясады. Иш вагты мүңлерче блефускувлылар топар-топар болуп, Даг адамың даг гайыгыны бежеришине сын эдйәрдилер.

Хемме зат тайяр болансоң, императорың янына барып, онуң өңүнде дызына чөкүп, эгер онуң алыҗенаплары ададан гитмәге ругсат берсе, өзүниң дессине ёла дүшҗекдигини айтды. Ол көпден бәри өз машгаласыны, дост-ярларыны күйсейәндигини ве онуң деңизде өзүни ватанына элтҗек гәмә душ гелер тамасының бардыгыны айтды.

Император өзүниң гуллугында Гулливериң галмагына оны разы этмәге сынанышды. Оңа көп сылаглар бермеги ве оңа мерхеметлилик этмеги вада берди, эмма Гулливер өз сөзүни гөгертди. Император разылашмага мեҗбур болды.

Элбетде, ол бир өзи душманың гошуныны я-да флотуны ёк эдип билҗек Даг адамыны өз гуллугында галдырмагы ислейәрди. Эмма эгер-де Гулливер Блефускувда яшамага галса, мунуң өзи Лилипутия билен газаплы уруш дөретҗеги беллиди.

Эййәм бирнәче гүн мундан озал Блефускувың императоры гачгак Куинбус Флестриниң элини-аягыны даңып, Мильдендо ызына ибермеги талап эдип, Лилипутияның императорының язан узын хатыны алыпды.

Блефускувың министрлери бу хата нәдип җогап бермек бабатында көп пикир эдипдилер. Ахырсоңы

үч гүнләп пикирлененлеринден соң, жогап яздылар.

Оларың хатында Блефускувың императоры өз досты ве доганы болан Лилипутияның императоры Гольбасто Момарен Эвлем Гердайло Шефин Молли Олли Гойы мүбәреклейәр, эмма Даг адамы әгирт улы гәмә мүнүп, белли болмадык тарапа йүзүп гидендиги үчин, Куинбус Флестрини оңа гайтарып берип билмейәр дийлип хатда язылыпды. Блефускувың императоры өз сөйгүли доганыны ве өзүни бидерек аладалардан ве агыр харажатлардан дынанлары билен гутлаярды.

Шу хаты иберәгеде, блефускувлылар Гулливери ховлукмач ёла тайынлап ӱградылар.

Онуң гайыгыны ягламак үчин олар үч йүз сыгыр сойдулар. Гулливериң гөзегчилиги астында бәш йүз адам ики саны улы елкен тикдилер. Елкен пугта болар ялы, олар шол ериң иң галың матасыны алып, оны он үч гат эдип сырдадылар. Лабырың багыны хем гайыгы кенарда даңылян урган ялы эсбаплары иң говы хилли пугта йүплери он, йигрими, хатда отуз санысыны бир йүпе ишип, Гулливериң өзи тайярлады. Лабырың ерине ол бир улы дашы беркитди.

Йүзүп ӱграмак үчин хемме зат тайынды.

Блефускувың императоры ве онуң раятлары билен хошлашмак үчин, Гулливер соңкы гезек шәхере гитди.

Өзүниң хемме адамлары билен император көшкден чыкды. Ол Гулливере ак ёл арзув этди, өзүниң дик дурка чекилен портретини ве ичи ики йүз саны онлуклы гапжыгы сылаг берди. Блефускувлыларда онлук пула «спруга» дийилйәрди.

Гапжык гаты непис ишди, пуллары болса улалдыжы айна билен зордан гөрмек болярды.

Гулливер чын йүрекден императора таңрыялкасын айтды, ики сылагы хем эляглыгының ужуна дүвди-де, блефуску пайтагтының илатына шляпасыны булайлап, кенара тарап уграды.

Ол кенарда йүзлерче өкүзиң ве үч йүз гойнуң дузланан, какмач эдилен этини, ики йүз халта гурадылан чөреги ве үч гүнүң ичинде дөрт йүз ашпезиң говруп билен говурмасыны гайыгына йүкледи.

Булардан хем башга, ол яны билен алты саны дири сыгры, шонча-да гузулы гойны алды.

Ол шунуң ялы инче йүңли гоюнжыклары өз ватанында көпелтмеги бичак ислейәрди.

Гулливер ёлда өз сүрүсини иймитлемек үчин гайыга бир гуҗак беде ве бир халта дәне йүкледи.

1701-нҗи йылың 24-нҗи сентябрында эртир сагат алтыда лилипутлар тарапындан Даг адам атландырылан гәми врачы Лемюэль Гулливер гайыгының елкенини галдырып, Блефуску адасындан уграды.

21

Деңзиң мылайым шемалы елкени галгадып, гайыгы өңе итеклэп башлады.

Гулливер Блефускувың пессеҗик кенарына иң соңкы сапар гөз айламак үчин өврүлди вели, онуң сувдан ве асмандан башга хич зада гөзи дүшмеди.

Ада хич вагт болмадык ялы гөзден гайып болды.

Гулливер агшама ченли балыкгулакдан башга җандар яшамаян бир даглык адаҗыга барып етди.

Булар Гулливериң ватанында мүңлерче гезек гөрен балыкгулагы ялыды. Лилипутларың ве блефускувлыларың газлары бу балыҗаклардан эп-эсли кичиди.

Бу адада Гулливер агшам нахарыны эдинди, ятып укусыны алды ве эртир җуби компасына середип, демиргазык-гүндогара угур алып, ёлуны довам этди. Ол шол тарапда яшалян адалара я-да гәмә душарын дийип чак этди.

Бир гүн гечди, Гулливериң болса өңкүси ялы уммасыз деңзиң ичинде еке өзүди.

Шемал кә онуң гайыгының елкенини галгадярды, кә-де ювашаярды. Елкенлери эсги ялы богалдакдан салланып галанда болса, Гулливер күреклере зор салярды, эмма кичиҗик аматсыз күреклер билен гайыгы сүрмек гаты кын болярды.

Басым Гулливериң ысгыны гачды. Ол инди хич вагт улы адамлары гөрмерин дийип ойланып башлады.

Үч гүн ёл йөрәнсоң, бирден гүндиз сагат бәшлерде онуң ёлуны кесип гечип барян елкене гөзи дүшди.

Гулливер гыгырып башлады, эмма оңа җогап болмады, чүнки онуң сесини эшитмейәрдилер.

Гәми онуң душундан гечип барярды.

Гулливер күрекләп башлады. Эмма гәмилериң арасы хич якынлашмаярды. Ол гәминиң уллакан елкени барды, Гулливериңки болса эсгиденди, күреги болса өзи элде ясан болупды.

Гулливер ол гәмини ковуп етмекден тамасыны үзди. Эмма онуң багтына шемал бирден песелди-де гәминиң херекети говшады.

Гәмиден гөзүни айырман Гулливер өзүниң ярамаз, кичиҗик күреги билен гайыгыны күреклейәрди.

Гайыгың шол өңе гидип отурышыды, эмма Гулливериң исләнинден йүз эссе юваш йөрейәрди.

Бирденкә ол гәминиң богалдагында байдак парлап башлады. Топуң сеси яңланды. Гайыгы гөрдүлер.

26-нжы сентябрың агшамы сагат алтыда Гулливер хакыкы уллакан гәмә, эдил онуң өзи ялы адамлар йүзйән гәмә мүнди.

Бу Япониядан гайдып гелйән иңлис сөвда гәмиси экен. Онуң капитаны Дентфардлы Жон Бидл мәхирли адам, оңат деңизчи болуп чыкды. Ол Гулливери гүлерйүз билен гаршылап, айратын бир аматлы каютада ерлешдирди.

Гулливер дынжыны алансоң, онуң нireден гелип, нирә баряныны айтмагыны ондан хайыш этди.

Гулливер өз башындан гечиренлерини гысгача айдып берди.

Капитан оңа середип башыны яйкаярды. Капитаның оңа ынанмаяндыгына ве акылындан азашан бир адам хасаплаяндыгына Гулливер дүшүнди.

Ондан соң, Гулливер хич зат диймән жубүсинден ызлы-ызына лилипут сыгырларыны, гоюнларыны чыкарып, столуң үстүнде гойды.

Сыгырлар ве гоюнлар өлеңликдәки ялы, столуң үстүне яйрап гитдилер.

Капитан хайран галып, көп вагтлап өзүни дүрсәп билмеди.

Диңе шондан соң Гулливериң сөзүниң догрулыгына ынанды.

— Бу вака дүнйәде иң гең вака — дийип, капитан гыгырды.

Эгер-де бир ваканы хасаба алмасак, Гулливериң мундаң бейләк хемме эден сыяхаты гаты оңайлы гечди: гәминиң сычанлары Гулливериң блефуску гоюнларының сүрүсинден бир гойны экидәйипдирлер. Гулливер өз каютасының жайрыгындан онуң гемрилен сүңклерини тапды.

Бейлеки сыгырлар ве гоюнлар абат галдылар. Олар узак вагтлап йүзүше өрән говы чыдадылар.

Гулливер ёлда олары оврадылып сува эзилен гуры чөрек билен бакды. Дәне билен беде олара диңе бир хепде етди.

Гәми чалт йүзүп, Англияның кенарларына тарап барярды.

1702-нжи йылың 13-нжи апрелинде Гулливер өз кенарларына аяк басып, басым өз аялыны, гызы Беттини ве оглы Җоннини гуҗаклады.

Гәми врачы Гулливериң лилипутларың юрдунда ве Блефуску адасында башындан гечиренлери шейле багтлы тамамланды.

Гулливер
әпет
адамларың
юрдунда

1

Гулливер өйүнде көп вагт болмады. Хениз оңлы дынч алып алманка, онуң ене сыяхата гидеси гелди.

«Элбетде, тебигатым шейледир-дә, мениң достларымың гуры ердәки парахат дурмушындан деңиз ыкмандасының дурмушы маңа кем ярамаяр өйдйән» дийип ойланды.

Махласы ол өз юрдуна геленсоң, ики ай гечен бадына, ол ене капитан Жон Николсың командирлиги астында узак йүзүшлере ураян «Адвенчер» гәмисине врач болуп гирди.

1702-нжи йылың 20-нжи июнында «Адвенчер» ачык деңзе чыкды.

Шемал угурдашды. Гэми хемме елкенлерини парладып, эдил Добрая Надежда бурнуна етди. Бу ерде капитан лабыры атып, тэмиз сув алмагы буюрды. Ики гүн дурандан соң, «Адвенчер» ене йүзмегини довам этмелиди.

Гарашылман дурка гэми дешилди. Йүклери дүшүрип, ямамага башламалы болды. А шол вагт болса капитан Николс гыззырма билен агыр кеселледи.

Гэми врачы Гулливер сыркав капитана говуҗа середип, тэ мазалы гутулянча оңа йүзмеги довам этдирмек болмаз диен нетиҗэ гелди.

Шейдип хем гэми Добрая Надежда бурнунда гышламалы болды.

Диңе 1703-нҗи йылың март айында гэминиң елкенлерини галдырансоңлар, ол Мадагасгар богазына ченли асуда барып етди.

19-иҗы апрелде гэми Мадагасгара якынланда, юваш гүнбатар шемалы айылганч харасада өврүлди.

Ол йигрими гүнлэп гэмини гүндогара тарап ковды. Бүтин команда гаты хорланып, харасадың көшешмегини арзув эдйэрди.

Ине, асудалык пейда болды. Узын гүн деңиз асуда болды ве адамлар ахырында демини-дынҗыны алҗакдыкларына ынанып башладылар. Эмма көпи гөрен деңизчи, бу ерлерде көп гезек йүзен капитан Николс көшешен деңзе мүңкүрлик билен гарап, топлары пугта даңышдырмагы буюрды-да:

— Гайлы гом гелйэр! — дийди.

Догрудан хем, эдил эртеси гүйчли ел турды. Ол минутсайын барха гүйчленйэрди, иң соңунда шейле бир гүйчли апы-тупан турды, мунуң ялы апы-тупаны не Гулливер, не матрослар, не-де капитан Җон Николсың өзи гөрүпди. Апы-тупан көп гүнлэп чырпын-

ды. «Адвенчер» көп гүнләп гомлардыр ел билен гөрешди. Капитан башарныклы манёвр эдип, кә елкени галдырмагы, кә-де оны дүшүрмеги, кә еле гаршы йүзмеги, кәте-де елиң ыгына гитмеги буюрярды.

Иң соңунда бу гөрешде «Адвенчер» үстүн чыкды. Гәминиң ягдайы говуды, азык етерлик барды, команда саг-саламатды, чыдамлыды, башарҗаңды. Диңе сүйҗи сув запасы гутараны үчин ягдай эрбетди. Хер зат этмелиди вели, сув тапмалыды. Эмма нәдип тапҗак? Ниреден тапҗак? Тупан гәмини гүндогара тарап гаты даша элтипдир, хатда иң көне, көпи гөрен матрослар хем олары дүнйәниң хайсы бөлегине элтенини ве голайда гуры ериң барлыгыны-ёклугыны айдып билмейәрдилер.

Хеммелер улы алада галып, ховсала билен капитана середйәрдилер.

Эмма иң соңунда богалдагың үстүнде дуран матрос оглан узакда ериң бардыгыны гөрди.

Мунуң нәхилидигини, улы ердигини я ададыгыны хич ким билмейәрди. Даглык чола кенар хатда капитан Николса хем таныш дәлди.

Эртеси гәми ере гаты якын барды, Гулливер билен деңизчилер палубадан чәгелик узын бурны ве айлагы анык сайгарып билйәрдилер.

Эмма «Адвенчер» ялы улы гәми гирер ялы ол айлаг етерлик чуңмука?

Сересап капитан Николс лосмансыз өз гәмисини нәбелли айлага гиризмәге милт этмеди.

Ол лабыры ташламага буйрук берип, он саны яраглы матросы баркаса мүндүрип, кенара иберди. Матрослара бирнәче бош челек берип, кенарың якынында көл, деря я-да чешмә душайсалар, көпрәк тәмиз сув гетирмеги олара табшырдылар.

Гулливер өзүниң хем матрослар билен кенара гойберилмегини капитандан хайыш этди.

Өз алым ёлдашының ят үлкелери гөрмек үчин узак сыяхатлара уграндыгыны оңат билйән капитан оны хөвес билен гойберди.

Басым баркас кенара етди, Гулливер хем биринжи болуп ол дашларың үстүне бөкүп дүшди. Төверек чолалык ве үмсүмликди, не гэми, не балыкчы күлбеси, не-де узаклыкда токай барды.

Сүйжи сув агтарып, матрослар дагап гитдилер, Гулливер болса еке өзи галды. Ол тәзе ерлере хөвес билен сын эдип, чем гелен тарапа йөрәп гитди, эмма хич бир гең зада гөзи дүшмеди. Хемме ерде, саг тарапда хем, чеп тарапда хем бош дераматсыз чөллүк узалып гидйәрди.

Ядан ве нәгиле Гулливер ызына айлага тарап гайдып гелйәрди.

Онуң өңүнде рехимсиз чал деңиз яйлып ятырды. Гулливер бир уллакан дашдан өврүлип гечди-де, бирденкә горкуп хем геңиргенип аяк чекди.

Бу нәме болдугы? Матрослар эййәм баркаса мүнүп, гүйчлериниң етдигине күреклэп гәмә тарап барярлар. Нәме үчин олар оны кенарда еке гоюп гидйәрлеркә? Нәме болдука?

Гулливер гаты гыгырып, матрослары чагыржак болды, эмма онуң дилине бадак атылан ялы болды.

Болмазча-да дәлди. Бирденкә кенардакы гаяның аңырсындан әпет адам чыкды-да, гайыгың ызындан ковуп башлады. Шол адам эдил гая ялыды. Деңиз онуң дызына-да чыкмаярды. Ол әпет улы әдимлер эдйәрди. Ене үч гезек шейле этсе, ол баркасың эрңегинден тутжакды. Эмма деңзиң ичиндәки гыйчак дашлар оңа пәсгел берйән болара чемели. Ол аяк чекди-де, элини силкип кенара доланды.

Горкусына Гулливериң башы айланды. Ол ере йыкылып, дашларың арасы билен эмедеклэп угра-ды, соңра өр туруп, нирэдигини-де селҗермэн, аяк-алдыгына гачмага башлады.

Ол диңе шу элхенч, эпет улы адамдан нириде гизленҗеги бабатда ойланярды.

2

Ахырсоңы кенардакы дашлар билен чэгелер ызда галды.

Гулливер хашлап, депэниң үстүне ылгап чыкды--да, даш-төверегине гөз айлады.

Даш-төверек гөм-гөкди. Оны хемме тарапдан токай билен җеңңел гуршап дурды.

Ол депеден дүшүп, гиң ёл билен гидиберди. Саг хем чеп тарапда эдил дивар ялы, гүр токай барды—сырдам хем йылманак сүтүнлер сосна меңзейәрди.

Гулливер агачларың уҗуны гөрҗек болуп, башыны галдырып хайран галды. Булар сосна дэл-де, бейиклиги агаҗа барабар, башлап дуран арпа экен!

Орак вагты гелен болара чемели. Арпаның бишен дэнелери ёлка хозы ялы улуды, олар Гулливериң кэ ягырнысына, кэ омзуна, кэте-де келлесине дегип агырдярды. Гулливер чалт йөрэп башлады.

Ол бара-бара, ахыры бир бейик айламча етди. Айламча яңкы гөрен арпасындан үч эссе дагы бейикди. Гулливер зордан онуң гершини гөрйэрди. Бу мейдандан бейлекэ гечмек аңсат дэлди. Онуң үчин зеңлэн басганчаклар билен ёкарык мүнүп, соңра болса ерден чыкып дуран дашдан ашмалыды.

Бары-ёгы дөрт саны басганчак барды. Йөне хер бири Гулливерден эп-эсли бейикди. Ол дараклыгы-

на галагада, эллерини ёкары галдырып, ашакы басганчагың үстүне элини зордан етирди.

Мунуң ялы басганчакдан чыкҗак болуп хыял хем этмели дәлди.

Гулливер айламчаны сиңе сынлап уграды: бу ерден чыкар ялы, мунуң бир дешиги я-да сүмелгеси ёкмука?

Сүмелге ёкды.

Бирденкә басганчагың иң ёкарсында әпет улы адам пейда болды — бу баркасың ызындан кован адамдан хем улуды. Онуң бойы хич болманда янгына гөзегчилик эдилйән динче-хә барды!

Гулливер гаты горкуп, арпа экининиң ичине урды, ол бир арпа башының аңырсында гизленди.

Әпет адамың аңырсына өврүлип, элини салгап бир затлар дийип гыгыряндыгыны ол өзүниң букусындан гөрйәрди. Ол йөне бирини чагырян болара чемели, эмма Гулливере велин ол гөк гүрлән ялы болуп эшидилди.

Узакдан ене бирнәче шонуң ялы гүввүлди эшидилди, бирнәче минутдан әпет адамың янында эдил шонуң ялы еди саны йигит пейда болды. Булар талабанлар болара чемели. Олар биринҗә гөрә садарак ве гарыбрак гейнүвлидилер хем-де оларың эллеринде орак барды. Гөр нәхили ораклар! Бизиң ораклорымызың алтысыны бир-бириниң ызындан эгрем эдип гойсаң хем шонча болмазды.

Хоҗайынларының айданларыны диңләп, әпет адамлар бир-бириниң ызы билен басганчакдан экин мейданына дүшүп, Гулливериң гизленен арпасыны оруп башладылар.

Гулливер горкусындан яңа алҗырап, ызына, гүр экиниң ичине гачды.

Арпа гүрди, Гулливер бейик өсен гөни сүтүнле-

рин арасындан зордан гечйәрди. Агыр дәнелер ёкардан ягыш ялы ягярды, эмма ол инди оңа хич үнс бермейәрди.

Бирденкә онуң өңүни елиң ве ягшың ере йыкан сыпалы баглады. Гулливер онуң ёгын хем йылманчак сүтүнининң үстүнден гечип, ондан хем ёгынына душды. Аңырда онларча эглип дуран арпа башлары барды. Арпаның сыпаллары бир-биринин ичинден гечип, эриш-аргач болуп дурдулар, арпаның берк ве йити гылчыгы, догрусыны айтсаң, әпет гылчыгы, эдил найза ялы болуп гизленип дурды. Олар Гулливериң гейиминден гечип, тенине батярдылар. Гулливер сага, чепе өврүлди... хемме ерде ёгын сүтүнлер билен өрән йити, элхенч найзалар барды.

Инди нәтмели! Бу гүр экиниң ичинден хич вагт чыкып билмеҗекдигине Гулливериң гөзи етди. Онуң гүйҗи гачыпды. Ол кеше гирип, йүзүни ере берип ятды. Онуң гөзүнден яш боюрдап акярды.

Яс-яңыҗа лилипутларың юрдунда онуң өзүниң хем әпет адам боланыны ядына салды. Шол юртда ол атлы адамы аты-саты билен җүбүсине салып билйәрди, бир эли билен душманың әхли флотуны чекип билйәрди, инди болса әпет адамларың арасында ол лилипут ве оны, Даг адамы, кувватлы Куинбус Флестрини, хәли гөр җүбүлерине-де салаверсинлер. Бу хем иң эрбеди дәл. Оны гурбага ялы басып мынҗырадып хем билерлер, серчәниң бойны ялы эдип онуң бойнуны хем оңруп билерлер. Дүнйәде хемме зат болуп билер...

Эдил шол минутың өзүнде бир ясы гара задың ёкары галып, өз үстүнден инҗек болуп дураныны Гулливер бирденкә гөрди. Бу нәме? Уллакан көвшүң олтаңы болаймасын? Догрудан хем, шейле. Оракчыларың бири дуйдурман Гулливериң янына гелип-

дир-де, онуң үстүнден тас басан экен. Эгер ол әдимини әдәйсе, Гулливери эдил томзак я-да чекиртге ялы мынҗыратҗакды.

Гулливер горкуп гыгырды, әпет адам хем муны эшитди. Ол эглип ере середип уграды ве хатда оны эли билен хем сермеләп башлады.

Ине, ол бирнәче арпа башыны бир гапдала айрып, бир җандар гөрди.

Ол гөрүлмедик хайвана я-да мөр-мөҗеге середен ялы, бир минутлап Гулливере горкы билен серетди. Онуң бу хайваны нәдип тутанда, ол дырначакламаз я чакмаз дийип пикир эдйәндиги гөрнүп дурды.

Иң ахырында ол йүрегини бире баглап, ики бармагы билен Гулливериң билинден тутуп, говы серетмек үчин оны гөзүниң янына элтди.

Гулливериң гөвнүне оны эдил түвелей асмана гөтерен ялы болды. Онуң йүреги ёлнан ялы болды. Онуң өңүнде ики саны әгирт хайран галан гөзүң янып дураныны гөрен бадына: «А бизиң томзаклары я-да сачакчылары ере ташлайшымыз ялы, ол хем мени зыңып гойберсе нәтҗек» дийип, ховсала билен ойланды. Онуң сеси сандыраса-да, дили кентлевүгине япышса-да, ол тагзым билен ики элини говшурып, мылайымлык билен ялбарып:

— Гадырлы әпет адам, ялбарярын, маңа рехим эдиң! Мен сизе хич эрбет зат этмерин.

Элбетде, әпет адам Гулливериң нәме диенине дүшүнмеди, Гулливер хем ондан дүшүнер тамасыны этмейәрди. Ол диңе бир зады ислейәрди. Ол-да болса: җыззылдаман, выззылдаман, адамлар ялы геплейәндигини дуйдурмакды.

Әпет адам хем муны аңды. Ол тисгинип, Гулливере сиңе серетди-де, гачырмазлык үчин оны пугтарак тутды. Онуң бармаклары эдил әпет гысач ялы

Гулливериң гапыргаларыны гысансоң агырысына чыдаман гыгырды.

«Бары гутарды! Эгер бу элхенч мени гачырып, чым-пытрак этмесе-де, мени гысып мынҗырадар я-да богуп өлдүрер» диен пикир онуң келлесине гелди.

Эмма әпет адам Гулливери асла богуп өлдүрмек ислемейәрди. Геплейән чекиртге оңа яран болара чемели. Ол чәкмениниң сыйыны галдырып, өзүниң тапан задыны эмай билен сыйына салды-да бейлеки тарапына ылгады.

«Хоҗайынына элтйәндир» дийип, Гулливер пикир этди.

Догрудан хем, бир минут геченсоң, Гулливер хеммеден өң арпа мейданына чыкан әпет адамың элине дүшди.

Шейле кичиҗик адамы гөрүп, хоҗайын талабандан бетер хайран галды. Ол оны кә сагына, кә чепине айлап, көп сынлап дурды. Соңра таяк ялы сыпалы элине алып, Гулливериң эшигиниң этеклерини галдырышдырып гөрди. Муны ол томзагың ганатыдыр өйден болара чемели.

Хемме ишгәр онуң төверегине йыгнанып, боюнларыны узадышып, сеслерини чыкарман аҗайып тапында середйәрдилер.

Гулливериң йүзүни говуҗа сыпаламак үчин, хоҗайын онуң шляпасыны чыкарды-да, сачына ювашҗа үфледи. Гулливериң сачы гүйчли елдәки ялы галгады. Соңра әпет адам оны ере дүшүрип гойды. Бу тәсин мөжеҗигиң нәхили йөрейәнлигини гөрмек оңа гызыклы болара чемели.

Эмма Гулливер аяк үстүне галды-да, өзүниң томзак, чекиртге дәл-де, оларың өзи ялы адамдыгыны билдирмек иследи хем, олардан гачып, сыпалың

ичинде гизленмекчи дәлдигини гөркезҗек болуп, әпет адамларың өңүнде эпейлик билен оян-буян гезмеләп башлады.

Ол шляпасыны булайлап, өз тәзе хожайынына тагзым билен салам берди. Ол келлесини ёкары тутуп, дөрт дилде гаты гыгырып салам берди.

Әпет адамлар бир-бириниң йүзүне середишдилер-де, хайран галып, башларыны яйкадылар, эмма өз сөзүне оларың дүшүнмейәндиклерини ол ачык билди. Шол махал ол җүбүсинден ичи алтынлы гапҗыгыны чыкарып, хожайының элиниң аясында гойды. Ол ашак эглип, бир гөзүни юмуп, сеңригини йыгрып, гең-энайы затҗагаза сын эдип башлады. Хатда ол еңиниң бир еринден иңңебагҗык чыкарып, онуң уҗы билен гапаҗыга дүртүшдирип гөрди, мунуң нәмедигини аңмадык болара чемели.

Онда Гулливериң өзи гапҗыгың агзыны ачып, әпет адамың аясына өзүниң бар алтыныны — отуз алты саны испан онлугыны дөкди. Әпет адам бармагының уҗуны өлләп, испан алтынының бирини галдырды, соңра бейлекисини... Гулливер әпет адама шу азаҗык совгады кабул этмеги ышарат билен дүшүндирҗек болярды.

Ол тагзым эдйәрди, элини йүрегиниң үстүне гойярды, эмма әпет адам хич зат дүшүнмеди, ол хем ышарат билен пуллары гапҗыга салмагы, гапҗыгы болса җүбүсинде гизлемеги Гулливере буйрук этди.

Соңра ол ишгәрлери билен бир зат хакда геплешди. Гулливере секиз саны сув харазы бирден келлесиниң үстүнде ишлән ялы болуп дуюлды. Ишгәрлериң мейдана ишлемәге гиденине ол шатланды.

Онсоң әпет адам җүбүсинден эляглыгыны чыкарды-да, оны бирнәче гатлап, чеп элини ере етирип, элиниң аясында язды.

Гулливер өзүнден нәме ислейәндигине дессине дүшүнди. Ол разылык билен гиң аяның үстүне чыкды-да, йыкылмаз ялы йүзин ятды.

Әпет адамың Гулливери гачырып йитирмекден өрән горкяндыгы гөрнүп дурды. Шонуң үчин хем ол Гулливери ёргана долан ялы эдип, шол яглыга долап, бейлеки эли билен онуң үстүни өртүп, өйүне алып гайтды.

3

Гүн гүнорта вагтлары әпет адам элиниң аясына Гулливери алып, өз өйүниң босагасындан этләнде, хожайының аялы эййәм столуң үстүне нахар гетирипди.

Сесини чыкарман, әпет адам элиниң аясыны гөркезип, Гулливериң үсти япылан яглыгың четини ачды.

Ол гайра тесип, шейле бир гыгырды вели, тас Гулливериң гулакларының пердеси ярылыпды.

Эмма тиз вагтың ичинде әпет аял онуң нәмедигини аңшырды, Гулливериң салам беренини, шляпасыны чыкарып-гейши ве столуң үстүнде тарелкаларың арасында сересаплылык билен гезиши оңа ярады.

Догрудан хем, Гулливер столуң үстүнде горкарак ве сересаплы гезйәрди. Ол столуң гырасындан аңырракда дурмага чалышярды, чүнки столуң бейиклиги хич болманда ики гат җайың бейиклигиче барды.

Хожайының хемме машгаласы — хожайын, онуң аялы, үч саны чагасы ве гарры мамасы — столуң төверегинде ерлешди. Хожайын Гулливери өз тарелкасының янында отуртды.

Хожайын аялың өңүнде говрулан сыгыр эти үйшүп дурды.

Ол этден бираз кесди, бир дөвүм нан алып, буларың хеммесини Гулливериң өңүнде гойды.

Гулливер баш эгди, габындан ёл эсбапларыны — чаршагыны, пычагыны чыкарды-да, нахар иймәге башлады.

Хожайынлар хеммеси бирден чаршакларыны ере гоюп, гүлүп оңа серетмәге дурдулар. Гулливер горкды. Хер яндан геңиргенип середйән, панус ялы уллакан гөзлери, өз келлесинден хем улы дишлери гөренде, ийип дуран этине дүвүнди.

Эмма өзүниң горкяндыгыны бу әпет адамларың улусының-кичисиниң гөрмегини ислемейәрди. Даш-төверегине серетмән, өзүниң өңүнде гойлан эти билен наны ийди.

Хожайын аял гуллукчысына бир зат дийди, велин, ол дессине бирхили алтын ялы дуры бир зат билен пүрепүр долдурылан рюмканы Гулливериң өңүне гойды.

Бу ликёр ичилйән иң кичи рюмка болара чемели — муңа сыган бир голча шерапдан көп болды.

Гулливер еринден туруп, рюмканы ики эли билен тутды-да, гөни хожайын аялың янына барып, онуң саглыгына ичди.

Бу әпет адамларың хеммесине өрән ярады. Чагалары эл чарпышып, гаты гүлүп башладылар, Гулливериң тас гулагы гапылыпды.

Ол хожайының тарелкасының аңырсында ховлукмач гизленди, эмма алжырап чөрек овунтыгына бүдрәгеде, серлип гитди. Ол чаласын еринден турды-да, даш-төверегине ховсалалы серетди, онуң гүлкүнч ве говушгынсыз болуп гөрнеси гелмейәрди.

Эмма велин бу сапар хич ким гүлмеди. Хемме-

лер кичиҗик адама аладалы серетдилер, хызматкәр аял болса онуң йыкылмагына себәп болан чөрек овунтыгыны столуң үстүнден айырды.

Хожайынларыны рахатландырҗак болуп, Гулливер шляпасыны чыкарып галгатды ве хемме зат говулык билен гутарандыгының нышаны хөкмүнде «ура» дийип, үч гезек гыгырды.

Шол минутың өзүнде оңа ене бир тәзе эрбетлик гарашяндыгындан ол бихабарды.

Хожайының янына етенде, чагаларың бири, какасының янында отуран он яшлы беззат, Гулливериң аягындан тутагада, оны ёкары гөтерди вели, гөргүлиниң деми тутулып, келлеси айланды.

Эгер-де какасы Гулливери онуң элинден алагада столуң үстүне гоймадык болса, ол беззат ене гөр нәмелери ойлап тапарды. Соңра әпет адам оглуна дегерли бир шарпык чалды.

Шейле шарпык билен гренедёрларың бир эскадроныны атдан агдарса боларды — элбетде, бу ерде адаты адамлар болмалыдыгы белли зат.

Шондан соң, хожайын оглуна хәзириң өзүнде столуң башындан җәхеннем болуп гитмеги буюрды. Огланҗык эдил өкүз сүрүси ялы мөңңүрди. Муңа Гулливериң рехими гелди.

«Оңа гахарланып дурмалымы? Ол кичиҗик ахырын» дийип, Гулливер пикирленди-де, дыза чөкүп хожайындан беззадың гүнәсини гечмегини ышарат билен сорады.

Какасы баш атды велин, оглан столуң башында өз ерине гечди. Ядав Гулливер болса бу вакалардан соң сачагың үстүнде отурды, дуздана япланып, бирсалым гөзүни юмды.

Бирденкә ол өз еңсесинде бир гаты сес эшитди. Мунуң ялы салдамлы ёгын гүррүлди җорап усса-

ханасында онларча машын бирден ишләнде болярды.

Гулливер өврүлип серетди велин, онуң зәхреси ярылды. Столуң үстүнде абаныл дуран бир йыртыҗы хайваның келлесине онуң гөзи дүшди. Онуң гөк йити гөзлери кә хайярлык билен сүзүлип, кә небсевүрлик билен черрелйәрди. Онуң пишге ялы узын муртлары сых-сых болуп дурды.

Бу нәме? Барсмы? Бенгал пеленимн? Ширми? Ёк, бу хайван иң улы ширден хем үч-дөрт эссе улы.

Тарелканың аңырсындан ювашлык билен бойнуны узадып, Гулливер ол хайваны сынлады. Серетди, серетди, ахырында мунуң пишикдигини билди. Өзем йөнекей өй пишиги. Пишик хожайын аялың дызына мүнүпдир, ол хем оны сыпалаяр, пишик гөзүни сүзүп мырлап ятыр.

Ах, шу пишик хем Гулливериң өз ватанында гөрен пишиги я-да пишик чагалары ялы болсады, өзи-де оны мәхирли сыпаларды ве онуң гулагының дүйбүни гашарды.

Эмма сычан хем пишиги сыпаламага милт эдип билерми?

Гулливер бир ере, бош меҗмә я-да кәсә гирип гизленҗек болуп дуршы хем шолды велин, багтына йыртыҗы хайванларың хеммесиниң ким олардан горкса, шоңа хүҗүм эдип, ким хүҗүм этсе, горкяндыгы онуң ядына дүшди.

Бу пикир Гулливерде гайрат дөретди. Ол шпагасының сапындан тутды-да, батырлык билен илери әдимледи.

Көп авчылык теҗрибеси Гулливери алдатмады. Ол бәш-алты гезек эдил онуң бурнуның янына хем барды, эмма пишик оңа оюн эдип хем аягыны-да дегирмеди. Ол гулагыны япырып ызына тесди.

Бу вака пишигиң хожайын аялың дызындан бөкүп дүшэгеде, столдан гитмеги билен гутарды.

Эмма шол вагтда өе ики саны әгирт улы ит ылгап гирди.

Эгер дөрт саны пили үст-үстүне гойсаңыз, онда сиз оларың улулыгыны хакыкат гөз өңүне гетирип билерсиңиз.

Итлериң бири өзүниң әгирт улы боюна гарамаздан, йөнекей ховлы ити экен, бейлекиси авчы ити — тазы экен.

Багтына, ики ит хем Гулливере эсеван этмән, хожайындан ялларыны алып, ховла чыкып гитдилер.

Нахарың иң соңуна эли бир яшлы чагалы энеке отага гирди.

Чага Гулливери бада-бат гөрди ве оңа элини узадып, гыгырып агламага башлады. Эгер бу ики гез бойлы чага Лондоның бир четинде аглаян болса, онуң сесини Лондоның бейлеки четиндәки керлер хем эшидерди. Ол Гулливери гуржак хасаплап, оңа элиниң етмейәнине гахарланып аглаян болара чемели.

Энеси йылгырып, көп ойланып дурман, Гулливери алды-да, чаганың өңүнде гойды. А чагажык хем көп пикирленмән, Гулливериң билинден тутагада, онуң келлесини агзына дыкып башлады.

Эмма Гулливер мундан бейләк чыдап билмеди. Ол өз эзиҗисинден-де гаты гыгырды, оглан хем горкусына оны элинден гачырды.

Эгер-де хожайын аял оны ере етирмән, этегини ачып, тутмадык болан болса, бу Гулливериң иң соңкы гөрен вакасы болҗакды.

Оглан өңкүсинден хем чиркин гыгырды, оны рахатландырҗак болуп, энеке онуң гөзүниң өңүнде шыгырдавук ойнаваҗы шакырдадып уграды. Ойна-

вач чаганың билине лабыр даңылян урган билен багланан экен, шыгырдавугың улулыгы әгирт улы сув гәмиси ялыды. Онуң ичине иң кичиси келле ялы дашлар салныпдыр.

Эмма чага өзүниң көне шыгырдавугына серетмек хем ислемейәрди. Ол мөңңүрйәрди, ичи-ичине сыгмаярды. Ахыры әпет аял Гулливериң үстүни өңлүги билен япып, билдирмән бейлеки отага әлтди.

Шол ерде кроватлар барды. Ол Гулливери өз кроватының үстүнде ятырып, үстүни эляглыгы билен япды.

Бу яглык харбы гәминиң елкенинден-де улуды. Галыңлыгы хем шонуң ялыды.

Гулливер өрән ядавды. Онуң гөзлери юмлуп барярды, хожайын аял онуң еке өзүни галдыраны хем шолды вели, ол өзүниң галың ёрганыны башына бүрәп, сүйжи ука гитди.

Ол ики сагатдан говрак уклады, дүйшүнде болса өз өйүне, доган-гарындашларының ве достларының арасына барды.

Ол укудан оянан бадына, өзүниң бәрси-аңырсы гөрүнмейән әгирт улы кроватың үстүнде бирнәче сагатда айланып чыкып болмажак уллакан отагда ятандыгыны аңып, гаты тукатланды. Ол ене гөзүни юмды-да, яглыгың бир четини башына чекди.

Онуң иркилени хем шолды велин, пешеханадан дүшегиң үстүне бир агыр зат бөкүп дүшди-де, яссыгың үстүнде ылгап, сыкылык чалян ялы я-да хоркулдаян ялы сесленип, онуң янына гелип дурды.

Гулливер деррев келлесини галдырып гөрсе, онуң баш ужунда узын бурун, мурты сых-сых болуп дуран бир хайван бар экени. Ол хайван өзүниң ялдырап дуран гөзлерини оңа дикип дурды.

Алака! Улулыгы өй ити ялы гоңур алака! Олар ики саны экен. Икиси ики тарапдан Гулливере топулярлар! Ах, элхенч хайванлар! Алакаларың бири хас батырсырап, аякларыны Гулливериң якасына дирәп дурды.

Гулливер еринден сычрап турды-да, шпагасы билен онуң гарныны бөвүсди. Алака гана булашып йыкылды, бейлекиси болса яззыны берәйди.

Эмма Гулливер дүшегиң бир четинде онуң ызындан етип, гуйругыны чапды. Ол ганыны сачып, чыгырып, ашаклыгына бир ере гитди.

Гулливер өлҗек болуп ятан алаканың янына гелди. Ол соҗап ятырды. Ол батлы уруп, оны өлдүрди.

Шол минутың өзүнде отага хоҗайын аял гирди. Гулливериң үст-башының ганыны гөрүп, ол дүшегиң янына ылгап гелди-де, оны элине алҗак болды.

Эмма Гулливер йылгырып, гана булашан шпагасыны оңа узатды, соңра болса өлүп ятан алаканы гөркезди велин, ол хемме зада дүшүнди.

Хызматкәр аялы чагырды-да, оңа өлүп ятан алаканы атышгир билен алып, пенҗиреден зыңмагы буюрды. Ондан соң бейлеки алаканың чапылан гуйругына аялларың гөзи дүшди. Ол чопан гамчысы ялы болуп, Гулливериң аягының янында ятырды.

4

Гулливериң хоҗайының оңатҗа, акыллыҗа ве мылакатлыҗа гызҗагазлары барды.

Ол докуз яшындады, өз яшына гаранда, ол гаты кичиҗикди — бары-ёгы үч гат, онда-да балаханасыз, мүнберсиз җай ялыды.

Гызҗагазың гурҗагы барды, ол оңа көйнеҗик, гейим ве өңлүк тикйәрди.

Эмма өйде жанлы гуржак пейда болалы бәри, онуң көне гуржагына середеси-де гелмейәрди.

Өзүниң сөйгүли гуржагыны бир гапыржага салып гойды-да, онуң салланчажыгыны болса Гулливере берди.

Салланчажыгы гүндизине комодың бир чекерине салып гойярдылар, гижесине болса Гулливери алакалар иймез ялы, оны потологың ашак янында беркидилен полканың үстүнде гойярдылар.

Гызжагаз өз «грильдриги» үчин (грильдриг — әпет адамларың дилинде «адамжык» диймекдир) яссык, ёрганжык ве простыня тикишдирипди.

Ол Гулливере тапан иң юка мата бөлеклеринден еди саны көйнек тикди ве хемише онуң гейимини, жорабыны өзи ювярды.

Шу гызжагаздан Гулливер әпет адамларың дилини өвренмәге башлады.

Ол бир заты бармагы билен гөркезйәрди, гызжагаз болса, дүшнүкли эдип, шол задың адыны гайталаярды.

Гызжагазың өзүне аладалы середени үчин, геплемеги чыдамлы өвредени үчин, Гулливер оңа «глюмдальклич», ягны энекежик диййәрди.

Бирнәче хепдеден соң, Гулливер өз төверегиндәкилериң айдянларына аз-кем дүшүнип башлады, өзи хем әпет адамлар билен патды-сутды геплешип уграды.

Шол вагтың өзүнде хем, онуң хожайынының өз экин мейданындан гең-энайы бир хайванжык тапандыгы бүтин этрапа яйрады.

Хайванжык кичижик белкадан хем кичимиш, эмма гөрәймәге адама меңзешмиш диййәрдилер: ики аягының үстүнде гезйәрмиш, өз дилинде бир затлар сайраярмыш, инди болса адам дилинде-де

аз-кем геплейәрмиш. Ол дүшбүҗемиш, диен эдиҗимиш, чагырыланда гелйәрмиш. Онуң йүзҗагазы акҗамыш — үч яшлы гызҗагазың йүзүнден-де акҗамыш — неписмиш, келлесиниң түйҗагазы пер ялы юмшаҗыкмыш диййәрдилер.

Ине бир аҗайып гүн болса хоҗайынлара оларың бир көне досты мыхманчылыга гелйәр.

Ол гелен бадына оларың бир гең-энайы хайванҗык тапандыклары хакында сорады, оңа җогап бермегиң дерегине хоҗайынлар грильдриги гетирмеги гызларына буюрдылар.

Гызҗагаз ылгап гитди-де, Гулливери гетирип, столуң үстүнде гойды.

Онуң Глюмдалькличи оңа нәме өвреден болса, Гулливер хеммесини гөркезмели болды.

Ол столуң ол башындан бу башына машк эдип гезди, команда боюнча шпагасыны гынындан чыкарып, ене гынына салды, мыхмана эглип салам берди, онуң саглыгыны-аманлыгыны сорашдырды ве тиз-тиз гелип дурмагыны хайыш этди.

Бу гең-энайы адамҗык гоҗа ярады. Грильдриги говы сайгарҗак болуп, ол әйнегини гейди, Гулливер болса оңа середип гүлүп йыкылды: онуң гөзлери гәминиң тегелек пенҗиресинден середйән долы ая гаты меңзейәрди.

Гулливериң нәмә гүлйәндигине Глюмдалькличдессине дүшүнди-де, ол хем пыңкырды.

Мыхманың гахары гелип, додагыны йыгырды-да:

— Өрән шадыян хайванҗык, йөне, мениң пикиримче, адамларың үстүнден ол гүлмән, адамлар онуң үстүнден гүлселер, сизе пейдалырак болар — дийди.

Гулливери якын шәхере, узаклыга, йигрими ики миле голай, бары-ёгы ярым сагатлык ёлдакы шәхере

элтип, биринҗи базар гүни оны пулуна гөркезмеги Гоҗа эдил шол вагтың өзүнде маслахат берди.

Гулливер онуң кәбир сөзлерине дүшүнип, өзүниң гаршысына бир эрбет затлар гураляндыгыны аңды.

Глюмдальклич онуң ховсаласыны тассыклады.

Ол гөзяш эдип, атасының, энесиниң ене-де өтен йылда эдишлери ялы этҗек болярлар дийди. Өтен йыл олар оңа бир гузы пешгеш берипдирлер, ол гузыны семреден бадына олар оны гассаба сатыпдырлар. Хәзир хем шонуң ялы этҗек болярлар: олар грильдриги оңа хемишелик бердилер, инди болса оны базардан-базара айлаҗак болярлар.

Илкибада Гулливер гаты тукатланды, оны элдеки маймын я-да деңиз доңузҗыгы ялы базарларда гөркезмек исләндиклери хакда ойланмак хем оңа ёкуш дегйәрди.

Эгер ол хич ере чыкман өз хоҗайынының өйүнде яшаса, ол гурҗак салланчагында я-да комодың чекеринде гарраҗакдыгы соңра онуң хакыдасына гелди.

Ким билйәр? Белки, базарларда гезип йөркә, онуң ыкбалы үйтгәп хем билер.

Шонуң үчинем ол биринҗи гезек базара гитмәге умыт билен гарашярды.

5

Ине, шол гүн хем гелди. Даң яңы саз беренде хоҗайын билен гызы хем-де Гулливер үчүси ёла дүшди.

Оларың үчүси бир яба мүнүп барярдылар: хоҗайын өңүнде, гызы ябының ардында, Гулливер болса гызың элинде тутуп барян гапырҗагындады.

Ябы ёргалап барярды, Гулливер өзүни эдил гә-

миниң үстүнде, гәми болса кә толкуның гершинде, кә болса ашаклап башашак дүшйән ялы дүйярды.

Оны хайсы ёл билен экидйәнлерини Гулливер гөрмейәрди: ол гапырҗакда отырды, догрусыны айтсак — кичиҗик адамҗыгы ададан шәхере элтмек үчин хоҗайының ясан гараңкы гапырҗагында ятырды.

Гапырҗагың пенҗиреси ёкды. Гулливер гирип-чыкар ялы габсаҗыгы, ёкарсында хова алар ялы бирнәче дешиги барды.

Аладалы Глюмдальклич өз гурҗагының ёрганыны гапырҗага атыпды. Эмма хер бир бөкенде сени полдан бир гез ёкарык зыңып, гапырҗагың ол бурчундан бу бурчуна ташланда, сени хер хили галың ёрган хем агырыдан горап саклап билҗекми нәме?

Онуң грильдриги пахырың гапырҗагың ичинде тогаланып, кә ол тарапына, кә бу тарапына дегйәнини Глюмдальклич ховатырланып эшидйәрди.

Ябы тогтан бадына, гызҗагаз бөкүп дүшди-де, габсасыны бираз ачып, гапырҗагың ичине серетди.

Эҗирли Гулливер зордан аяк үстүне галды-да, энтиреклэп, даш чыкды.

Шу ярым сагатлык ёл оны гаты силкелэнсоң, онуң бүтин эндамы агырярды ве гөзлери гараңкыраярды. Эгер ол океан толкунларына ве апы-тупана өвренишмедик болсады, онуң келлеси айланып, йүреги буланып башларды.

Гулливере көп вагтлап дынч алмак миессер болмады. Хоҗайын өзүниң гымматлы вагтының бир минутыны хем бидерек гечирмек ислемеди.

Ол «Яшыл бүргүт» мыхманханасының иң гиң отагыны кирейне алды-да, онуң ортарасында уллакан стол гоймагы буюрды ве грултруд, бизиңкиче айданда — җарчы тутды.

Грультруд бүтин шәхери айланып, «Яшыл бүргүт» атлы мыхманханада, арзан баха билен гең-энайы хайванжыгы гөрмек болар дийип жар чекди.

Бу хайванжык адамың бармагындан сәхелче улы, эмма эдил хакыкы адама меңзейәр. Ол айдылан затларың хеммесине дүшүнйәр, өзи хем бирнәче сөзи айдып билйәр ве хер хили хезил оюнлар эдйәр дийип жар чекди.

Илат мыхманхана хүмер болуп йыгнанды.

Гулливери столуң үстүне гойдулар, оны горамак ве этмели ишини айтмак үчин, Глюмдальклич хем онуң янында күрсиниң үстүнде отурды.

Гызжагазың буйругы боюнча ол өңе-ыза машк эдйәрди, шпагасыны гынындан чыкарып, оны булайлаярды. Глюмдальклич оңа бир сыпал берди, ол онуң билен эдил найза дүртен ялы хер хили машк эдйәрди. Иң соңунда ол оймагы алды-да, оңа шерап гуюп, йыгнананларың саглыгына ичип, индики базар гүни оны гөрмәге гелмәге хеммелери чагырды.

Оюн гөркезилйән отага отуздан көп адам сыгмаярды. Гең-энайы Грильдриги гөрмәге болса бүтин шәхер гелипди. Шонуң үчин хем бир эдйән ойнуны он ики тапгыр гайталап, тәзе гелйән томашачылара гөркезмели болды. Агшама ченли ол гаты ядады, агзында дили зордан айланып, әдимини-де чала эдип билйәрди.

Хожайын Гулливери хич киме эллетмейәрди, ол бири төтәнден гысып онуң гапыргаларыны оврадар я-да элини-аягыны дөвер өйдүп горкярды.

Хер ничик болса-да, скамейкалары үстүнде оюн гөркезилйән столдан дашракда гоймагы буюрды. Эмма бу хем Гулливери гарашылмадык беладан горап билмеди.

Ызкы хатарларың биринде отуран бир окувчы еринден турды-да, элиндәки уллакан хозуң бөлеги билен Гулливериң келлесини нышана алып зынды. Ол хозуң улулыгы кәдиче барды, эгер-де бир яңа товсуп совулмадык болса, Гулливер келлесиз галҗакды.

Огланҗыгың гулагындан тутуп, залдан чыкардылар. Эмма шол минутдан соң Гулливер бирхили болды. Сыпал оңа агыр гөрүнди, оймакдакы шерап гүйчли, туршы ялы болды. Глюмдальклич оны гапырҗага салып, гапысыны япанда, ол чын йүрекден шатланды.

Биринҗи оюндан соң, Гулливер үчин кын дурмуш башланды.

Хер базар гүни оны шәхере гетирйәрдилер, ол болса эртирден агшама ченли столуң үстүнде ылгап халка оюн гөркезип, олары шатландырярды. Обада өйлеринде хем онуң бир минут рахат вагты ёкды — якын обаларың помещиклери хем гең-энайы адамҗык хакында эшидип, өз чагаларыны алып, хожайының янына гелйәрдилер ве олара элдеки Грильдриги гөркезмеги талап эдйәрдилер.

Сөвдалашып, хожайын өз өйүнде оюн гурярды. Мыхманлар гаты разы болуп гайдярдылар, олар обаларына барып, Гулливери гөрмәге өз гоңшуларыны, танышларыны ве гарындашларыны иберйәрдилер.

Гулливери гөркезмегиң өрән пейдалыдыгына хожайын дүшүнди.

Ол көп пикирленип дурман, онуң билен әпет адамларың юрдуның әхли улы шәхерлерине айланып чыкмагы йүрегине дүвди.

Ёл шайыны тутмак узага чекмеди. 1703-нҗи йылың 17-нҗи августында, Гулливериң гәмиден дүше-

нине гөни ики ай доланда, хожайын, Глюмдальклич, Гулливер үчүси узак ёла уграды.

6

Әпет адамларың юрдуна Бродингнег, онуң баш шәхерине — Лорбрульгруд диййәрдилер, бизиңче «Әлемиң гуванҗы» дийилдигиди.

Онуң пайтагты юрдуң эдил ортасындады, оңа бармак үчин болса Гулливере ве онуң әпет ёлдашларына алты саны әгирт улы дерядан гечмек герек болды. Онуң өз ватанында ве бейлеки юртларда гөрен дерялары оларың янында эдил бир даражык, майдаҗа япҗагаз ялыдылар.

Сыяхатчылар секиз шәхерден ве көп обаларың үстүнден гечдилер, эмма Гулливер олары гөрмеди диен ялыды. Оңа гең-энайы зат гөркезмәге базарларда гездирмән, онуң өзүни гең-энайы зат хөкмүнде гөркезмәге гездирйәрдилер.

Хожайын хемишекиси ялы атлы барярды, Глюмдальклич болса ичи Гулливерли гапырҗагы дызының үстүнде тутуп, онуң атының сыртында отырды.

Эмма бу сыяхатың өң янында гызҗагаз гапырҗагың гапдалларына юмшаҗык мата тутды, дүйбүне дүшекче язды, бурчунда болса өз гурҗагының кроватҗыгыны гойды.

Шейле хем болса, бирсыхлы ыранмадан ве силкинмеден яңа Гулливер гаты ядаярды.

Гызҗагаз муны гөрүп, какасындан ювашрак сүрмеги ве тиз-тизден тогтамагы хайыш этди.

Гараңкыда отурмак Гулливери бизар эденде, арасса ховада дем алмак үчин ве оларың душундан гечйән галаларына, экин мейданларына ве токайла-

рына сын эдер ялы, Глюмдальклич оны гапырҗакдан чыкарып, онуӊ үстүнде гойярды. Эмма шол вагтлар гызҗагаз онуӊ билбагындан пугта тутярды.

Эгер-де Гулливер шонуӊ ялы бейикликден гачайса, ол ере етйәнчә горкусындан өлерди, эмма өз энесиниӊ элинде ол өзүни гаты аркайын дуюп, даш-төверегине гызыкланып середйәрди.

Тежрибели сыяхатчының эндигине гөрә, Гулливер шейле кын гечишлерде хем вагтыны бидерек гечирмейәрди. Ол өз Глюмдалькличинден тертиплиже өвренйәрди, тәзе сөзлери ят тутярды ве гүн-гүнден бробдингнег дилинде барха говы геплейәрди.

Глюмдальклич хемише география атласындан сәхелче улурак кичижик жүби китапчаны янына гөтерйәрди. Бу гөрелдели гызларың өзүни алып баршының дүзгүннамасыды. Ол Гулливере харплары гөркезени үчин Гулливер бу китабы чалт окамагы өвренди.

Онуң бу үстүнлигини билип, хожайын оюн гөркезйән вагтында Гулливери хер хили китаплары сесли окамага межбур эдйәрди. Бу болса томашачылара хезил берйәрди, шонуң үчин хем соватлы чекиртгәни гөрмәге топар-топар болуп гелйәрдилер.

Хожайын Гулливери хер шәхерде, хер обада гөркезйәрди. Кәвагтлар ол ёлдан совлуп, танымал беглериң галасына гелйәрди.

Ёлбойы олар нәче көп томаша гөркезселер, шонча-да хожайының гапжыгы чишйәрди, шонча-да пахыр Грильдриг инчелйәрди.

Иң сонунда оларың сыяхаты тамамланды, олар пайтагта геленде, ядавлыкдан яңа Гулливер зордан аягының үстүнде дурярды.

Эмма хожайын дынч алмак хакында пикирленмек хем ислемейәрди. Ол мыхманханада улы бир залы кирейне тутды-да, онуң ортасында Гулливер бирден йыкылаймаз ялы айламча эдилен столы гойдурды, бүтин шәхере йүзүне: «Алым Грильдриги гөрмедик адам хич зат гөрен дәлдир» дийлип язылан билдириши елмәп чыкды.

Томаша башланды. Кәвагтлар Гулливер хер гүн

халка он гезек дагы гөрүнмели болярды, ол муңа көп чыдап болмажагыны дуйды. Эли сыпаллы машк эдип йөркә болса ол көпленч өзүниң өмрүни шу айламчалы столуң үстүнде, шу кейп чекип йөрен адамларың гүлкүси астында гайгылы гутаржагы хакда көп пикир эдйәрди.

Эмма Гулливер ериң йүзүнде өзүнден бетбагт адам ёкдур дийип йөркә, бирденкә онуң ыкбалы говулыга тарап үйтгеди.

Ажайып гүнлериң биринде мыхманхана патышаның нөкерлеринден бири гелди-де, Гулливери хәзириң өзүнде көшге элтмеги талап этди.

Шонуң өң янында көшкден ики саны ханым гелип, алым Грильдриги гөрүп, ол хакда патышаның аялына көп затлары гүррүң берен экенлер, шонуң үчинем ол Гулливери гөрмек ве өз гызларына гөркезмек ислэпдир.

Глюмдальклич иң овадан гейимлерини гейди-де, өз эли билен Гулливери ювундырды, сачыны дарап, көшге алып уграды. Бу гүн онуң гөркезен томашасы дийсең говы болды. Ол хич вагт шпага ве сыпал билен шейле өкде ойнаманды, хич вагт шейле анык ве шатлыклы машк этмэнди. Патыша аял өрэн хошал болды. Ол Гулливере күлем бармагыны узаданда, Гулливер оны ики эли билен мәхирли тутуп, эңегини патыша аялың дырнагына гойды. Патыша аялың дырнагы ялпылдап дуран, йүлмененди. Гулливер онуң дырнагыны өпүп дурка, онда өз йүзүни эгри айнада гөрен ялы аңык гөрди.

Шу ерде хем ол өзүниң соңкы вагтлар үйтгәндигини гөрди—реңки учупдыр, хорланыпдыр, чекгесинде биринжи чал сачлар гөрнүп уграпдыр.

Патыша аял Гулливере бирнәче совал берди.

Онуң нириде догландыгыны, шу вагта ченли ни-

реде яшандыгыны ве Бробдингнеге хачан дүшендигини патыша аялының билеси гелди. Онуң соваллaрына Гулливер башарып билдигинден анык, гысгача, сыпайылык билен гаты гыгырып җогап берди. Патыша аял болса көшкде галмак ислейәрмиң дийип, Гулливерден сорады.

Эгер ол хоҗайыны бошатмага разы болса, шунуң ялы аҗайып, рехимдар ве акылдар патыша аяла хызмат этмеги өзүне багтлылык билйәндигини айтды.

— Ол разы болар! — дийди-де, патыша аял өзүниң хызматкәр аялына бирхили ышарат этди.

Бирнәче минутдан Гулливериң хоҗайыны эййәм патыша аялының өңүнде хәзир болды.

— Мен бу адамҗыгы өзүме аларын, сен муңа нәче алҗак? — дийип, патыша аялы сорады.

Хоҗайын пикире гитди. Гулливери айлап гөркезип йөрмек онуң үчин гаты пейдалыды, эмма оны ене көп гөркезип гезмек мүмкинми? Ол гитдигиче гүнде дуран буз ялы эрәп баряр, басым оны гөрүп хем болмаз.

— Бир мүң алтын теңңе — дийип, ол җогап берди.

Патыша аялы оңа мүң алтын теңңәни санап бермеги буюрды-да, Гулливере тарап өврүлип:

— Ине, инди сен бизиң Грильдригимиз — дийди.

Гулливер тагзым билен:

— Мен сизиң алыҗенабыңыза баш эгйәрин, эмма эгер сизиң рехимлилигиңиз хем оваданлыгыңыз ялы болса, мени өз энекәм ве мугаллымым мәхрибан Глюмдалькличимден айра салмазлыгыңызы мениң хөкүмдарымдан сорамага милт эдйәрин — дийди.

Патыша аялы болса:

— Өрән говы, ол көшкде галар.

Бу ерде окадарлар, оңа говы середерлер, ол болса сени окадар, саңа середер — дийди.

Глюмдалькличшатлыгындан тас асмана бөкүпди. Хожайын хем өрән хошал болды. Ол гызыны патыша көшгүне ерлешдирмек хакында пикир хем эдип билмейәрди.

Ол пулларыны хоржунына салып, патыша аялына баш эгди, Гулливере болса тәзе гуллукда үстүнликлер газанмагы арзув этди.

Гулливер жогап бермән, чалажа баш атды.

— Сен өз көне хожайыныңа гахарланярсың өйдйәрин, Грильдриг? — дийип, патыша аялы ондан сорады.

— Ах, ёк-ла, йөне мен онуң билен нәме хакда геплешейин, шу вагта ченли онуң өзи мениң билен геплешмейәрди, мениң хер гүн илиң өңүнде он гезек чыкыш этмәге мүмкинчилигимиң барлыгы-ёклугы хакында менден хич зат сорамаярды. Мен диңе онуң экиниң ичинде төтәнден тапан вагты мени басып мыжжык этмәни үчин оңа миннетдар. Онуң эден ягшылыгы үчин мени юрдуң шәхерлерине, обаларына айлап, газанан пулы аркалы, мен онуң билен кемсиз хасаплашдыммыкам диййәрин. Мениң үчин сизиң алыҗенапларыңыздан алан мүң алтын теңңеси хакда айдамогам. Бу хусыт мени тас өлдүрипди. Эгер-де мениң хич зада ярамаяныма билмедик болса, ол мени бейле баха бермезди. Эмма бу сапар ол ялңышдымыка диййәрин. Маңа тәзе гүйч гелени дуйярын ве мениң аҗайып патышама ве хөкүмдарыма ыхласлы хызмат этмәге мен тайяр.

Патыша аялы тәсин галды.

— Мен хич вагт мунуң ялы заде гөренем дәлдирин, эшиденем. Бу хемме мөр-мөҗегиң ичинде дүн-

йәде иң акыллысы ве дилевары! — дийип, ол сесленди.

Онсоң Гулливери ики бармагы билен тутды-да, патыша гөркезмәге алып гитди.

7

Патыша өз кабинетинде бирхили мөхүм дөвлет ишлери билен мешгул болуп отырды.

Патыша аялы столуң янына барып, ол Гулливере гаңрылып серетди-де, патыша аялы көпден бәри элдеки сычанлара үнс берйәрми дийип сорады.

Патыша аялы сесини чыкарман йылгырды-да, Гулливери онуң столуның үстүнде гойды.

Гулливер эглип, тагзым билен патыша салам берди.

— Сизе мунуң ялы товлы гүйменҗәни ким ясап берди? — дийип, патыша сорады.

Патыша аялы Гулливере ышарат этди, ол хем тапып билен иң лабызлы узын-узын салам сөзлерини санашдырды.

Патыша хайран галды.

Ол креслода аркайын отурып гең-энайы адамҗыга ызлы-ызына совал берип башлады.

Гулливер патышаның совалларына догры ве анык җогап берди. Ол гөни хакыкаты айдып башлады, патыша болса гөзүни сүзүп, оңа середип, мүңкүрлик билен келлесини яйкады.

Ол юртда танымал алымлардан үчүсини чагырмагы буюрды, бу ики аяк җандарың хайсы хиле дегишлидигини аныкламак үчин, оны говуҗа барламагы буюрды. Алымлар улалдян айна билен Гулливере узак середишдирдилер, ахырсоңы ол хайван дәл диен карара гелдилер, чүнки ол ики аягының

үстүнде йөрәп, перт-перт геплейәр. Гуш дийсең, онуң ганаты ёк, мәлим болшы ялы, учуп хем биленок. Балык дийсең, онуң не гуйругы бар, не-де йүзгүҗи. Ол мөр-мөҗек хем дәл болара чемели, чүнки хич бир ылмы китапда шунуң ялы адама меңзеш мөр-мөҗеҗик хакда хич хили маглумат ёк.

Эгер онуң сәхелче боюна, чала чыкян сесине серетсең, ол адам хем дәл. Догрусыны айтсак, бу тебигатың бир ойны—бробдингнеглерче айтсак «рельпмон сколькатс» дийдилер.

Муны эшидип, Гулливер киная билен:

— Нәме пикир этсеңиз, шоны пикир эдиң, эмма мен тебигатың ойны дәл-де, хакыкы адам — дийди.

Патышадан ругсат алды-да, ол өзүниң кимдигини, ниреден гелендигини, шу вагта ченли нирeде нәхили яшандыгыны җикме-җик гүррүң берди.

— Бизиң үлкелеримизде мениң ялы бойлы миллионларча эркек-аял яшаяр — дийип, ол алымлары ынандырҗак болярды. — Бизиң дагларымыз, деряларымыз ве агачларымыз, бизиң өйлеримиз, минараларымыз, мүнйән ябыларымыз, авлаян хайванларымыз — махласы, бизиң төверегимиздәки хемме затлар, сизиң дагларыңыздан, деряларыңыздан, агачларыңыздан ве хайванларыңыздан мениң сизден кичи болшум ялы, олар хем бирнәче эссе кичи.

Алымлар гүлдүлер-де, биз шулар ялы маталлара ынанмазлык үчин хем шейле көп окадык дийдилер, эмма патыша Гулливериң ялан сөзлемейәндигине дүшүнди.

Ол алымлары гойберди-де, өз янына кабинете Глюмдальклични чагырып, багтына хәли шәхерден гитмедик какасыны тапмагы буюрды.

Гулливери нәдип ве ниреден тапандыкларыны

патыша олардан сорашдырды. Оларың җогаплары Гулливериң сөзүниң догрулыгыны тассыклады.

— Эгер шу адам болмаса-да, хер халда адамҗык — дийип, патыша айтды.

Патыша аялына йүзленип, онуң Гулливере аявлы серетмегини ве ол хакда хас говы алада этмегини

сорады. Патыша аялы Гулливери өз элинде сакламага сөз берди.

Салыкатлы, акыллы Грильдриг оңа гирденежигинден хас говы ярады. Шол гирденежик юртда иң кичи адам хасапланярды. Онуң бары-ёгы дөрт гез бойы зордан докуз яшлы Глюмдальклычиң омзуна етйәрди. Хий-де оны патыша аялының элиниң аясында ерлешйән Грильдриг билен деңешдирип болармы. Патыша аялы Гулливере өз җайының янындан отаглары берди. Бу отагларда Глюмдальклич, мугаллыма ве хызматкәр аял ерлешди, Гулливер болса пенҗирәниң янында гойлан кичиҗик хоз агаҗындан ясалан столуң үстүнде гапырҗакда ерлешди, бу оңа ятакхана болуп хызмат эдйәрди.

Бу гапырҗагы патыша аялының өзүниң йөрите табшырыгы боюнча көшк нечҗары ясапды. Гапырҗагың узынлыгы он алты әдим, ини он ики әдимди. Ол гөрәймәге өйҗагаза меңзейәрди — онуң гапысы пенҗирелери, асылян гулплы, нагышлы габсасы барды — йөне онуң үсти ясыды. Онуң үсти ачылып япылярды. Хер гүн ирден Глюмдальклич оны ачып, Гулливериң ёрган-дүшегини бежеришдирйәрди.

Ятакханада ики саны гейим шкафы, аматлы кровать, ики саны гейим салынян комод, ики саны иш столы, ики кресло барды. Гулливер үчин бу затлары сүңкден ве агачдан кесип непис оюнҗаклар ясамага өкде, өзүни танадан усса тайынлапды.

Креслоны, комоды, столҗуклары пил сүңкүне меңзеш бир затдан ясапдырлар. Кроваты ве шкафы өйүңки ялы, хоз агаҗындан эдипдирлер.

Җайы оян-буян гозганда бирденкә Гулливериң бир ери дивара дегип яраланмаз ялы, ятакхананың диварларына, потологына ве полуна галың юмшак кече тутулыпды.

Гапының гулпы Гулливериң айратын хайышы боюнча буйрулыпды; ол өз отагына көп зады билҗек болян сычан я-да ачгөз алака дагы гирмесинден горкярды.

Бирнәче гезек шовсузлыкдан соң, слесарь кичиҗик гулп ясады, бу гулп онуң ясанларының иң кичиҗигиди.

Гулливер өз юрдунда бир гезек шунуң ялы әпет гулпы гөрүпди. Шол гулпы ол хоҗайыны гысганчлыкда өзүни танадан бир байың ховлусының дервезесинде гөрүпди.

Гулпуң ачарыны Гулливер өз җүбүсинде сакларды, чүнки Глюмдальклич бу кичиҗик зады йитирерин дийип горкярды. Хава, бу ачарың оңа нәмә гереги бар? Гапыдан гирип билҗек дәл ахыры, өйҗагазда нәме эдилйәнини гөрҗек болса я-да ол ерден Гулливери алҗак болса, йөне гапагыны галдыраймалыды.

Патыша аялы өз Грильдриги үчин диңе җай аладасыны эдип гоймады, онуң үчин гейим хакда хем алада этди.

Шол дөвлетде тапып болан иң юка йүпек матадан оңа костюм тикдилер. Хер ничик болса-да, бу мата иңлислериң иң күти ёрганындан хем галыңды, ол тә өвренишйәнчә Гулливере эзъет берди. Костюм ерли модада тикилипди: җалбары парсларыңка, кемзоры хытайларыңка меңзейәрди. Бу бичүв Гулливере гаты ярады. Булар гаты аматлы ве гелшикли дийип тапды.

Патыша аялы ве онуң ики гызы хем Гулливери гаты халадылар, онсуз хатда нахара хем отурмаярдылар.

Патышаның столуның үстүнде патыша аялының чеп тирсегиниң янында Гулливер үчин столҗук ве

отургычлар гойярдылар. Нахар вагтында оңа энекеси Глюмдальклич хызмат эдйәрди. Ол Гулливере шерап гуюп, тарелка нахар салып, оны столҗагазы ве отургыҗы билен агдараймакларындан хабардар боларды.

Гулливериң айратын күмүш гап-чанагы, тарелкасы, чорба гуюлян, соус салынян, салат салынян габы барды.

Элбетде, патыша аялының гап-чанагына гаранда булар ойнаваҗа меңзейәрди, эмма өрән овадан ясалыпды.

Нахардан соң тарелкалары, чанаклары, җамлары Глюмдалькличиң өзи ювярды, сүпүрйәрди, соңра болса күмүш гапырҗага салып гизлейәрди. Буҗагаз гапырҗагы ол хемише җүбүсинде саклаярды.

Гулливериң нахар ийшине сын этмек патыша аялы үчин хезил болярды. Көпленч онуң тарелкасына бир бөлек сыгыр этини я-да гуш этини патыша аялының өзи салярды, өңъетен үч яшлы огланың бир гезек агзына атайҗак пайыны Гулливериң нәхили хаял ийййәнине йылгырып сын эдйәрди.

Эмма Гулливер патыша аялының, шазада гызларың өз нахарларыны дыкышларына горкы билен середйәрди.

Патыша аялы көпленч ишдәсиниң ёклугындан зейренерди, эмма онуң хер гезекки агзына атян эти оракдан ядап гелен иңлис дайханларының он-ики кисине нахар болҗакды.

Патыша аялының бизиң хинд товукларымызың ганатындан докуз эссе дагы улы тураҗың ганатыны гемришине ве оба тегелек нанының икисине барабар бөлеги дишлейшини гөрмеҗек болуп, тә өврениш-йәнчә гөзүни юмярды. Ол агзыны айырман алтын пыяладан шерап ичйәрди, онуң ичине бир челек ча-

кыр сыгярды. Онуң нахар пычагы ве чаршагы бизиң орагымыздан ики эссе улуды. Бир гезек Глюмдальклич Гулливери элине гөтерип, оңа арассаланан бир топар пычагы ве чаршагы гөркезди. Гулливер олара парахат середип билмеди. Оларың ялдырап дуран кесерлери, найза ялы болуп дуран дишлери оны горкузып титретди.

Патыша аялы муны эшиденде гүлди-де, өз Грильдригинден онуң юртдашларының хеммеси шейле алҗыраман нахар пычагына ве чаршагына середип билмейән, сиңекден хем гачҗак болуп дуран горкакмы дийип сорады.

Бирнәче сиңегиң выззылдап, онуң столуна якынлашыберенде Гулливериң горкусына еринден сычрап туршы оны хемише гүлдүрйәрди.

Патыша аялы үчин бу улулыгы гара җокҗокы ялы уллакан гөзли мөҗеклер, догрудан хем сиңекден горкулы дәлди, Гулливер болса олара йигренчсиз хем гахарсыз середип билмейәрди.

Бу ёкнасыз ачгөз хайванлар хич вагт аркайын нахар иймәге гоймаярдылар. Олар өзлериниң йигренҗи аякларыны онуң табагына сокярдылар. Олар онуң келлесине гонуп, дишләп ганҗардярдылар. Илкибада Гулливер булардан нәдип сыпҗагыны билмейәрди, догрудан хем бу ёкнасыз, бихая гедайлардан йүзүниң угруна гачасы гелйәрди. Эмма соңра ол олардан горанмагың тәрини тапды.

Ол өзүниң деңизчи гамасыны алып, нахара чыкярды. Сиңеклер онуң янына якынлашыберенде болса еринден сычрап турагада, олары учуп гелйәркә чапышдырярды.

Патыша аялы ве шазада гызлар бу сөвеши биринҗи гезек гөренлеринде тәсин галып, оны патыша айтдылар.

Эртеси Грильдригиң сиңеклер билен нәхили сөвешйәндигини гөрмек үчин, патыша хем билгешли олар билен нахар эдинди.

Шол гүн Гулливер өз гамасы билен бирнәче уллакан сиңеги керчеди, патыша хем онуң батырлыгыны ве чаласынлыгыны гаты өвди.

Эмма сиңеклер билен сөвешмек шейле бир кын ишем дәлди. Бир гезек Гулливер хас горкулырак душман билен хем сөвешди.

Бу вака ажайып бир томус гүни болупды.

Тәмиз ховада дем алар ялы, Глюмдальклич онуң гапырҗагыны пенҗирәниң өңүнде гоюпды. Ол хич вагт өз гапырҗагыны гуш капасасы ялы эдип пенҗирәниң янындакы чүйден асдырмазды.

Гулливер өз җайының пенҗирелерини, гапысыны гиң ачагада, креслода отурып, гарбанмага башлады. Онуң элинде уллакан бөлек мүрепбели пирогы барды. Бирденкә йигримә якын ары выззылдап гирди, эдил өйде он бәш-йигрими саны шотландия харбы зурнайы бирден чалынян ялы болды.' Арылар сүйҗини гаты говы гөрйәрлер, олар узакдан мүрепбәни сызан болара чемели. Бири-бирлерини итеклешип, олар Гулливериң үстүне чоздулар-да, элинден пирогы алдылар, оны бирсалымың ичинде дув-дагын этдилер.

Хич зат етмедиклери болса выззылдашып, Гулливериң дашында пырланярдылар, оларың сеси Гулливериң гулагыны гапып барярды, өз нешдерлери билен оны горкузярдылар.

Эмма Гулливер горкаклардан дәлди. Ол алҗырамады: өз шпагасыны алып, галтаманлара топулды. Оларың дөрдүсини өлдүрди, галанлары гачдылар.

Шондан соң, Гулливер гапыдыр пенҗирелери

япышдырды-да, бираз демини дүрсәп, өз душманларының маслыгына середип башлады. Арыларың улулыгы токай хоразыча барды, нештери иңңеден йитиди. Гулливериң чакгысындан узынды. Бу зәхерленен пычакларың санҗылмагындан сыпаны говы болупдыр!

Ол дөрт арыны полотенцә долап, өз комодының ашакы чекеринде гизледи.

Ол өз-өзүне:

— Эгер-де несибе чекип ватана гайдып бармак миессер болса, булары өз окан мекдебиме багышларын — дийди.

8

Әпет адамларың юрдунда хем гүнлер, хепделер, айлар дүнйәниң бейлеки четлериндәкиден узын хем дәлди, гысга-да. Хемме ерде болшы ялы, олар хем бири-бириниң ызындан чалт гечип барярдылар.

Барха Гулливер даш-төверекдәки адамлары агачдан улы, агачлары дагдан улы гөрмек билен өвренишди.

Бир гезек патыша аялы Гулливери элиниң аясында гойды-да, икисини-де башдан-аяга гөркезип дуран улы айнаның янына барды.

Гулливер биыгтыяр гүлди. Патыша аялы оңа эдил бүтин дүнйәде яшаян адатдакы адамлар ялы, эмма ол, Гулливер хич болманда өз болшундан он ики эссе кичелен ялы болуп гөрүнди.

Оны гөрмек үчин гөзлерини сүзйәндиклери билен, онуң нәме диййәнини эшитмек үчин адамлар элини гулагына тутяндыклары билен ол дура-бара өвренишди.

Гулливер нәхили чуң манылы пикир айтса-да, онуң сөзлери әпет адамлара гүлкүнч гөрүнҗекдиги-

ни, оларың шонча-да хахахайлап гүлҗекдиклерини ол өңүнден билйәрди. Ол мунуң үчин олардан өйкелемейәрди, йөне велин: «Эгер-де мениң өйүмде гызыл чайылан капасада сакланян сары билбил ылым хакында гүррүң этсе, мегерем, маңа-да гүлкүнч боларды» дийип, тукатлык билен пикир эдйәрди.

Махласы Гулливер өз ыкбалындан нәразы дәлди. Ол пайтагта дүшели бәри эрбет яшамаярды. Патыша ве онуң аялы өзлериниң Грильдригини сөййәрдилер, а көшк адамлары оны сылаярдылар.

Көшк адамлары патышаның ве онуң аялының сөййән адамыны хемише сылаярдылар ахыры.

Гулливериң диңе екеҗе душманы барды. Аладалы Глюмдальклич өз тербиелейән Гулливерини нәче гораса-да, гараз оны көп белалардан горап билмеди.

Бу душман патыша аялының гирденесиди. Гулливер пейда болянча, ол бүтин юртда иң кичи адам хасапланярды. Говы гейиндирип, ол хакда алада эдйәрдилер, онуң гөдек оюнларыны, ёкнасызлыкларыны багышлаярдылар. Эмма Гулливер патыша аялының отагларына гелели бәри, онуң өзи ве көшгүң хемме адамлары хатда гирденә үнс хем бермейәрдилер.

Гирдене тукат, гахарлы халда көшкде айланар йөрерди, хеммелере, ылайта-да Гулливере гаты гахарланярды.

Ойнавач адамҗыгың столуң үстүнде дуруп, патыша аялының чыкмагына гарашан махалында көшк адамлары билен аркайын гүрлешип дуршуна ол первайсыз гарап дуруп билмезди.

Гирдене гөдек гүлүмсирәп, агзыны-бурнуны ойнадып, патышаның эзиз гөрйән тәзе адамсының үстүнден гүлүп башлады. Эмма Гулливер оңа үнс бермеди, ол бирини дийсе, бу икини диййәрди, онуң

ойнуна ики эссе, хас йити оюн билен җогап берерди.

Ахыры гирдене Гулливериң гахарыны гетирмегиң ёлларыны ойлап башлады.

Ине, бир гезек нахар вагты, Глюмдальклич бир зат үчин отагың бир четине гиденде, ол патыша аялының креслосының эл гоюлянына чыкды-да, абанан ховпдан бихабар, өз столуның башында отуран Гулливери алды-да, оны ичи гаймаклы күмүш табага ташлады.

Гулливер шол бада гаймага чүмди, бетниет гирдене болса аягалдыгына гачып, бир гараңкы ерде гизленди.

Патыша аялының зәхреси ярылды, ол горкусына оңа күлем бармагыны я-да чай чемчесини узатмагы-да ядындан чыкарды. Гулливер пахыр ак көпүгиң ичинде чабаланып ятырды, Глюмдальклич ылгап гелйәнчә, совук, бир сусак, чемеси буз ялы гаймагы ювутды. Ол Гулливери табакдан чекип чыкарагада, солфетка орады.

Гулливер дессине йыланды, гарашылмадык хаммам оңа хич бир зыян етирмеди.

Ол чала совуклама билен сыпды, эмма шондан соң гаймага середеси хем гелмеди.

Патыша аялы гаты гахарланды ве өзүниң өңки эзизине гаты темми бермеги буюрды.

Гирденәни гаты енҗип, Гулливериң чүмүп чыкан табагындакы гаймагы иймәге меҗбур этдилер.

Шондан соң гирдене ики хепде дагы өзүни гөрелдели алып барды — ол Гулливере эзъет бермән, голайындан геченде онуң билен йылгырып саламлашды.

Хеммелер — хатда сересаплы Глюмдальклич хем, Гулливериң өзи хем этияч этмедилер.

Эмма гирдене өз багтлы бәсдеши билен хасаплашмага диңе аматлы пурсада гарашян экен. Бу пурсат биринҗи сапаркы ялы, ене нахар башында гелди.

Патыша аялы өз габына бир омачаны гоюп, онуң йүлүгини алды-да, габы бир тарапа сүйшүрди.

Шол вагт Глюмдальклич Гулливере шерап гуймак үчин буфетиң янына гидипди. Гирдене усуллык билен Гулливериң янына барды-да, ол нәмәниң-нәмедигини аңянча, оны омзуна ченли диен ялы сүңкүң дешигине дыкды.

Хернә сүңк совапды. Гулливериң эндамы янмады. Эмма бу болша гахардан яңа тас аглапды.

Патыша аялының ве шазада гызларың онуң йитенини гөрмән, янларында көшк аяллары билен асуда сакырдашып отурышлары хемме затдан бетер онуң гөвнүни галдырды.

Оны сыгрың сүңкүнден чыкармак үчин олары көмеге чагырмагы Гулливер ислемеди. Нәме болса-да ол гарашмагы йүрегине дүвди.

Ол «хернә сүңклери итлериң өңүне атмасаларды» дийип ойланды. Эмма онуң багтына, столуң янына эли шерап күйзели Глюмдальклич гайдып гелди.

Ол Гулливериң еринде ёклугыны шол бада гөрүп, дессине гөзлемәге башлады.

Патышаның ашханасында болды бир галагоплук! Патыша аялы, шазада гызлар, көшк аяллары салфеткалары галдырышдырып, силкишдирип башладылар, җамларың, стаканларың, кәселерин ичлерине середишдирип башладылар.

Эмма бу затларың хеммеси бидерекди.

Грильдриг ызы билинмән йитди.

Патыша аялы алҗырап, киме гахарланҗагыны

билмейәрди, муңа болса өңкүсинден хем бетер гахарланярды.

Эгер-де кичи шазада гыз, мисли уллакан агаҗың говагындан чыкып дуран ялы болуп, Гулливериң келлесиниң сүңкден сомалып дураныны гөрмедик болса, бу ваканың нәхили гутарҗагы белли дәлди.

— Ынха ол, ынха ол — дийип, ол гыгырды.

Бир минутдан соң Гулливери сүңкден согруп алдылар. Бу хоккаларың кимиң ишидигини патыша аялы деррев аңды.

Гирденәни ене енчдилер, Гулливери болса энекеҗиги ювундырмага ве гейимини чалшырмага экитди.

Шондан соң гирденә патыша ашханасына гелмеги гадаган этдилер, Гулливер өз душманыны көп вагтлап тә онуң билен багда душушянча гөрмеди.

Бу шейле болды. Бир ыссы гүн Глюмдальклич Гулливери бага чыкарып, көлегеде гезмәге гойберди. Гулливер якасында өзүниң сөййән пессеҗик алма агачлары өсйән ёлҗагаз билен гидип барярды. Бу агачҗыклар гаты пессеҗик болансоң, Гулливер келлесини галдырып, оларың ёкаркы шахаларының ёкары башыны гөрүп билйәрди. Онуң алмалары болса, бейлеки улы агачларың алмасындан-да улуды, көпленч шейле затлар хем боляр.

Бирденкә өврүмде Гулливериң чат гаршысындан гирдене чыкды.

Гулливер дуруп билмән гүлди-де:

— Бу нә гең зат! Гирдене-гирденеже агачларың арасында. Мунуң ялы зады хер гүн гөрүп болмаз — дийди.

Гирдене хич зат диймеди-де, Гулливере гахарлы серетди. Гулливер болса аңры гидиберди. Эмма ол ики әдим йөрән бадына алма агачларының бири сил-

кинди, ондан хер бири пиво челеги ялы алмалар Гулливериң үстүне патырдап башлады.

Оларың бири Гулливериң ягырнысына гүпләп дегди-де, оны йыкды. Ол келлесини тутуп, ерде серлип ятырды. Гирдене болса хахахайлап гүлди-де, багың ичине гачып гитди.

Гулливериң зарын сесини ве гирденәниң ичяк-гынч гүлкүсини Глюмдальклич эшитди. Ол алҗыраңңы ылгап гелди, оны гөтерип өе элтди.

Бу сапар Гулливер бирнәче гүн дүшекде ятмалы болды, чүнки әпет адамларың юрдунда пессеҗик алма агачларында битйән агыр алмалар онуң эндамыны гаты агырдыпды. Ол сагаланда болса гирдене көшкде ёкды.

Глюмдальклич хеммеси бабатда патыша аялына арз этди, онуң гахары гелип, гирденәни гөреси хем гелмән оны бир хорматлы аяла пешгеш берди.

9

Патыша ве онуң аялы өз юртларына көп сыяхат эдйәрдилер, Гулливер хем оларың яны билен гидйәрди.

Шу сыяхатлар вагтында ол нәме үчин хич ким хич хачан Бробдингнег дөвлети хакында эшитмәндигине дүшүнди.

Әпет адамларың юрды белент даглар билен улы ерден бөлүнен ярым адада ерлешйәрди.

Бу даглар гаты бейикди, олардан ашмак акыла сыгҗак зат дәлди. Олар керт гаялы учутлыды, оларың арасында херекет эдип дуран вулканлар хем көпди. Акып дуран от сили ве булут ялы болуп дуран күлүң тозаны бу әпет дагларың гершинден гечмәге ёл бермейәрди. Бейлеки үч тарапындан болса ярым аданы океан гуршап алыпды. Ярым аданың кенарлары уллакан йити гаялардан долуды, деңиз болса шу ерлерде бичак толкунлыды, шонуң үчин Бробдингнегиң кенарларына иң теҗрибели деңизчилер хем барып билмейәрдилер.

Диңе бирхили багтлы төтәнлик Гулливериң йү-

зен гәмисине шу гечип болмаз гаяларың арасына гелмек башартды.

Адатча дым-пытрак болан гәмилериң агаҗының бөлеклери хем шу газаплы чөл кенарлара етип билмейәрди.

Бу ерде балыкчылар өзлерине күлбе гуруп, балык тутулян торларыны гермейәрдилер.

Деңиз балыгыны, хатда оларың иң улусыны хем олар майда, гылчыклы хасаплаярдылар. Бу гең дәл! Деңиз балыгы бу ере гаты узакдан, хемме җандарлары Бробдингнегдәкиден хас кичи болан ерлерден гелйәрлер. Йөне ерли деряларда улулыгы акула ялы форель ве окунь балыклары бар.

Йөне велин, деңиз апы-тупанлары бу гаяларың арасына китлери гетиренде, кәярым балыкчылар өз торлары билен олары тутярлар.

Бир гезек эп-эсли кити бир яш балыкчының омзунда гөтерип баряндыгыны гөрмек Гулливере миессер болды.

Соңра бу кити патышаның нахарханасы үчин сатын алып, оны бир уллакан меҗмеде, яны хер хили сүйҗи затлар билен биле стола гетирдилер.

Бробдингнегде кит эти гаты сейрек зат хасапланяр, эмма ол патыша ве онуң аялына ярамады. Олар деря балыгыны мундан семиз хем-де сүйҗи тапдылар.

Томус Гулливер әпет адамларың юрдуны эриш-аргач гезип чыкды. Сыяхат этмәге аматлы болар ялы ве Глюмдальккличе агыр болмаз ялы, патыша аялы өз Грильдригине ёл үчин айратын өйҗагаз буюрды.

Бу ини-бойы он ики әдим болан дөрт бурч гапырҗакды. Онуң үч диварының хер хайсында бир пенҗире гоюп, олара симден еңил гөзенек тутдулар.

Дөрдүнжи баш диварында ики саны пугта дока этдилер.

Эгер Гулливер кареталы гитмән, атлы гитҗек болса, атлы гапырҗагы яссыгың үстүне гоюп, оны даңының үстүне алярды, соңра ол докалардан инли гайыш гечирип билине даңярды.

Гулливер пенҗиреден пенҗирә гечип, төвереги үч тарапдан гөрүп билйәрди.

Гапырҗакда ёл дөшеги—потолокдан асылан тор салланчак, ики отургыч хем-де комод барды. Йөрелленде сарсып йыкылмаз ялы, бу затларың хеммеси бурма чүй билен пола беркидиленди.

Гулливер ве Глюмдальклич шәхере бир зат алмага я-да йөне гезмәге гиденлеринде, Гулливер өз ёл кабинетине гирерди, Глюмдальклич болса ачык кеҗебеде отурып, Гулливерли гапырҗагы дызының үстүнде гоярды.

Дөрт саны адам олары ховлукман Лорбрульгруд шәхериниң көчелеринден гөтерип гидйәрдилер, кеҗебәниң ызы билен болса илат топар-топар болуп барярды.

Хемме киши патышаның Грильдригини мугт гөрмек ислейәрди.

Вагтал-вагтал Глюмдальклич гөтерип баряңлара аяк чекмеги буйрарды, гөрҗек боляңлара говы гөрнер ялы, Гулливери элиниң аясына алып саклаярды.

Ягышлы гүнлер Гулливердир Глюмдальклич иш билен я-да гезмәге кареталы чыкярдылар. Карета ның улулыгы тигриң үстүне гойлан алты гат җай ялыды. Эмма бу карета алыҗенапларың иң кичиҗик каретасыды. Бейлекилери хас улуды.

Көп зады билмек ислейән Гулливер Лорбрульгрудың говы ерлерине гызыкланып сын эдйәрди. Ол көп ерлерде болуп гөрди. Бробдингнеглилериң гуванжы

болан баш ыбадатханада хем, харбы парад гечирилйән улы мейданда хем, хатда патышаның ашхана җайында хем болды...

Ол өе гайдып геленсоң, өзүниң ёл журналыны алагада, оңа гөрен затларыны язарды.

Ол ыбадатханадан геленсоң, ине нәме язды: «Җай, догрудан-да, аҗайып, бу ериң илатының айдышы ялы, онуң җаң мүнбери гаты бейик-хә дәл. Онуң бейиклиги бир вёрста-да етмез. Диварлары тарашланан ерли дашдан өрүлипдир. Олар гаты галың ве беркди. Эгер гирилйән гапының чуңлугына серетсең онуң галыңлыгы кырк секиз әдим. Онуң чуңңур текҗелеринде мермерден ясалан хейкеллер бар. Олар хич болманда бробдингнеглилерден эссе ярым улы. Бир хейкелиң күлем бармагыны хапаның ичинден тапдым. Мениң хайышым боюнча Глюмдальклич оны дикелдип, мениң янымда гойды, ол мениң гулагыма етди. Глюмдальклич оны эляглыгына орап, өе гетирди. Мен оны бейлеки ойнавачларымың коллекциясының арасында гоймак ислейәрин».

Бробдингнег гошунының парадындан соң Гулливер шейле язды: «Айдышларына гөрә, мейдандакылар йигрими мүң пыяда ве алты мүң атлы гошундан көп дәлди, эмма мен хич оны санап билмездим, чүнки олар гаты көп мейданы тутуп дурды, аңырсы-бәрси гөрүнмейәрди. Мен парада узакдан серетдим, эгер шейле этмесем, мен аякдан башга зат гөрүп билҗек дәлдим.

Бу бир шанлы томашады. Мениң гөвнүме атлыларың каскаларының йити гупбасы булуда етйән ялыды. Атларың тойнагының астында ер сарсярды. Мен атлыларың команда боюнча гылычларыны ялаңачлап, ховада булайлаяндыкларыны гөрдүм. Бробдингнегде болмадык адамлар бу томашаны гөз өңү-

не гетирҗек болуп азара галып хем дурмасынлар. Асманда алты мүң йылдырым бир вагтда ялпылдады. Эгер мениң ыкбалым мени хер ерик атса-да, мен муны хич вагт ядымдан чыкарман».

Патышаның ашханасы хакда Гулливер өз журналына бары-ёгы бирнәче сетир язды:

«Мен бу ашхананы сөз билен нәхили суратландырҗагымы билмейәрин. Эгер мен бу газанлары, күйзелери, сачлары иң догры сөзлер билен ак йүрекден язсам-да, эгер мен ашпезлериң улулыгы хинди пили ялы җожуклары, шахы улы шахалы агаҗа мең-зеш сугунлары чише дүзүп биширишлерини гүррүң бермәге сынанышсам мениң ватандашларым ынанмасалар герек, сыяхатчылара махсус болан эндик билен улалдяр диймеклери мүмкиндир. Эгер-де сересаплылык эдип, мен бир зады азаҗык хем болса гараз кичелтсем онда бробдингнеглилериң патышасындан тә ашпезҗигине ченли хеммеси менден өйкеләр. Шонуң үчинем мен сесими чыкармазлыгы говы гөрйәрин».

10

Кәвагтлар Гулливериң еке өзи боласы гелйәрди. Шонда Глюмдальклич оны бага чыкарып, җүмҗүмелериң, гүләлеклериң ичинде гезмәге гойберерди. Шунуң ялы еке гезмеги Гулливер халаярды, эмма булар кәвагт ярамаз вака билен гутарярды.

Бир сапар Глюмдальклич Гулливери отлы ерде гоюп, өзи мугаллымасы билен бага гирип гитди.

Гарашылман дурка булут гелип, гүйчли долы ягып башлады. Биринҗи өвсен шемал Гулливери йыкды. Улулыгы теннис пөкгүси ялы долулар онуң үстүне дөкүлди. Эйдип-бейдип ол ахыры эмедекләп,

от-чөпли җоя өзүни зордан атды. Ол шол ерде бир япрагың ашагына гирип, хова ачылянча гарашыпдыр.

Апы-тупан гутарансоң, Гулливер яңкы долуларың бирнәчесини өлчәп чекип гөрди-де, бейлеки юртларда гөрен долуларындан бир мүң секиз йүз эссе улудыгыны аныклады.

Шол долы оны шейле бир енчди велин, Гулливериң хемме ери гөм-гөк болуп, өз гапырҗагындан чыкман он гүнләп ятды.

Башга бир гезек ол хас-да горкулы ваканы башдан гечирди. Ол маргаритка гүлүниң ашагында бир зат ойлап ятырка, багбанларың бириниң итиниң — яш, мес сеттериң ылгап геленини дуйманды. Гулливер гыгырмага-да етишмеди, ит оны агзына алып, аягалдыгына багың бейлеки тарапында дуран хоҗайынының өңүне элтип гойды.

Итиң зат экидип-гетирмеги башарянлыгы хем говы зат. Ол Гулливери гаты сересаплылык билен гетирипдир, хатда онуң гейимлеринден дишини-де гечирмәндир.

Эмма багбан пахыр патышаның Ґрильдригини итиниң агзында гөрүп, горкусына тас йүреги ярылып өлүпди. Ол Гулливери ики эли билен ерден сересап галдырды-да, онуң саглыгыны сорап башлады. Эмма гаты горкан Гулливер бир сөз хем айдып билмеди.

Бирнәче минутдан өзүне геленсоң, оны багбан ызына отлук ере элтди.

Глюмдальклич эййәм шол ерик гелен экени.

Ол реңкини агардып, эйләк-бейләк ылгап, Гулливери чагырярды.

Багбан оңа тагзым билен җенап Грильдриги гетирип берди.

Гызҗагаз өз тербиелейәнине середишдирип гөрди, оңа хич зат болманына гөз етиренсоң, рахатланып аркайынлашды.

Ол гөзяшыны сүпүрип, көшгүң багына итини гойберени үчин, багбаны язгарып башлады. Багбаның өзи хем муңа шатланмаярды. Ол ант ичип, авы ялап, индикиде багың гөзенегиниң янына-да хич ити — не өзүниңкини, не-де башга адамыңкыны гойбермеҗегини айдярды, йөне гой ханым Глюмдальклич-де, җенап Грильдриг-де бу вака хакда онуң алыҗенапларына айтмасынлар дийип хайыш этди.

Иң соңунда хем шейле этмели диен карар гелдилер.

Глюмдальклич айтмазлыга разы болды, чүнки патыша аялының өзүне гахарланмагындан горкды, Гулливер болса көшк адамларының оны масгаралап, онуң нәдип ойнап йөрен гүҗүгиң агзында боланыны бир-бирине гүррүң берип гүлүшмеклерини дүйбүнден ислемейәрди.

Шу вакадан соң, Глюмдальклич Гулливери янындан бир минут хем сыпдырмазлыга пугта сөз берди.

Гулливер шунуң ялы карардан көпден бәри горкярды, шонуң үчин хем, ол янында ёкка, өзи билен хәли-шинди болуп дуран хер хили майда вакалары өз энекесинден гизлейәрди.

Бир гезек багың үстүнде учуп йөрен чайчаңңалак гөни онуң үстүне окдурылды. Эмма Гулливер алҗырамады, ол шпагасыны чыкарды-да, горанмага башлады, соңра болса от-чөпүң ичине гирип гитди.

Эгер-де шейле чыкалга болмаса, оны чайчаңңалак пенҗесине алып гидерди.

Башга бир сапар гезеленч вагтында Гулливер бир депәниң үстүне чыкды, бирденкә көр сычаның газан хинине бойы билен гитди.

Шондан чыкмак оңа нәхили кын боландыгыны айтмак хем кын. Эмма ол кесекиниң көмеги болмаса-да, ондан чыкып билди ве бу вака хакда җанлы-җемендә бир сөз хем айтмады.

Үчүнҗи сапар ол Глюмдальгличиң янына агсаклап гелди-де, аягыны бираз агырданыны айтды. Эмма хакыкатда болса, өз мәхрибан Англиясыны ятлап йөркә, төтәнден балыкгулага бүдрәп, тас аягыны дөвүпди.

Ол ене гезип йөркә гең затлары ойланярды: ол хем хошал болярды, хем гынанярды, хем тукатланярды.

Иң кичиҗик гушлар хем ондан горкмаярдылар: олар аркайын өз ишлери билен мешгулланярдылар, оларың янында Гулливер ёк ялы, бөкеҗеклейәрдилер, гурчук ве мөр-мөҗек агтарышып йөрдүлер.

Бир гүн бир батыр гара җокҗокы эпей җүркүлдәп, Гулливер гөргүлиниң янына бөкүп гелди-де, онуң элинден Глюмдальгличиң оңа эртирлик нахарында берен пирогыны чокуп алды.

Эгер-де Гулливер бир гушы тутҗак дагы болайса, ол аркайын оңа тарап өврүлип, онуң келлесинден я-да узадан элинден чокҗак боларды.

Гулливер биалач гайра чекилмели болярды.

Эмма бир гезек ол есерлик этди, бир таяк алып, онуң билен бир әвмезек җикҗикә зыңанда ол өлүп ятыберди. Гулливер ики эли билен онуң бойнундан тутуп, өз авыны гөркезмек үчин, оны энекесиниң янына әкитди.

Бирденкә гуш дирелди.

Ол асла өлмән, таяк дегенде сеңселән экен.

Гуш гыгырып, чабаланып башлады. Ол ганаты билен Гулливериң келлесине, омзуна, элине урярды.

Ол чокуп билмейәрди, чүнки Гулливер онуң бойнундан тутуп, эллерини узадып дурды.

Ол элиниң гүйжүниң гачып баряндыгыны ве гуш хәзириң өзүнде элинден сыпып учуп гитҗекдигини дуйярды.

Эмма шол махал патышаның хызматкәрлериниң бири көмеге етишди. Ол гушуң бойнуны оңурды-да, авчыны өз авы билен билеликде Глюмдалькличиң янына элтди.

Эртеси гушы говруп, Гулливере гүнорта нахарында бердилер. Бу гуш өз юрдунда гөрен гувларындан бираз улуды, онуң этем гатырак экен.

11

Өзүниң өңки сыяхатлары хакында Гулливер патыша аялына гүррүң берйәрди.

Патыша аялы оны үнс берип диңлейәрди ве бир гүн онуң елкен, күрек билен иш салшып билйәнини-билмейәнини сорады.

— Мен гәми врачыдым, елкен билен иш салышмагы хакыкы матросларың хич биринден кем билйән дәлдирин — дийип, Гулливер җогап берди.

Патыша аялы болса:

— Мениң мәхрибан Грильдригим, гайыкда гезеленч этмек ислейәрмиң? Мениң пикиримче, бу сениң саглыгыңа пейдалы бор — дийди.

Гулливер йөне йылгырайды. Бробдингнегиң иң кичиҗик гайыгы хем онуң мәхрибан Англиясының биринҗи клас харбы гәмилеринден улы хем агырды. Мунуң ялы гайыгы сүрмеги башармак хакда пикир хем эдип дурмалы дәлди.

— Эгер мен сениң үчин ойнавач гайык буюрсам нәхили болар? — дийип, патыша аялы сорады.

— Сизиң алыженабыңыз, онуң хем ыкбалы хемме ойнавач гайыкларыңкы ялы болармыка дийип горкярын: деңзиң толкунлары оны агдарып, хозуң габыгы ялы алып гидер!

Патыша аялы болса:

— Мен сениң үчин гайык хем-де деңиз буйрарын — дийди.

Он гүнүң ичинде ойнавач уссасы Гулливериң чекен суратының эсасында хемме эсбаплары болан овадан хем бердашлы гайык ясады.

Оңа адаты адамларың секиз санысы ерлешжекди.

Бу ойнаважы сынап гөрмек үчин, ичи сувлы легене салдылар, эмма леген кичи болансоң, Гулливер онуң ичинде күреклери зордан гымылдадып билйәрди.

— Гайгы этме, Грильдриг, сениң деңзиң басым тайяр болар — дийип, патыша аялы айтды.

Догрудан хем, бирнәче гүнден соң, деңиз тайяр болды.

Патыша аялының буйругы боюнча нечжар бойы үч йүз әдим, ини элли әдим ве чуңлугы бир гез агач керсен ясады. Керсенине гара яг чалып, көшгүң тамларының биринде гойдулар. Хер ики-үч гүнден онуң сувуны дөкүп, ики саны хызматкәр ярым сагадың ичинде керсене тәмиз сув гуйярдылар.

Шу ойнавач деңизде, Гулливер өз гайыгында гезйәрди. Онуң күреклери ишледишине серетмеги патыша аялы ве шазада гызлар сөййәрдилер.

Кәвагт Гулливер өз гәмисине елкен гойярды, а көшк аяллары өз елпевачлары билен оңа угурдаш ел берйәрдилер, кәярым апы-тупан хем турузярдылар.

Оларың ядан вагты хызматкәр огланлар онуң

елкенине үфлейәрдилер, кәвагт Гулливере шунуң ялы шемалда гәмини оңармак кын хем болярды.

Гезеленч гутарансоң, Глюмдальклич гәмини өз отагына экидип, гуратмак үчин оны чүйден асып гойярды.

Бир гүн Гулливер өз керсенинде тас гарк болупды. Бу ине шейле болды:

Көшкде ишлейән гарры аял, Глюмдальткличиң мугаллымасы, Гулливери ики бармагы билен гәмә мүндүрҗек болды.

Эмма шол вагт гарры аяла бири гыгырды. Ол өврүленде бармаклары говшады-да, Гулливер онуң элинден гачды. Ол хөкман гарк болҗакды я-да гарры аялың яглыгындан чыкып дуран теменчеден асылып галмадык болса алты гез бейикликден көпрүҗиклериң үстүне гачып я-да керсениң гырасына дегип чым-пытрак болҗакды. Теменчәниң уҗы онуң кемериниң дүйбүнден ве көйнегинден гечип берк илишди, Гулливер горкусындан алҗырап, иңңебагҗыкдан сыпаймайын дийип, бичәре гымылдаман асылып дурды.

Гарры аял болса Гулливериң нирә гиденине дүшүнмән алҗырап, даш-төверегине середйәрди.

Шол вагтың өзүнде чаласын Глюмдальклич гелип, теменче дүртүлмез ялы, оны усуллык билен алды.

Шол гүн гайыкда гезмек хем баша бармады. Гулливериң саглыгы говы дәлди, шонуң үчин ол гезмек ислемеди.

Башга бир гезек гезип йөркә ол хакыкы деңиз сөвешини башдан гечирмели болды.

Сувы тәзеләп дурян хызматкәр билмезликде бедреде бир уллакан яшыл гурбаганы-да гетирәйипдир.

Ол бедредәки сувы гурбага билен биле керсене агдарып гидипдир.

Гурбага тә гайыгы сува гойберйәнчәлер сувуң ашагында бир бурчда бусуп ятыпдыр. Гулливер гайыга мүнүп, кенардан угран бадына, гурбага бөкүп гәмә мүнйәр. Гайык бир тарапына гышаряр, Гулливер болса бар аграмы билен бейлеки тарапына басяр, эгер шейле этмедик болса гайык агдарылҗакды.

Ол басым кенара етҗек болуп, бар гүйҗи билен күреклери ишледип уграды. Эмма билгешли эдйән ялы, гурбага пәсгел берип башлады.

Дашындакы галагоплукдан горкуп, ол ояна-бuяна бөкйәрди. Гайыгың бурнундан еңсе тарапына, саг эрңекден чеп эрңеге бөкйәрди. Ол хер гезек бөкенде Гулливериң үстүне сув толкуны шаглап эңйәрди.

Гулливер онуң өл ве дүвүр-дүвүр эндамына галташмаҗак болуп, йүзүни чытярды, дишини гысярды. Гурбаганың улулыгы эдил бир тохум сыгырча барды.

Глюмдалькличь хемишекиси ялы ене өз тербиеләнине көмеге етишди. Эмма Гулливер ондан толгунмазлыгыны хайыш этди. Гулливер гурбага тарап батыргай этди-де, оны күрек билен урды.

Бирнәче көтекден соң, гурбага гайыгың эрңегине тесди, соңра болса гайыкдан бөкүп дүшди.

12

Томсуң ыссы гүнүди, Глюмдалькличь бир ерик мыхманчылыга гитди, Гулливер болса өз гапырҗагында еке галды.

Гиденде хич ким Гулливери бимаза этмез ялы, энекеҗик өз отагының гапысыны гулплап гитди.

Еке өзи галып, ол өз өйҗагазының пенҗирелерини ве гапысыны ачды-да, креслосында рахат отурагада, өз ёл журналыны ачып, элине галам алды.

Гапысы япылгы җайда Гулливер өзүни бүтинлей аркайын дуйярды.

Ол бирденкә биринин пенҗиреден товсуп, Глюм-

дальькличиң отагында ылгап, догрусыны айтсак бөкүп башлады.

Гулливериң йүреги толгунды.

«Ким отага гапыдан гирмән, пенҗиреден гирсе, ол мыхманчылыга гелйән дәлдир» дийип ойлады.

Ол усуллык билен еринден туруп, өзүниң ятак җайының пенҗиресинден серетди. Ёк, бу огры хем, галтаман хем дәлди. Бу көшгүң хемме ашпез огланларыны эйҗеҗик гөрйән элдеки маймыныды.

Гулливер рахатланып, онуң гүлкүнч бөкҗеклэп йөршүне сын эдип башлады.

Маймын Глюмдальккличиң креслосындан бейлеки кресло бөкди, биразаҗык шкафың ёкаркы текҗесинде отурды, ондан соң Гулливериң өйҗагазы дуран стола бөкди.

Гулливер ене горкуп башлады, бу сапар өңкүсинден бетер горкды.

Ол өзүниң өйҗагазының бираз ёкары гөтерилип, соңра бир гапдалына йыкыланыны дуйды. Креслолар, стол ве комод такырдап пола йыкылдылар. Бу такырды маймына өрән яран болара чемели. Ол гайта-гайта өйҗагазы силкеледи, соңра болса билеси гелип, пенҗиреден серетди.

Гулливер иң четки күнҗеге гысылып гымылдаман дурды.

«Вах, мен нәме үчин вагтында кроватың ашагында гизленмәндирин! Кроватың ашагында ол мени гөрмезди. Инди гич болды. Эгер мен бу ерден башга ере ылгасам я-да сүйшүп гитсем, ол мени гөрер» дийип, өз янындан гайталаярды.

Ол башардыгыча күнҗеге гысылярды. Хер хили хем болса, маймын оны гөрди.

Ол дишлерини шатлыклы сыртардып, Гулливери тутжак болуп гапыдан өң аягыны узатды.

Ол бейлеки күнҗеге ылгады-да, кровать билен шкафың арасына гысылды. Эмма маймының элхенч эли оны сыпдырмады.

Ол доланып гачмага сынанышды, эмма башармады. Гулливериң кемзолының сыйындан пугта тутуп, маймын оны чекип даш чыкарды.

Горкусына гыгырып хем билмеди.

Маймын энекәниң чаганы алшы ялы, оны өң аягының аясына алды-да, хуввалап, йүзүни сыпап башлады. Ол Гулливери маймының чагасы хасаплан болара чемели.

Шол минутың өзүнде гапы шакырдап ачылды, босагада Глюмдальклич пейда болды.

Маймын шакырдыны эшитди. Ол бир бөкенде пенҗирә мүнди, пенҗиреден өйүң карнизине, карнизден болса сув акян турба билен тамың үстүне чыкып гитди.

Маймын үч аягы билен дырмашярды, бир аягында болса Гулливери саклаярды.

Глюмдальклич җынссыз гыгырды.

Гулливер онуң горкулы сесини эшитди, эмма җогап берип билмеди: маймын оны шейле бир гысярды велин, ол зордан демини алярды.

Бирнәче минутдан соң бүтин көшк аяк үстүне галды.

Хызматкәрлер мердивандир йүп гетирмәге ылга-

дылар. Көшкде мәреке хүмерди. Адамлар ёкарык середип, бармакларыны узадярдылар.

Ол ерде, тамың гершинде маймын отырды. Маймын бир аягы билен Гулливери тутуп, бейлеки эли билен өз агзындан чыкарян хапа-хупаларыны Гулливериң агзына дыкярды. Маймынлар хемише өз овуртларында чейнелмедик иймит саклаярдылар.

Эгер-де Гулливер иймеҗек болуп йүзүни совса я-да дишини гысса, маймын оңа шейле бир шарпык уряр вели, ол агзыны ачмага меҗбур болярды.

Хызматкәрлер ашакда гүлүп йыкылярдылар, а Гулливериң болса йүреги ярылярды.

«Ине, шол соңкы минут гелди» дийип, ол ойланярды. Кимдир бири ашакдан маймына даш зыңды. Ол даш эдил Гулливериң келлесиниң янындан дазлап гечди.

Биринҗи дашың ызы билен икинҗи, үчүнҗи, даш зыңылды. Көшк сакчыларының офицери маймын билен бирликде патышаның Грильдригини өлдүрәймесинлер дийип, даш атмагы хернә гадаган эдәйди.

Иң соңунда тамың диварларында көп санлы мердиван гоюлды. Көшкде хызмат эдйән ики саны оглан ве дөрт саны хызматкәр мердивана дырмашып уграды.

Өзүниң дашы габаляндыгына ве үч аяк билен гачып гутулмаҗагына маймының гөзи етди. Ол Гулливери тамың үстүне ташлады-да, бирнәче бөкенде гоңшы җайың үстүне етип, бир гараңкы пенҗирә гирип гитди.

Гулливер болса тамың үстүнде галды, ол хер минутың өзүнде шемал гелип, тозанҗык ялы эдип, өзүни ашак ташларына гарашып ятырды.

Шол вагтың өзүнде огланларың бири, мердива-

ның ёкаркы басганчагына басып, тамың үстүне мүнди. Ол Гулливери агтарып тапды-да, җүбүсине салып, саг-аман ашак дүшди.

Глюмдальклич шатлыгындан ярылайҗак болярды. Ол өз Грильдригини алды-да, өе элтди.

Гулливер болса онуң элиниң аясында пишик ойнан сычан ялы болуп ятырды. Ол демини алып билмейәрди, агзына маймының дыкан чейневаҗы зерарлы демигип барярды.

Глюмдальклич беланың көрүгиниң ниредедигини анды. Ол өзүниң иң инче иңңесини алды-да, онуң уҗы билен Гулливериң агзыны маймының дыкан затларындан арассалады.

Дессине Гулливериң дем алмагы еңиллешди.

Ол гаты горкупды, ондан хем башга маймын гысып, онуң гапыргасыны овупды, шонуң үчин ики хепде кроватдан дүшмән ятмалы болды.

Патыша ве көшгүң хемме адамлары нересседе Грильдригиң саглыгыны сорап хер гүн адам иберйәрдилер, патыша аялының болса оны гөрмәге өзи гелйәрди.

Ол хемме көшк адамларына көшкде хайван сакламагы гадаган этди. Гулливери тас өлдүрен маймыны болса өлдүрмеги буюрды.

Гулливер сагалып, дүшекден туран бадына, патыша оны янына чагырып гүлди-де, оңа үч саны совал берди.

Ол маймының элинде Гулливериң өзүни нәхили дуяндыгыны, онуң хөдүр-кереминиң ярандыгыны-ярамандыгыны ве шу вака җүбүсине салып, ашак дүшүрҗек адамың ёк ери болан өз юрдунда болан болса, онда нәтҗегини билмәге гызыкланярды.

Гулливер патышаның иң соңкы совалына җогап берди.

Онуң ватанында маймын болмаяр дийип җогап берди. Олары кәярым ыссы юртлардан гетирип, капасада сакланяндыгыны айтды. Барды-гелди маймын капасадан сыпайса, адама эршәйсе-де, ол кынлык чекмән онуң хөтдесинден гелерди. Еке бириниң дәл, белки, бир топар адатдакы бойлы маймының хем хөтдесинден гелҗегини айтды. Шу маймының онуң үстүне топулан вагты онуң янында галам болман, шпагасы болан болса, ол мунуң хем хөтдесинден гелип билҗекдигини айтды. Онуң аягындан шпаганы санҗан болса, ол хич вагт адама топулмаз ялы боларды дийди.

Бу сөзлериң хеммесини Гулливер дурнуклы хем гаты сес билен, келлесини ёкары галдырып, шпаганың сапындан тутуп айтды. Эмма көшк адамлары онуң бу сөзүне хахахайлап гүлдүлер. Гулливер дыммага межбур болды.

Ол өз диңлейҗилерине гөз айлады-да, өзлерини ёкары тутян адамларың янында хормат газанмагың адам үчин нәхили кынлыгы хакда ойланды.

Бу пикирлер соң-соңлар, башга вагтлар хем ол ёкары җемгыет адамлары болан патышаларың, герцогларың, беглериң арасында боланда, хатда шол адамларың бойы Гулливериңкиден эп-эсли пес боланларында хем онуң пикирине гелйәрди.

13

Бробдингнегиң илаты өзлерини гөрмегей халк хасаплаярдылар. Догрудан хем, мунуң шейле болмагы мүмкин, эмма Гулливер олара улалдян айна билен середйән ялыды, шонуң үчин хем олар оңа ярамаярдылар.

Оларың хамы гаты галың ве бүдүр-сүдүрли гө-

рүнйәрди, онуң үстүндәки хер бир гылҗагаз, хер бир менек гөрнүп дурды.

Бу менеклериң улулыгы табак ялы, гылларың ёгынлыгы биз ялы я-да дарагың диши ялы болуп дуранда олары гөрмән дуруп хем болмаярды. Бу болса Гулливериң келлесине бир гарашылмадык ве гең бир пикир гетирди.

Бир гезек эртир ирден ол патышаның янына салама барыпды. Шол вагт көшк деллеги патышаның сачыны сырып дуран экен.

Гулливер онуң билен сөхбет эдип дурка, бирден ичинде ёгынлыгы сим ялы гылың чыкып дуран сабын көпүгине гөзи дүшди.

Деллек ишини гутарансоң, Гулливер сабынлы габы ондан сорап алды. Деллек бу хайыша хайран галды, шейле хем болса, оны ерине етирди.

Гулливер сабының ичинден кырк саны гылы сайлады-да, гуратмак үчин олары пенҗиреде гойды. Соңра болса бир тагта бөлегини тапып, ондан ренделәп дарагың дүйбүни ясады.

Ол Глюмдальклични иңңе габындан иң инче иңңәни сайлап алды-да, агаҗың эрңегинде бир-бириниң янында хатара дешиҗек дешип, олара яңкы гыллары отуртды. Соңра оларың уҗуны гыраден кесди-де, пычак билен учларыны йителтди. Нетиҗеде бердашлы бир дарак болды.

Гулливер муңа гаты бегенди: онуң көне дарагының хемме дишлери диен ялы дөвлүпди, тәзесини болса нireден тапҗагыны билмейәрди.

Шунуң ялы кичиҗик зады ясап билҗек усса Бробдингнегде ёкды. Гулливериң бу дарагыны хемме киши халады. Ол болса ене-де бир ойнавач ясамак иследи.

Алыҗенабың дүшен сачларындан сакламагы па-

тыша аялының хызматкәрлеринден хайыш этди. Эп-эсли сач йыгнанансоң, оңа комод ясан нечҗара ики саны агач стул ясамагы буюрды.

Ол стулларың отурылян ерини ве аркасыны өзи башга материалдан ясаҗакдыгыны табшырды, Гулливер нечҗара стулуң отурылян еринде ве аркасында хатара кичиҗик дешиклер дешишдирмеги буюрды.

Өзүне буйрулан затларың хеммесини нечҗар ерине етирди, Гулливер хем ише башлады. Өзүндәки сачларың ичинден бердашлыларыны сайлап, белли кешделери өңүнден ойлап, соңра шол дешиҗеклерден гечирип өрүп башлады.

Нетиҗеде иңлислере яраҗак өрме стул эмеле геленсоң, Гулливер олары дабаралы ягдайда патыша аялына пешгеш этди. Бу сылага патыша аялы гаты шатланды, ол стуллары мыхман җайдакы столуң үстүне гоюп, өз янына гелене гөркезйәрди.

Кабул эдишлик боланда шол стулларың бириниң үстүнде Гулливериң отурмагыны иследи, эмма Гулливер өз хөкүмдарының сачының үстүнде отурмакдан боюн гачырды.

Бу ишлер гутарансоң хем Гулливерде патыша аялының сачындан аз-кем галды, онуң алыҗенабының ругсат бермеги боюнча, ондан Глюмдалькличе бир гапҗык өрди. Ол гапҗык бизиң хараза сүле элтйән халтамыздан аз-кем улурак болса-да, Бробдингнеглериң агыр пулларыны салмага ярамады. Эмма велин, бичак гелшиклиди — бир тарапында патыша аялының адының баш харпы, бейлеки тарапында болса Глюмдалькличиң адының баш харпы барды.

Патыша ве онуң аялы сазы гаты говы гөрйәрдилер, шонуң үчинем көшкде тиз-тизден концерт гурулярды.

Кәярым Гулливери хем шол агшамлара чагырардылар. Шейле боланда Глюмдальклич оны өз гапырҗагы билен гетирип, сазандалардан дашракда бир столҗугың үстүнде гоярды.

Гулливер өз гапырҗагының хемме гапыдыр пенҗирелерини пугта япып, онуң перделерини япышдырып, гулагыны бармаклары билен пугта дыкардыда, креслода отурып, саз диңлемәге башларды.

Мунуң ялы өңүнден гөрлен сересаплылык болмаса, әпет адамларың сазының сеси онуң үчин кер эдип барян говга болуп гөрүнйәрди.

Онуң үчин иң кичиҗик клавикорда меңзеш гуралың сеси хас якымлы болярды. Бу гурал Глюмдалькличиң отагында дурярды, энекеҗик оны чалмагы өвренйәрди.

Гулливериң өзи хем клавикорды чалмага асгын дәлди, шонуң үчин хем ол патышаны хем онуң аялыны иңлис айдымы билен танышдырмак иследи. Бу аңсат дүшмеди.

Гуралың узынлыгы алтмыш әдимди, хер бир клавишасының ини болса бир әдим барды. Гулливер бир ерде дуруп, дөрт клавишадан көп чалып билмейәрди, бейлекилерине эли етмейәрди. Шонуң үчин хем ол сагдан чепе ве чепден сага — баслардан дискантлара ве ызына ылгамалы болярды. Инструмент хем узынды, хем бейикди, шонуң үчин хем полда ылгаман, инструментиң бойы билен дең әдилип, нечҗарларың йөрите ясан скамейкасының үстүнде ылгамалы болярды.

Клавикордың гапдалындан оян-буян ылгамак гаты агыр дүшйәрди, эмма әпет адамларың бармагы үчин ясалан клавишалары басмак ондан хем кынды.

Илкибада Гулливер клавишалары юмругы билен

уруп чалҗак болды, эмма онуң эли гаты агырды, шонуң үчин ики саны сердессе ясамагы хайыш этди. Бу сердесселериң бир тарапы ёгынды, олар билен клавиша уранда таркылдамазлыгы үчин, ол онуң ёгын тарапына сычан дерисини чекди.

Бу тайынлыклар гутарансоң, патыша ве онуң аялы Гулливериң саз чалшыны диңлемәге гелдилер.

Сазандар пахыр гарадер болуп, өзүне герек клавиша гүйҗүниң етдигинден уруп, клавикордың бу уҗундан ол уҗуна ылгаярды.

Иң ахырында чагалыкдан бәри ядында саклан иңлислериң шадыянҗа айдымҗыгыны зордан чалмак башартды.

Патыша ве онуң аялы гаты хошал болуп гитди, Гулливер болса көп вагтлап өзүне гелип билмеди — шунуң ялы саз машкларындан соң онуң эли-аягы агырярды.

14

Гулливер патышаның китапханасындан алан китабыны окаярды. Ол бейлеки адамлар ялы столуң башында отурып я-да конторканың янында дик дуруп окаман, йөрите ясалан мердиванда кә ёкары дырмашып, кә ашак дүшүп сетирлери окаярды.

Эгер шунуң ялы йөрите ясалан мердиван болмадык болса, Гулливер Бробдингнеглериң әпет китапларыны окап билмезди.

Мердиван шейле бир улы хем дәлди — йигрими басганчакдан ыбаратды, хер басганчагың узынлыгы сетириң узынлыгына деңди.

Сетирден-сетире гечип, Гулливер барха ашак дүшйәрди, иң соңкы сетирлери болса ерде дуруп окаярды. Китабың сахыпаларыны агдармак онуң үчин кын дүшмейәрди, чүнки Бробдингнеглериң ка-

гызы өз юкалыгы билен мешхурды. Хакыкатдан хем, ол йөнекей картондан галың дәлди.

Гулливер бир ерли языжының өз ватандашларының майдалашмагы бабатында язан пикирлерини окаярды.

Языжы бирвагтлар онуң юрдунда яшап гечен кувватлы әпет адамлар хакында гүррүң берип, эжиз, пес бойлы, нәзик бробдингнеглилере кеселиң, ве горкының хер әдимде гарашяндыгындан зейренйәрди.

Бу пикирлери окап, Гулливер өз ватанында шунуң ялы китапчалары окандыгыны ядына салып йылгырды-да:

«Улы адамлар хем, кичи адамлар хем өз эжизликлеринден, гүйчсүзликлеринден зейренмекден халас дәл. Догрусыны айтсаң, оларың өз гөвнүне гелши ялы, олар шейле бир эжизем дәл» дийип ойланды-да, соңкы сахыпаны агдарып, мердивандан дүшди.

Эдил шол вагт отага Глюмдальклич гирди-де:

— Биз шайымызы тутмалы, патыша ве онуң ая-

лы деңиз кенарына гезеленҗе гидйәрлер, бизи хем өзлери билен әкидйәрлер — дийди.

Деңиз кенарына! Гулливериң йүреги шатлыкдан гүрсүлдеди. Ики йылдан бәри ол деңзи гөрмәнди, толкунларың гүввүлдисини ве деңиз шемалының шатлыклы шуввулдысыны эшитмәнди. Эмма гиҗелерине шу таныш арам сес көпленч эшидилип, ол сәхер-сәхерлер гайгылы толгунып оянярды.

Әпет адамларың юрдундан диңе деңиз билен чыкып болҗагыны ол билйәрди.

Гулливер Бробдингнег патышасының көшгүнде говы яшаярды. Патыша билен онуң аялы оны сылаярдылар, Глюмдальклич оңа иң говы энеке болуп идедйәрди, көшк адамлары йылгырышып, онуң билен гүмүр-ямыр этмә-де гаршы дәлдилер.

Эмма Гулливер дүнйәде хемме затдан горкмакдан бизар болупды — сиңеклерден горанмакдан, пишикден гачмакдан, бир кәсе сувда гарк болмакдан бизар болупды. Ол диңе ене адамларың, йөнекей сада адамларың, онуң өз бойы ялы бойлы адамларың арасында яшамагы арзув эдйәрди.

Хемише саңа ёкардан ашак середйән адамларың ичинде яшамак оңа аңсат дәлди.

Бирхили өңүнден дуймак бу сапар оңа хемме затларыны говуҗа йыгнашдырмага Гулливери меҗбур этди. Ол өзи билен ёла диңе дашкы гейимлерини, ички гейимлерини ве өз ёл гүнделигини алман, хатда онуң Бробдингнегде йыгнан гең затларының коллекциясыны хем алды.

Эртеси гүн сәхер патыша машгаласы өз янларының адамлары ве хызматкәрлери билен ёла дүшди.

Гулливериң ёл гапырҗагында кейпи көкди. Онуң үчин дүшегиң ерини тутян гамак йүпек йүплер билен потологың дөрт бурчуна беркидилип асылыпды.

Гушагына Гулливериң гапырҗагы беркидилен атлы адам атыны ёргасына сүренде-де ювашҗа ыранып барярды.

Гапырҗагың ёкарсында, эдил гамагың үстүнде ол ислән вагты ачып-япып билер ялы, гиңлиги элиң аясы ялы пенҗире ачмагы хайыш этди.

Ыссы боланда ол хем ёкаркы, хем гапдалкы пенҗирәни ачып, якымлы шемал өвсүп дуран ерде, гамагың үстүнде иркилйәрди.

Эмма шемалда укламак пейдалы дәл болара чемели.

Патыша ве онуң аялы янындакы адамлар билен деңизден бары-ёгы он секиз милликде Фленфласника якынындакы өз томускы көшклерине гелен вагтларында Гулливериң халы харапды. Ол өрән гаты совуклапды хем-де гаты ядапды. Глюмдальклич гөргүли ёлда сыркавлапды. Ол дүшеге ятмалы ве ажы дерманлары ичмели болды.

Эмма Гулливериң велин басымрак деңиз кенарына чыкасы гелйәрди. Ол кенарың чәгесини басҗак минутына гарашып етип билмейәрди. Шу минуты якынлашдырҗак болуп, ол өз мәхрибан энекеҗигинден онуң еке өзүни кенара гойбермегини хайыш эдип башлады.

— Деңзиң дузлы ховасы мени хемме затдан говы беҗерер — дийип, ол гайталаярды.

Эмма нәме үчиндир энекеҗигиниң Гулливери гойбереси гелмейәрди. Ол хер хили ёл билен шу гезеленҗе гитмезлиге төвелла эдип, көп вагтлап хайыш эдип дурансоң, көп җеделлерден йүрегине даш баглап, гөзүне яш айлап гойбермели болды.

Патышаның хызматкәр огланларың бирине Грильдриги кенара элтмеги ве өрән соресап болмагы пугта табшырды.

Оглан Гулливери гапырҗагы билен ярым сагатлап сүйреди. Шол вагтың ичинде Гулливер пенҗиреден айрылмады. Ол кенарың якындыгыны дуйярды.

Ахыры ол дашларда ве деңиз толкунларының көпүгиниң ызы галан кенарың чәгесинде деңиз дашгыныың ызыны гөрди.

Ол огландан өз гапырҗагының бир дашың үстүнде гоймагыны хайыш эдип, пенҗирәниң өңүнде стулда отурып, деңзиң узакдакы гөзъетимине тукатлык билен середип дурды.

Шол гөзъетимде ол үчбурч елкени гөреси гелйәрди! Хич болмаса узакдан, хич болмаса бирсалым...

Огланҗык бир айдымың хеңини сыкылыклап, балыкчының күлбеси ялы дашлары деңзе атярды, шу сес ве сувуң шарпылдысы Гулливере пикир этмәге пәсгел берйәрди. Гулливер ол оглана яданы үчин бирсалым иркилҗекдигини айтды. Оглан муңа гаты бегенди. Ол гапырҗагың үстүндәки пенҗиресини пугта баглап, Гулливере сүйҗи укы арзув этди-де, гаяның ярыгындан гушуң хөвүртгесини агтармага ылгап гитди.

Гулливер болса, догрудан хем, өз гамагына мүнүп, гөзүни юмды. Узак ёлуң ядавлыгы ве деңзиң арасса ховасы оны сүйҗи ука батырды.

Бирденкә гүйчли сарсгын оны оярды. Гапырҗагың үстүне беркидилен халкадан бири дартан ялы болды. Гапырҗак ыранды-да, бат билен ёкары галып уграды. Гулливер гамакдан тас йыкылыпды, эмма шол вагтың өзүнде херекет арамланды, ол хем гамакдан бөкүп ере дүшди-де, пенҗирәниң агзына ылгады. Онуң башы айланды. Ол төверекде диңе булут билен асман гөрйәрди.

Бу нәме болдугы. Ол елиң шуввулдысының ичинде әпет кувватлы ганатың какылышыны эшитди.

Бир әпет гушуң гөзи Гулливериң гапырҗагына дүшүп, онуң халкасындан тутуп, нәбелли бир тарапа алып барян болара чемели.

Бу агач гапырҗак оңа нәмә гереккә?

Чанагыны дөвүп, онуң ашагындан пышдылың сүйҗи этини алмак үчин, бүргүтлериң пышдылы асмана гөтерип, ере ташлайышлары ялы, белки, бу хем гая ташламак ислейәндир.

Гулливер эллерини йүзүне тутды. Хәзире ченли өлүм оңа шейле якынлашманды.

Шол вагт онуң гапырҗагы ене гүйчли сарсды. Ене бирки гезек сарсды. Ол бүргүдиң сесини эшитди, ол сес шейле гүйчлүди, эдил деңзиң хемме шемалы онуң башында чакышан ялы болды. Гулливери алып гачан бүргүдиң үстүне башга бир бүргүдиң топуляндыгына шек ёкды. Гаракчы гаракчыдан олҗа алҗак болярды.

Сарсгын ызына сарсгын, ургы ызына ургуды. Гүйчли елиң зарбына гапырҗак хеллевлейәрди. Гулливер болса, ояна-буяна тогаланып, гөзүни юмуп өлүме гарашярды.

Бирденкә гапырҗак бирхили силтелди-де, башашаклыгына гайтды, барха ашак-ашак гайдып гелйәрди.

«Бары гутарды» дийип, Гулливер ойланды.

15

Батлы шарпылды Гулливериң гулагыны гапды, өйҗагазың ичи бирсалым гап-гараңкы болды.

Соңра ол бираз ыранып, сувуң йүзүне галды велин, өйүң ичине кем-кемден гүндиз ышыгы дүшүп башлады.

Өйүң диварларында өвүшгин атып дуран ягты

гөрүнди. Иллюминаторлар сува гиренде каютада шейле шөхлелер пейда боляр.

Гулливер аяк үстүне галып, даш-төверегине серединдирди. Хава, ол деңизде экен. Ашагына демир бөлеклери какылан өйҗагаз агдарылып дүшмәндир. Ол гаты агырды, шонуң үчин сува эп-эсли батып дурды. Толкунлар хич болманда, пенҗирәниң ярысына етйәрди. Эгер толкунларың кувватлы гүйҗи пенҗирәниң айнасыны дөвәйсе нәхили боларка? Олары диңе еңилҗек симден эдилен гөзенек гораяр ахырын.

Эмма бейле дәл, олар энтек сувуң гүйҗүни саклап билйәрлер.

Гулливер йүзүп барян җайына говуҗа сын этди.

Онуң багтына җайың гапысы сүрмеди, серпилип ачылян гапылы дәлди. Ол сув гойбермейәрди. Эмма диварлардакы гөрүнмейән ышлардан сув гапырҗага аз-аздан сызярды.

Гулливер комоды сермәп простыны алды-да, йыртым-йыртым эдип, онуң билен башардыгындан ышлары дыкышдырып уграды.

Ондан соң стула бөкүп мүнди-де, гапырҗагың ёкарсындакы пенҗирәни ачды.

Ичи гаты говы болды. Ёгсам гапырҗагың ичи гаты дымыкды, Гулливер тас демигипди.

Өйҗагаза тәмиз хова гирип башлады, Гулливер хем аркайын демини алярды. Онуң акылы дурланды. Ол отурып, пикире гитди.

Ине, иң соңунда ол азат! Ол хич вагт Бробдингнеге гайдып бармаз. Ах, гөргүли, мәхрибан Глюмдалькличи! Ол нәдеркә? Патыша аялы газаба мүнүп, оны оба гайтарар... оңа аңсат дүшмез. Гулливериң өзи богалдаксыз, рульсуз бир тагашыксыз гапырҗакда еке өзи океанда йүзүп барян эҗиз, кичиҗик

адам инди нәдеркә? Хемме затдан өңүрти, бир уллакан толкун оны агдарып, ойнавач өйҗагазы сувдан долдурар я-да болмаса гая уруп чым-пытрак эдер.

Белки, ел оны тә ажындан өлйәнчә деңизде айлар йөрер. Вах, шейле бир болмасады, Эгер өлмели болса тизрәк өлен ягшы.

Вагт гаты хаял гечйәрди. Гулливериң деңзе дүшели бәри дөрт сагат гечипди. Эмма бу сагатлар гиҗе-гүндизден хем узак гөрүнйәрди.

Гулливер өйҗагазың диварына дегйән толкуның пагшылдысындан башга хич зат эшитмейәрди.

Бирденкә ол бир геӊ сес эшиден ялы болды. Гапырҗагың тока ясалан арка тарапыны бири дырначаклаян ялы болды. Ондан соң гапырҗак хас тиз ве гөни бир тарапа йүзйән ялыды.

Кәярым оны бир гүйч силтерлейәрди я-да өвүрйәрди, шонда болса өйҗагаз чүмүп гидйәрди. Сув эдил чабга ялы болуп, өйүң үстүне шапырдап сычрап, пенҗиреден Гулливериң отагына гирйәрди.

«Эйсем бири мени чекип уградымыка?» дийип, Гулливер ойланды.

Ол өйҗагазың ортарасында ёкардакы дешигиң дүйбүнде беркидилен столуң үстүне чыкып, гыгырып, көмеге чагырып башлады. Ол өзүниң билйән диллериниң хеммесинде: иңлисче, испанча, голландча, итальянча, түркче, лилипутча, бробдингнегче гыгырды, эмма җогап берен болмады.

Соңра ол узын таяк алып, ужуна уллакан яглык баглап, оны пенҗиреден чыкарды-да, галгадып башлады. Эмма бу сигнал хем җогапсыз галды.

Шейле хем болса, өйүниң чалт өңе гидип башланыны Гулливер дуйды.

Бирденкә өйҗагазың токалы дивары бир гаты зада дегди. Өйҗагаз ыранды, ене бир гезек ыран-

ды-да дурды. Өйүң үстүндәки халкасы шакырдады. Халка урган гейдирилйән ялы болуп жыгылдады.

Гулливериң гөвнүне өйжагаз сувдан чыкян ялы болуп гөрүнди. Хава, ол шейле экен! Өй хас ягтылды.

Гулливер ене-де таягы чыкарып, яглыгы галгатды.

Онуң ёкарсында таркылды эшидилди, бири иңлис дилинде гыгырды:

— Эй, гапыржакдакы, сеслениң! Сизи диңлейәрлер! — дийди.

Өз сыяхаты вагтында эрбет ягдайлара, элхенч ховплара дучар болан бетбагт сыяхатчы дийип, Гулливер толгунып, алжырап жогап берди.

Ол иң соңунда өз ватандашларына душанына өрән шатдыгыны айтды-да, өзүни халас этмеги олардан ялбарып хайыш этди.

— Сиз дүйбүнден аркайын болуң, сизиң гапыржагыңыз иңлис гәмисине тиркелги, хәзир бизиң нечжарымыз өйүң ёкарсындан дешик ачар. Биз сизе трап ташларыс велин, сиз өзүңизиң йүзүп йөрен туссагханаңыздан халас боларсыңыз — дийип, ёкардан жогап бердилер.

Гулливер болса:

— Вагты бидерек сарп эдип дурмаң, гапыржагың халкасындан бармак гечирип, оны ёкары чекип, гәмә мүндүрмек аңсат ахырын — дийди.

Ёкардакы адамлар гүлүшдилер, гаты-гаты геплешдилер, эмма хич ким Гулливере жогап бермеди. Соңра ол бычгының инче шыггылдысыны эшитди, бирнәче минутдан соң болса онуң өйжагазының үстүнде уллакан дөрт бурч дешик гөрүнди.

Гулливере трап гойбердилер. Ол илкибада өз

гапырҗагының үстүне, соңра болса гәмиң үстүне чыкды.

Матрослар Гулливериң дашына үйшүп, онуң кимдигини, ниредендигини, өзүниң йүзйән өйүнде хачандан бәри деңизде йүзүп йөрендигини, нәме үчин онуң ичине саландыкларыны ызлы-ызына сорашярдылар. Эмма Гулливер диңе алҗыраңңы серелип дурды.

«Бу кичиҗик адамлар нәме, ене-де лилипутларың арасына дүшдүммикәм?» дийип, ол ойланярды.

Гәминиң капитаны мистер Томас Вилькокс Гулливериң ядавлыкдан, алҗыраңлыкдан зордан аяк үстүнде дурандыгыны гөрди. Ол Гулливери өз каютасына элтип ятырды-да, говуҗа дынч алмагы маслахат берди.

Мунуң гереклигини Гулливериң өзи хем дуйярды. Эмма ол укламазындан өң, онуң гапырҗагында аҗайып затларың — йүпек гамагың, столуң, стулларың, комодың, халыларың, тутуларың, бир топар ойнаваҗың галандыгыны капитана айтды-да:

— Эгер сиз мениң өйҗагазымы шу каюта гетиртсеңиз, мен өзүмиң гең затлардан йыгнан коллекциямы сизе хезил эдип гөркезердим — дийди.

Капитан оңа хайран галып, гынанып серетди-де, сесини чыкарман каютадан чыкып гитди. Башындан гечирен белаларының нетиҗесинде ол мыхман акылыны йитирендир дийип ойланды. Гулливер болса онуң даш-төверегиндәкилериң эдил өзи ялы адамлардыгына ве өйҗагазы хич ким бир бармагы билен галдырып билмеҗегине шинди өвренишип билмейәрди.

Шейле хем болса, ол оянанда, онуң хемме затлары гәминиң үстүне гетирилипди. Капитан матрослары иберип, шол затларың хеммесини гапырҗак-

дан чыкармагы буюрды, матрослар хем ак йүрек билен бу буйругы ерине етирдилер.

Гынансак-да, онуң отагындакы стулуң, столларың ве комодың пола чүйленендигини капитана айтмагы Гулливер ядындан чыкарыпдыр. Матрослар, элбетде, муны билмән олары полдан гопаранларында эп-эсли заялапдылар.

Ондан хем бетери, ишлән вагтларында өйҗагазың өзүни хем заялапдылар. Онуң диварларыны, полуны дешипдирлер, шол дешиклерден отага сув гирипдир.

Матрослар гәмиде герек болар өйдүп, бирнәче тагтаны зордан гопарып етишипдилер, өй болса сува батып гидипдир. Гулливер оны гөрмәнине шатланды. Бирнәче гиҗе-гүндиз, шатлыклы болмаса хем, ичинде яшан өйүңиң батып гитмегини гөрмек аңсат дәл. Капитаның каютасында Гулливер бирнәче сагат уклап ятды. Эмма бимаза ятды. Әпет адамларың юрдундакы әгирт арылар, кә аглап дуран Глюмдальклич, кәте-де онуң ёкарсында уршуп йөрен бүргүтлер онуң дүйшүне гирйәрди.

Хер ничик болса-да, укы оны даяндырансоң, ол капитан билен агшам нахарыны эдинмәге хөвес билен разы болды.

Капитан мыхмансөер адамды. Ол шатлык билен Гулливер хөдүр этди. Гулливер хем ишдәмен ийди, эмма столуң үстүнде дуран кичиҗик тарелкалар, гаплар, графинлер ве стаканлар оңа гүлкүнч гөрүнйәрди. Ол яңкылары элине алып, келлесини яйкап йылгырып, олара середишдирйәрди.

Капитан муны гөрди. Ол Гулливере гынанып серетди-де, ол сагмы бери, ядавлык, гөрен гөргүлери онуң акылына шикес етирәен-ә дәлдир-дә — дийип сорады.

— Ёк, мен гаты саг. Эмма мен мунуң ялы кичиҗик адамлары, кичиҗик затлары көпден бәри гөремок — дийип, Гулливер җогап берди.

Ол әпет адамларың юрдунда нәхили яшандыгы хакда капитана долы гүррүң берди. Илкибада капитан бу гүррүңлери мүңкүрлик билен диңледи. Эмма

Гулливериң гүррүңининиң соңларында үнс берип диңләп башлады.

Ол Гулливериң чынчы, салыхатлы адамдыгына, онуң бир зады улалдып, үстүне гоюп айдян адам дәлдигине барха ынанып башлады.

Сөзүниң соңунда, Гулливер жүбүсинден ачары чыкарып, комоды ачды. Ол капитана ики саны дарак гөркезди, бириниң аркасы агачдан, бейлекисиниңки буйнузданды. Буйнуздан эдиленини Гулливер бробдингнег патышасының дырнагының бир бөлегинден ясапды.

— Дишлери нәмеден — дийип, капитан сорады.

— Патышаның сакгалының гылындан.

Капитан хайран галды.

Соңра Гулливер бирнәче иңңедир иңңебагжык чыкарды — оларың хер бириниң узынлыгы ярым арчын, бир арчын, ондан хем узынды. Ол хайран галып дуран капитаның гөзүниң өңүнде патыша аялының сачының дөрт тарыны чөшлешдирди, шол аялың Гулливере пешгеш эден алтын йүзүгини ики эли билен тутуп оңа берди.

Бу йүзүги патыша аялы күлем бармагына дакярды, Гулливер болса букав дакан ялы эдип, бойнуна дакынярды. Эмма капитаны хемме затдан бетер диш хайран галдырды. Бу патышаның хызматкәр огланжыкларының бириниң ялңышлык билен согрулан дишиди. Бу диш бүтинлей сагдынды. Шонуң үчин Гулливер хем оны арассалап, комодына салып гоюпды. Әпет адамларың дишинден капитаның гөзүни айрып билмейәндигини гөрүп, Гулливер бу ойнаважы пешгеш алмагы ондан хайыш этди.

Капитан хошал болуп, өз шкафының бир ханасыны бошадып, дашдан гөрәймәге дише меңзеш,

улулыгына серетсең әпет даша меңзеш гең зады шол ёре сересаплылык билен гойды.

Ватана гайдып барансоң, өз сыяхаты барада хөкман китап язмагы капитан Гулливериң бойнуна гойды.

Гулливер бир салыхатлы адамды, ол сөзүнде тапылды.

Ине шейдип, лилипутларың ве әпет адамларың юртлары хакда китап эмеле гелди.

16

Гулливери кабул эден гәми 1706-нҗы йылың 3-нҗи июнында Англияның кенарларына гелип етди.

Ол бирнәче ай ёлда болды, азык, сүйҗи сув алмак үчин бирнәче гезек гәми дуралгаларына гирди, эмма башындан көп затлары гечирен Гулливер өз каютасындан бир гезек хем чыкмады.

Ине, онуң сыяхаты гутарды. Оны ёлхарҗы билен үпҗүн эден капитан билен хошлашып, кирейне ябы тутды-да, өйүне уграды.

Онуң чагалыкдан белет ёлларында гөрен затларының хеммеси оны гең галдырды. Агачлар оңа от ялы, өйлер, диңлер ойнавач ялы, адамлар лилипут ялы болуп гөрүнйәрди.

Ол ёлдан барянлары басарын дийип ховатырланярды, олара совлуң дийип гыгырярды.

Мунуң үчин оңа сөгүп җогап берйәрдилер, гүлүшйәрдилер. Бир гахарҗаң дайхан болса оны тас таяклапды.

Ахыры ёллар, көчелер ызда галды.

Гулливер өз өйүниң дервезесиниң агзына гелди. Гоҗа хызматкәри оңа гапыны ачды велин, ол босагадан бүкүлип гечди: оңа бу сапар хас пес гөрнен

гапының чарчувасының ёкарсына келлеси дегер дийип горкярды.

Гулливериң аялы, чагалары ылгашып, онуң өңүнден чыкдылар, эмма ол бирбада олары гөрмеди, чүнки ол эндиги боюнча ёкары середйәрди.

Хемме гарындашлары, дост-ярлары, гоңшы-голамлары оңа кебелек ялы кичиҗик, эҗизҗе ве нәзик болуп гөрүнйәрди.

— Менсиз хор яшапсыңыз өйдйән, сиз хорланыпсыңыз, боюңыз хем кичелипдир, сизи гөрүп боланок — дийип, ол гынанып айдярды.

Дост-ярларының, гарындашларының, гоңшуларының хем Гулливере хайыплары гелйәрди, гөргүли акылындан азашыпдыр өйдйәрдилер.

Шейдип, бир, ики, үч хепде гечди. Гулливер кем-кемден өз өйүне, өз шәхерине, таныш затларына өвренишип башлады. Ол төверегинде сада, йөнекей адамлары, адаты бойлы адамлары гөрүп, барха аз геңиргенйәрди.

Иң соңунда ол адамлара ашакдан ёкары, ёкардан ашак серетмән, өзи билен дең гарап башлады.

Адамлара шейле серетмек хас аматлыды ве якымлыды, чүнки шейле боланда йүзүңи асмана тутмак хем, ики бүкүлмек хем герек дәлди.

СӨЗСОҢЫ

Гадырлы окыҗы! Сен шу гүн китабың иң соңкы сахыпасыны япдың, сен онуң сахыпаларында эдермен сыяхатчы Лемюэль Гулливер билен душушдың, онуң билен кичиҗик адамларың — лилипутларың фантастики юрдунда геӊ вакалары башыңдан гечирдиң, эдил шонуң ялы-да әпет адамларың аҗайып юрды — Бробдингнегде болдуң. Ол ерде болса Гулливер даш-төверегинде янгына гөзегчилик эдилйән минара ялы, хатда ондан хем улы адамлар болса адама яшамагың нәхили кындыгыны билди!

Лилипутларың ве бробдингнеглериң аҗайып юрдуны мундан ики йүз йыл озал мешхур иңлис языҗысы Җонатан Свифт ачды. Оңа ченли бу юртлар ёкды. Булар хакыкы болман, тосланып тапылан юртдур.

Нәме үчин саңа шу вакалар, хакыкатдан хем, болуп гечен ялы болуп гөрүнйәр?

Себәби шу аҗайып юртларда болан дурмуш хем Свифтиң заманында Европа дөвлетлеринде болан дурмуша меңзеш.

Лилипутияда-да, Бробдингнегде-де адамларың көпүси Европа дөвлетлеринде болшы ялы, зәхмет-

чекйәрлер. Лилипутларың арасында хем өкде усса-лар ве дайханлар бар. Ине шолар Даг адамы пай-тагта әкитмегиң тәрини ойлап тапярлар, ине шолар өзүниң кичиҗик халкыны ийдирйәрлер хем гейин-дирйәрлер. Әпет адамларың юрдунда Гулливере биринҗи душанлар гарып гейнен батраклар хем дайханлар болдулар. Эдил дурмушда болшы ялы, бу ерде хем дайханларың ве сенетгәрлериң хасабына яшаян мугтхор байлар душярлар. Ики юртда хем хемме зады пулуна сатын алярлар, улуларың хем, кичилериң хем гапҗыклары бар.

Лилипутияда хем, Бробдингнегде хем (Англияда болшы ялы) пәхимсиз, махав алымлар бар, олар хич вагт башга ерлер хем халклар хакында екеҗе зат эшитмәндирлер: алым лилипутлар «хемме ерде ли-липутлар яшаяндырлар диййәрлер», алым әпет адамлар болса, Гулливер адам хем дәл, «йөне бир тебигатың ойны» хасаплаярлар.

Англияда аңрыбаш адам король хасапланяр. Әпет адамларың юрдунда-да адамың аңрыбашы король. Лилипутияны болса хатда король хем дәл-де, император доландыряр. Эдил Англияда болшы ялы, бу юртларда дөвлет секретары, хазыначы ве чи-новниклер бар.

Техниканың дережесинде кәбир тапавутлар бо-лаймаса, галан хемме зат Англияда болшы ялы!

Гулливериң сапанчасының олары нәхили горку-зандыгы, йөнекей сагада тыркылдаян машын дийип, оларың нәхили гең галышлары ядыңдадыр? Гулли-вериң өз юрдунда гошунларың топ билен ярагла-нандыгы хем олардан улы топ окларының атылян-лыгы хакда эден гүррүңи парахат әпет адамлары ненеңси гең галдырандыгы-да ядыңдадыр?

Эмма шәхерлеринде болса, эдил Лондондакы ялы, көчелер, мейданлар, ажайып өйлер, гарыплараның күлбеси, бутханалар бар, эмма лилипутияда буларың бейиклиги адам бойы, Бробдингнегде болса бейиклиги бир вёрст. Лилипутияда хем, Бробдингнегде хем хөкүмет маслахат гечирйәр, гошун бар хем гоңшы дөвлетлер билен уруш болмагындан этияч хем өз раятларыны табынлыкдан чыкаймазлыкларына гөз эдип, гошун парады гечирилйәр. Махласы хеммеси, хатда көшк дабарасы, көшк адамларының сапалы гейинмәге ве хер хили томашалара болан ислеглери хем өрән меңзеш.

Свифтиң дөвүрдешлерине Гулливериң лилипутларың юрдунда башдан гечиренлерини оканларында бу затларың хеммеси оларың гөвнүне Англия бабатында язылан ялы болуп гөрүнди. Лилипут императорының көшгүнде нәхили бихепбе дәп барлыгы ядыңа дүшйәрми? Лилипутлардан хайсы бири дарвазда хас ёкары бөкүп билсе, шол дөвлет ишгәри эдилип алыняр, сылагы болса иң өкде эмедеклейжилер аляр. Англияда хем ёкары везипелери ве сылаглары оңа мынасып адамлар алман, пара-пешгеш берйәнлер, яранжаңлар, ярамсалык эдйәнлер алярдылар. Лилипутларың гең-энайы затларының астында хем кә Англияның гопбамсы хан-беглери, кә алдап, бай болан харсыдүнйәлери, кә-де болса королың өзи дуюляр. Англияның патышалары бихепбе болсалар-да, өз шахсларының алыженапларыны өвүп гөге чыкармагы сөййәрдилер. Оны бир күлем бармагы билен басып мынжырадып билжек Даг адама азатлык беренде, лилипутларың патышасы гүлкүнч суратда өзүни «әлемиң багты хем апады, иң акылдар, иң гүйчли ве аягы ериң йүрегинде, башы болса гүне етип дуран, гөзи бүтин ер йүзүниң патышаларыны лерзана ге-

тирйән, бахар ялы овадан, томус ялы дераматлы, гүйз ялы сахы ве гыш ялы гахарлы, ер йүзүниң хемме патышаларындан бейик» дийшини бир ядыңа сал. Догры дәлми, патыша Голбасто Момарен Эвлем Гердайло Шефин Молли Олли Гой И.А. Криловың «Гурбага ве өкүз» баснясындакы өкүз ялы болжак болуп чишип-чишип ярылан гурбаганы ядыңа салмаярмы нәме?

Англияның патышасы хич вагт ерине етирмейән вадалар билен, өз раятларыны алдашы ялы, лилипутларың патышасы хем бихепбе яланчы экен: Гулливере азатлык бермәге, оны сыламага боюн болуп, эгер-де ол кичиҗик Белефуску адасыны басып алмага гаршы боляндыгыны билен бадына онуң гөзүни оймагы буюряр.

Свифтиң яшан дөврүнде гүйчли юртларың көпүси кичи юртлары басып алып, оларың ерлерине ве байлыкларына эе болмага, халкларыны гул этмәге чалышярдылар. Ине, лилипутия билен гоңшы Блефуску дөвлетиниң арасында «үзнүксиз уруш гидйәр». Бир дерексиз иш хакында сөз ачанда ол: «Ийлен бир юмуртга дегенок» диййәрлер. Догрудан хем, лилипутияда эдил шонуң ялы бидерек зат үчин агзалалык дөрейәр: лилипутияның ве блефускувлылар юмуртганы хайсы тарапындан — күтек тарапындан я-да йити тарапындан дөвмеги чөзүп билмейәрлер.

Бу болян вакаларың хеммеси адаты адамларың арасында болса гаты гүлкүнч боларды. Эмма императорың өз бойы үч бармак болуп, онуң везирлери ондан хем кичи боланда хас хем гүлкүнч боляр!

Ине нәме үчин Свифт лилипутлары ойлап тапыпдыр. Әпет адамларың юрдунда дурмуш лилипутларыңка гаранда эп-эсли говы. Бробдингнегиң патышасы акылдар, сахы хем алым адам. Ол сада,

өз раятына дүшнүкли канунлар чыкаряр, оларың абаданчылыгы хакда алада эдйәр. Ол өзүни башгалардан улы тутмаяр. (Ядыңа сал: лилипутияда бойы үч бармак император дөвлетиң баштутаны, бойы янгын диңи ялы дөвлет баштутаны болса бары-ёгы бир патыша!)

Есер деңизчи Лемюэль Гулливери сен халансың. Ол эдермен хем пайхаслы адам, ол хемише эҗизлериң ве хорлананларың тарапыны тутяр. Өзүниң рехимдарлыгы себәпли ол лилипутларың бирини алып, өз юрдуна әкитмек ислемейәр. Онуң хут өзи ялы кичиҗик адамҗыкларың бириниң өз юрдундан айра дүшүп, екеликден эҗир чекмегини ислемейәр. Узак юртлара сыяхат Гулливери өзүне чекйәр, ол җепалара гарамаздан ене ёла дүшйәр.

Гиң дүнйәни гөрмек ислеги онуң машгала дурмушындакы рахат яшайышдан үстүн чыкяр.

Сениң окан китабыңы язан автор хакда билесиң гелйәрми?

Җонатан Свифт 1667-нҗи йылда Ирландияның Дублин шәхеринде догулды. Онуң какасы гарып руханы, оглы дүнйә инмәнкә арадан чыкяр. Эҗеси болса кичиҗик Җонатаны тербиелемәге серишде тапмансоң, оны бай гарындашына тербиелемәге бермәге меҗбур боляр, шол ерде Җонатан мәхирли гарашык тапар дийип пикир эдйәр. Эмма онуң тамасы чыкмады.

Оглан гаты ир екелигиң ве кемсидилмегиң аҗысыны дуйды. Онуң залым ве гысганч дайысы хер хили хем болса, егенини руханы этмеги йүрегине дүвйәр, Җонатан он дөрт яшында мекдеби гутарып, дин таглыматы факультетине гирйәр. Эмма Җонатаның бутхана гуллугына ислеги ёкды. Ол башга ёлы сайлап аляр. Университети гутарансоң Свифт абрайлы

дипломат ве патыша көшгүниң хорматлы адамы Вильям Темплиң секретары боляр. Онуң өйүнде Свифт патышаның якын адамларының дурмушыны биркемсиз сынлаяр, соңра шол дурмушы «Гулливериң сыяхатында» ве бейлеки эсерлеринде анык суратландыряр. Гуллукдан бош вагтлары Җонатан Темплиң китапханасындакы китаплары ядаман окаяр. Көшгүң хоҗайыны эдебияты, сунгаты бичак сөййән хем оңат билйән адам экен, шонуң үчин-де онуң өйүнде шахырлар, языҗылар, алымлар йыгнаняи экени, шейле болансоң олар билен узак вагтлап гүррүң этмәге Җонатаның мүмкинчилиги болупдыр.

Темпль өленден соң, Свифт Англия гарашлы юрт болан Ирландияның кичиҗик бир обасындакы бутханада руханы болуп ишлейәр. Бу ерде халкың дурмушы айратын хем агыр болупдыр. Свифт гарыпларың, Ирландияның гарып дүшен дайханларының ве хүнәрментлериниң сердары ве аркадаянҗы боляр. Свифт өз эсерлеринде ойланып тапылан ат билен кә гопбамсы герцоглары я-да графлары, кәте алдавчы руханылары, патышаның өзүни масгаралаяр. Языҗының догручыллыгы иңлис аристократиясына мәлимди, шонуң үчин-де олар языҗының йити танкыдындан горкярдылар, онуң өзүни йигренйәрдилер. Эмма Свифти йөнекей халк сөййәрди. 1745-нҗи йылда языҗы арадан чыканда, ирландиялыларың улы мәхеллеси топар-топар болуп, оны иң соңкы ёлуна угратдылар.

Долы ады «илки хирург, соңра бирнәче гәминиң капитаны Лемюэль Гулливериң бирнәче даш юртлара сыяхаты» диен Гулливериң сыяхатлары хакдакы китабы улулар хем, чагалар хем инди йүз элли йылдан бәри үрч эдип окаярлар. Гулливериң лилипутларың юрдунда башындан гечиренлери хакда «Тәзе

Гулливер» диен кинофильм бар, ол фильмде Петя диен бир оглан дүйшүнде Гулливере өврүлйәр ве онуң башдан гечирен вакаларыны өз башындан гечирйәр.

Ядавсыз деңизчи сениң сөйгүли гахрыманың болар, сен ене энчеме гезек оңа душарсың. Саңа гөрүлмедик юртларда ажайып душушмалары ве сыяхаты арзув эдйәрис.

А. Литвинова

Джонатан Свифт

ПУТЕШЕСТВИЕ ГУЛЛИВЕРА

На туркменском языке

ИЗДАТЕЛЬСТВО „ТУРКМЕНИСТАН“

Улы яшлы мекдеп окувчылары үчин

Редактор *Г. Чолуков* ве *О. Атаев*
Сурат редакторы *В. Моисеенко*
Техредактор *Г. М. Кошлыев*
Корректор *Х. Ашыров*

Йыгнамага берилди 22/VI-66 й. Чап этмэге ругсат эдилди 25/XI-66 й. Форматы $60 \times 90^{1}/_{16}$. Физ. чап листи 9, 75. Чап листи 9, 75. Учёт-нешир листи 6,2. Тиражы 10 000. ТН 6748. Заказ № 1856. Бахасы 29 к.

«Түркменистан» неширяты, Ашгабат, Гоголь көч., 17-а.
Полиграфкомбинат. Ашгабат, Совет көч., 46.